İST. BELEDİYE KÜTÜPHANESİ
551/1

Հրատարակիչ ՕՆՆԻԿ ՋԱՓԱՅԵԱՆ

ՖՕՐԹԻՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱԿՕՊԷ

ՀԱՅՐ ԼԸ ՔՕՔ

ԵՒ

"ՄԱՉԱՅԻ ԱՂՋԻԿԸ"

ՅՈՒԶԻՉ, ՍԻՐԱՅԻՆ, ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՎԷՊ

Ա. ՀԱՏՈՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ
Տպագր. Առեւտրական Տպարաններ Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Ղալաթիա, Պիլյար փողոց թիւ 10
1934

Հրատարակիչ ՕՆՆԻԿ ՃԷԹՍԱԼԵԱՆ

ՖՕՐԹԻՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱԿՕՊԷ

ՀԱՅՐ ԼԸ ՔՕՔ

ԵՒ

"ՄԱՉԱՅԻ ԱՂՋԻԿԸ"

ՅՈՒԶԻՉ, ՍԻՐԱՅԻՆ, ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՎԷՊ

Կ. ՊՈԼԻՍ
Տպագր. Առեւտրական Տպարաններ Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Ղալաթիա, Պիլլուր փողոց Թիւ 10
1934

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՊԱՐՈՆ ԼԸՔՕՔ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԸ ԾԱԾԿԷ

Ա.

Գիտէ՞ք Բարիզի Շան-տը-լ'Ալուէթ փողոցը։ Շատ հաւանական է որ անունն իսկ լսած չըլլաք, եթէ Մատըլէնի թաղը կը բնակիք։ Բայց Օպսէրվաթուարի և Պիւթ-օ-Քայլի կողմերը բնակող աղքատներուն կատարելապէս ծանօթ է։

Այդ փողոցը նոր չէ, իր պատմութիւնը ունի, ու բաւական տխուր պատմութիւն մը, քանի որ ատենօք շատ ոճիրներ կը գործուէին հոն, ու այս դարուս սկիզբն իսկ՝ անցորդներ կը կողոպտուէին։

Բայց յետոյ փոխուեցաւ, ինչպէս նաև անունը, որ առաջ «Արտոյտի Երգ», կը նշանակէր, իսկ հիմայ՝ «Արտոյտի Արտ»(*)։ Քաղաքապետութիւնը այդ փոփոխութիւնը ըրած է թերևս սա պատճառով որ Բարիզի պաշարումէն ի վեր, արտոյտները այլևս չեն երգեր ամրութեանց մօտ։

Այսօր, պատուաւոր փողոց մը եղած է այդ վատահամբաւ փողոցը, բայց ոչ հարուստ։ Ան Կլասիէր փողոցը կը միացնէ Քորվիզար փողոցին, ու զբօսաբաններով շրջապատուած չէ։ Ոչ ևս միլիոնատէրեր, այլ լուացարարներ և կովաբոյծներ կը բնակին հոն։ Պիէվրի սեւաթոյր վտակը մօտէն կը վազէ, կամ աւելի ճիշդը, կը մօրանայ, և Ուրսինի անկելանոցն ալ հեռու չէ։ Բայց այս տխուր դրացնութեան փոխարէն,

(*)Ֆրանսերէն լեզուի մէջ «chant» և «champ» բառերը «շան» կը կարդացուին, առաջինը «երգ» ըսել է, վերջինը «արտ»։

քիչ մը երեսէ ինկած այդ ուղին հիմա շրջապատուած է երկու լայն ու բազմամարդ պողոտաներէ. մէկը հին է և միշտ կը կոչուի Պուլվառ տէ զ'Իթալիէն, միւսը նոր է և մեծ աստղագէտ Առակոյի անունով մկրտուած:

Ասկէ քանի մը տարի առաջ, ձմրան գիշեր մը, երկու ոստիկաններ իրենց գիշերային պտոյտը կ'ընէին այդ ամայի փողոցներուն մէջ: Ոստիկանական պաշտօնը տաժանելի է այն կողմերը, և Ժ.Գ. Թաղապետական շրջանակին ապահովութեան հսկող պահակները դիւրին պաշտօն մը չեն կատարեր: Յաճախ գինեմոլներու և գիշերաշրջիկ բախտախնդիրներու հետ գործ ունին, քան կանոնազանց կապալաններու: Խստաշունչ եղանակներու մէջ, ուշ ժամանակ կը թափառին օդային կազի ցանցառ լապտերներէ հազիւ լուսաւորուած ամայութեանց մէջ, և իրենց պտոյտները՝ թշնամի երկիրներու մէջ հետազօտութիւն ընելէ նուազ վտանգաւոր չեն:

Արդ, այն գիշերը ծիւ ծիւ ձիւն կը տեղար և սաստկաշունչ հով մը ձիւնը երկու վաղեմի զօրականներու երեսին կը զարնէր, որոնք գիշերն ի բուն Կռալէնի Թաղին փողոցները պտտելու պաշտօնը ունէին:

Առտուան ժամ երեքն էր, և այս երկու պահակները կէս գիշերէն ի վեր կը շրջէին յամր և կանոնաւոր քայլերով, լուռ և համբերատար, պարտականութիւն մը կատարելու գիտակցութիւնը ունեցող մարդոց պէս, գլուխնին ծռած խստաշունչ հովին տակ և իրենց տաստատակին կնգուղը ցուրտէն կապուտցած այտերունուն վրայ քաշած, բայց աչք և ականջ ի դէտ, միշտ պատրաստ՝ իրենց անձը տալու և կեանքը անշքօրէն զոհելու, որպէս զի չարագործ մը բռնեն:

Այն վայրկեանին, ուր Շան-տը-լ'Ալուէթ փողո-

ցէն դուրս ելլելով Քորվիզար փողոցէն դիմաց պէտք անցնէին, Բասքալ փողոցը մտնելու համար, հովը այնչափ սաստկացաւ և ձիւնը ա՛յնչափ թանձրախիտ կուծեց զանոնք, որ խաղախորդարանի մը դրան քիւին տակ ապաստանեցան:

Առանց իրենց պարտականութեան դէմ մեղանչելու, անոնք կրնային պատսպարուիլ հոն, և մրրկին դադրելուն սպասել, որովհետև օդային կազի լապտեր մը կը լուսաւորէր այդ կառուղին և ոչ ոք կըրնար անոնց արթուն աչքերէն վրիպելով անցնիլ հոնկէ:

— Ի՜նչ անիծած օդ, ըսաւ ծերագոյնը, որ հանրային բարեկարգութեան բանակէն վաղեմի զօրական մըն էր: Նմանը տեսած չեմ Քապիլաստանի լեռներուն մէջ բրած արշաւանքէս ի վեր, երբ Զուաւներուն առաջին վաշտին մէջ կը ծառայէի: Մանաւանդ երբ կը խորհիմ որ չորս ժամ այսպէս պիտի պտըտինք, առանց մարդու մը քթին ծայրը տեսնելու:

— Այդ մասին մի՛ տարակուսիք բնաւ. քաղաքացիները պառկած են, գողերն ալ իրենց հանգստութիւնը չեն զոհեր երբ գեղարդներ կը տեղան...:

— Մանաւանդ սառոյցէ գեղարդներ, պատասխանեց միւսը, որ արդի դպրոցէն ըլլալով կը սիրէր զուարճաբանել:

Անշուշտ, ինքզինքը տաքցնելու համար պիտի շարունակէր ծաղրաբանութիւնը, երբ երիցագոյն ընկերը մշտեց արմունկը:

Քորվիզար փողոցին մէջ, Ռաակօ պալատային կողմէն ոտնաձայն մը կը լսուէր, թէև ձիւնէն մեղմացած, բայց Բարիզի երկու պահակներու վարժ ականջներուն համար շատ զգալի:

Ամէն բան աչքերնին առնելով, արհեստին մէջ ստացուած երկարատև սովորութեան համեմատ, շարուեցան խաղախորդարանին պատին առջև, և անշարժ ու լուռ սպասեցին երևմանը այն մարդուն, որ այնքան ուշ

ատեն և սաստիկ փոթորիկի ատեն պտըտելու ելած էր։

Վայրկեան մը յետոյ մարդ մը տեսան որ Պուլվառ տէ զ'Իթալիէնի կողմը կ'երթար գլուխը կախած, կրկնոցին օձիքը մինչև ականջները քաշած, և ձեռքերը գրպանը խօթած։

Այս յապաղած ճեմողը լայն կրկնոց մը հագած և բարձրաձև փեղոյր մը դրած էր,

Հաւասար քայլերով կ'երթար, ոչ խիստ շատ ծանր, ոչ շատ արագ, իբրև քաղաքացի մը, որ գէշ օդի մը բռնուած էր, և վազել չսիրելուն համար, առանց շտապելու իր տունը կը վերադառնար։

Ո՛չ կերպարանքին, ոչ ալ շարժումներուն մէջ բան մը չկար որ պահակներուն միջամտութեան առիթ տար· ուստի թող տուին որ հեռանայ։

— Ահա մարդ մը որ պաղութենէ կ'ախորժի, ըսաւ կրտսերը ցած ձայնով։

— Լռէ՛, մինակ չէ, մրմնջեց հին զօրականը։

Արդարև, իրենց ետեւի կողմէն աւելի ծանր և աւելի հնչուն ոտնաձայն մը կուգար, որ երկաթագամ խոշոր կօշիկներ հագած մարդու մը քալուածքը կը թուէր։

Առաջին անցորդը իր ճամբան կը շարունակէր հանդարտօրէն։

Երկրորդը՝ շատ չանցած՝ դուրս ելաւ քառուղիին անկիւնէն, գաւազանի մը կռթնած և կռնակը ծանր սնտուկ մը բեռցած։

Բեռնակրի մը երևոյթ ունէր, բայց փողոցներուն անկիւնը շալակներով սպասող պարկեշտ բեռնակիրներ սովորութիւն չունէին այդքան ուշ ժամանակ աշխատելու։ Երկաթուղիի կայարաններու բեռնակիրներ ալ՝ կառախումբերը հանելէն յետոյ, այսինքն առաւօտեան ժամը չորսին գործի կ'սկսին։

Ուրեմն այս բեռնակիրը կրնար իրաւամբ կասկա-

ծել թուիլ պահակներուն, մանաւանդ որ ռուլօթիկ-ները մեծ փութաջանութեամբ կ'աշխատէին այս ձմեռ:

Ինչպէս ամէն ոք գիտէ, ռուլօթիկները մասնա-գէտ գողեր են, որոնք կարասի կրող սայլակները ու կառքերը միայն կը կողոպտեն: Փողոցները կը թափա-ռին, և երբ առանց կառապանի կառք մը տեսնեն, ծրար մը կամ տուփ մը մէջէն կը վերցնեն և իրենց ուսին վրայ դնելով կը տանին անփութօրէն:

— Ինծի այնպէս կը թուի որ իր սնտուկը առաւ փախաւ տօնավաճառէն գնած է, ըսաւ Նախորդ Ջուավը: Երկու խօսք ընենք անոր հետ, որպէս զի տաքնանք:

Եւ իսկոյն իր դարանէն ելլելով ընկերոջ հետ գնաց փակեց արկղաբարձ մարդուն ճամբան:

— Ու՞ր կ'երթաք այսպէս, տղա՛ս, հարցուց ձեռքը անոր օձիքին վրայ դնելով:

Բեռնակիրը կեցաւ, գլուխը վեր առաւ և զարմա-ցական դէմքով մը պահակներուն նայեցաւ, առանց խօսք մը ընելու:

— Ի՞նչ կայ սնտուկիդ մէջ, հարցուց նորէն վա-շտի զօրականը: Կնոջդ կամ քու զգեստնե՞րդ: Ըսել է թէ տունդ լաւ կահաւորուած է. առնուազն հարիւր փաուն լիպրա ունիս կոնակդ:

Մարդը իր դաւազանին կրթնած՝ կը շարունակէր լռութիւնը:

Վայրկեան մը առաջ անցնող քաղաքացին անշուշտ պահակին բամբ ձայնը լսելով փախած էր:

Պահակները արկղաբարձ մարդուն և անոր բեռը դիտելով՝ որ լաւ որս մը կը թուէր իրենց, հետա-մուտ չեղան փախչողին:

— Կ'երևի թէ խորամանկութիւն ծախել կ'ուզես մեզի ըսաւ կրտսեր պահակը. լաւ, պահականոց երթանք, հոն ամէն բան կը յայտնես. պահակապետը գիտնայ խօսեցնել քեզ:

Մարդը բնաւ չշարժեցաւ. կարելի էր երդնուլ թէ չէր հասկնար:

Եւ սակայն, առանց ընդդիմութիւն փորձելու, անձնատուր եղաւ պահակներուն, որոնք թեւերէն բռնելով քաշեցին տարին այն վայրկեանին, երբ առաջին անցորդին սրարշաւ քայլերուն կը յաջորդէր կառքի մը ճեպընթաց գնացքը:

Պահականոցը Կոպլէնի ծառուղիին մէջ էր, գորգերու ազգային գործարանին մօտ, և պահակները բաւական ժամանակ դրեցին իրենց ձերբակալած մարդը հոն տանելու համար, որ իր բեռին պատճառով՝ շուտ չէր կրնար քալել:

Պահականոցին սրահը քշեցին զայն, ուր իրենց հինգ-վեց ընկերներէն ոմանք կը քնանային բանակախշտիին վրայ, կամ վառարանին շուրջը կը տաքնային: Անոնք օգնեցին մարդուն, որ սնտուկը կռնակէն վար առաւ, գետին դրաւ կամովին, առանց բնաւ բերանը բանալու:

— Ի՞նչ կը բերես մեզի այդ սնտուկով, հարցուց պահակապետը, որ սեղանի մը ծայրը նստած՝ տեղեկագիր մը կը գրէր:

— Խեղկատակ մըն է, զոր ձեռք անցուցինք այս սնտուկը տարած միջոցին. անշուշտ Օրլէանի երկաթուղիին կայարանէն կամ ուրիշ տեղէ մը գողցած է, պատասխանեց երիցագոյն պահակը. հարցաքննեցինք զինքը, բայց չհասկնալ կը ձեւացնէ և բնաւ չի պատասխաներ:

— Հիմայ կը բանանք անոր լեզուին կապերը, ըսաւ պահակապետը, ոտքի ելլելով:

Հարցաքննուելիք տարօրինակ բեռնակիրը յաղթահասակ և հուժկու երիտասարդ մըն էր, որ հազիւ քսան տարու կ'երեւէր, բաւական համակրելի դէմք

մը ունէր: Բուրդէ թիկնոցակ մը և թաւիշէ տափատ մը կը կրէր, այնպէս որ աւելի՝ գիւղացիի մը կեր-պարանք ունէր քան Բարիզցիի:

— Օ՛ն, բաւ պահակապետ խօսիլ, կատակեր-գութիւն խաղալու ատեն չէ: Յայտնեցէք շուտով, ապա թէ ոչ՝ ձեզ ծակը կը նետեմ մինչև որ կեդրո-նական բանտը զրկեմ:

Փոխանակ պատասխանելու, հարցաքննուողը ցնցեց գլուխը ու ձեռքերը ականջներուն տարաւ:

— Հաւատացնել կ՚ուզէք ինծի թէ խո՛ւլ էք: Այդ կեղծիքը վերաքննութեան ատենին պահեցէք, և ներս գացէք ծակը պառկեցէք, որովհետև խօսելէ աւելի զայն կը սիրէք:

Կամակոր երիտասարդը բնաւ չզգացուեցաւ այս վճռէն, և թող տուաւ որ զինքը տանին նեղ ու մութ խցիկին մէջ փակեն, ուր ձերբակալուած մարդիկ առ-ժամապէս կը պահեն:

— Հիմայ, բաւ պահակապետը, բացէք սա սըն-տուկը, որպէս զի տեղեկագրելէ առաջ տեսնեմ թէ ի՛նչ գողցած է այդ չարաճճին:

Սնտուկը կղպուած էր, բայց ծերունի պահակը մկրատ մը և մուրճ մը առնելով խորտակեց զայն:

Կափարիչը բացաւ և սոսկումի աղաղակ մը արձա-կեց:

Սնտուկին մէջ կնոջ մը դիակը փակուած էր:

Պահակապետը ինքն ալ զարհուրած, ընկրկեցաւ, թէև վարժուած էր սրտայոյզ տեսարաններու, և քանիցս ներկայ գտնուած աղեխարշ գիւտերու:

Պահականոցին մարդիկը անկէ աւելի յուզուած, խմբուեցան սնտուկին շուրջը և բռնակները բռնող ծերունի պահակը ոտքի վրայ ելլելով գոչեց.

— Վա՛յ թշուառական, ես գող կը կարծէի, մար-դասպան է եղե՛ր:

Ոչ ոք կը համարձակէր ձեռք դպցնել դիակին:

Հրաշագեղ կին մըն էր, ծանր ժանեակներով զարդարուն ճերմակ մետաքսէ սենեկազգեստ մը հագած:

Իր մեծ աչքերը կարծես կը նայէին զինքը շրջապատող ծեր զօրականներուն, որոնք հազիւ իրենց լացը կը զսպէին: Մէջքին վրայ խաչաձեւ դրած ձեռքերուն մէջ վարդագոյն քամէլիա մը բռնած էր տակաւին, եւ կիսաբաց շրթունքը կարծես պիտի ժպտէին:

—Մարդ կրնայ երդնուլ թէ քնացած է ան, մրմնջեց նուազ յուզուածներէն մին:

—Յաւիտենապէս քնացած, պատասխանեց ընկեր մը: Ո՛հ, չեն վրիպած, մէկ հարուածով սպաննա՛ծ են, տեսէք, դաշոյնը վէրքին մէջ թողած են:

Պահակապետը իսկոյն ծռելով տեսաւ որ փոքր դաշոյնի մը փղոսկրէ երախակալը անկուած էր ժանեակէ զարդերուն մէջ:

Զոհը կուրծքին մէջտեղէն, սրտէն զարնուած էր անյողդողդ ձեռքով մը եւ անլուր ուժգնութեամբ մը:

Զէնքը մինչեւ կոթը մխուած էր, եւ դուրս քաշուած չըլլալուն՝ արիւնը գրեթէ վազած չէր:

Հազիւ քանի մը կարմիր բիծեր կ'արատէին սենեկազգեստին կերպասը՝ որուն ծալքերն իսկ չէին աւրուած:

—Ալ չեմ զարմանար այդ սրիկային, պատասխանել չուզելուն վրայ, գոչեց վաղեմի Զուավը: Առանց պատճառի չէր որ լուռ կը մնար: Բայց պիտի խօսի, երբ զինքը այս դիակին հետ դէմ առ դէմ բերենք: Որքան շուտ ըլլայ այնչափ լաւ է. երթամ բերեմ արգելարանէն:

— Ոչ, բաւ պահակապետ, գործը խիստ ծանր է, եւ ես չեմ կրնար բան մը առնել իմ վրաս, ոչ իսկ ոճրագործը դիակին հետ երես առ երես բերել: Այդ բանը

մեր մեծերուն կը պատկանի, և ես անոնց իրաւունքներուն ոտնձգութիւն ըրած ըլլալու թերութեան մէջ գտնուելով պատժուելու փափաք չունիմ: Փակեցէք այդ սնտուկը և մահճակալին տակ քշեցէք: Մէկը շուտով թո՛ղ երթայ ոստիկանութեան պաշտօնատունը, ուրիշ մըն ալ՝ Թաղին ոստիկանապետին: Ծանուցէք թէ ոճրագործը բռնած ենք, թէ սնտուկը ինչ վիճակի մէջ որ գտանք՝ այնպէս կեցած է, և թէ բան մը չպիտի ընեմ մինչև որ հանրային ապահովութեան պետը գայ:

Պահակապետին այս խոհական հրամանները կատարուեցան այն հնազանդութեամբ և արագութեամբ, որոնք հին զօրականներէ միայն բաղկացած մարմինի մը մէջ աւանդական են:

Զարաշուք արկղը պատին առջև դրուեցաւ և այնուհետև ոչ ոք քնացաւ:

Արգելարանը, այն գիշեր, դիպուածով, ո՛չ քըսակահատ կը պարունակէր, ո՛չ դատարկապորտ, ո՛չ գինով: Այնքան ձիւն կը տեղար որ ոստիկանութեան այդ սովորական որսերը չէին համարձակած դուրս ելլել: Ցուրտը մաքրած էր փողոցները այդ յաճախորդներէն:

Ուստի, պահականոցին մէջ ուրիշ բանտարկեալ չկար, բայց այն թշուառականէն զոր բռնած էին դիակ մը տարած միջոցին, և պահակապետը՝ նախատեսելով որ իր մեծերը թերևս նախնական քննութիւնները անմիջապէս կատարել ուզէին, պահականոցին դուռը պահող մարդոց պատուիրեց որ եթէ գիշերապահներէ ձերբակալուած մարդիկ բերուին, ուրիշ պահականոց մը ղրկեն:

Կեդրոնական իշխանութեան ղրկուած մարդիկը ո՛րքան ալ աճապարէին, բաւական երկար ժամանակ պիտի անցնէր մինչև որ քննութիւնը բացուէր: Պէտք է ըսել որ եթէ քննութիւն կրնար մեծապէս կարճցանալ, եթէ երբեք Լոնտոնի պէս, բոլոր պահակա-

նոյնները ելեկտրական թելերով կապուած ըլլային ոս-տիկանութեան պաշտօնատան հետ:

Պահակապետը իր պարապոյ ատենը գործածեց զըն-նելով այս տարօրինակ ձերբակալման դէպքը և չմոռցաւ ի վեր հանել իր երկու ստորակարգեալներուն ճարտարամտութիւնը, որով ձերբակալած էին ոճրա-գործը. առանց ոեւէ նշան մը տեսնելու, բայց միայն անպատեհ ժամու մէջ փոխադրուած պարզ սնտուկ մը:

Այդ ուշիմ պահակները իրենց յաջողութեան հա-մար հպարտանալէ աւելի՝ սարսափած էին այն սոսկալի տեսարանէն զոր տեսած էին, ու զուարթութիւնը բո-լորովին հեռացած էր պահականոցէն:

Ոչ ոք բան մը կ'արտասանէր, ոչ ոք կը համար-ձակէր ծխախոտ վառել սպաննուած դժբախտ կնոջ մարմինին մօտ:

— Գացէք նայեցէք ի՛նչ կ'ընէ մարդը, ը-սաւ պահակապետը, ժամ մը լռութենէ յետոյ: Ծած-կամիտ ոճիրներուն տեսակէն է, և կրնայ գլուխը պատերուն զարնելով ջախջախել, ոճրագործ ատեաններուն ձեռքէն և Ռօքէթի կառափնատէն խուսափելու համար: Եթէ անպիտանը այդպիսի բան մը ընէ, տարակոյս չը-կայ որ սաստիկ յանդիմանութիւն կը լսեմ մեծերէս: Բանտը պահականոցէն զատուած էր բաւական ընդար-ձակ նրբանցքով մը, և հոն փակուած մարդիկ չէին կրնար լսել ինչ որ խօսուէր վառարանին շուրջը: Երկու վայրկեան յետոյ՝ պահակը վերադարձաւ չարժակելով, բարկութենէն կրակ կտրած:

— Գիտէ՞ք ի՛նչպէս ատեն կ'անցընէ աւազակը, գոչեց: Ոչ, չէք կրնար մտքէ անցընել: Գետնին վրայ պառկած՝ աղուէսի պէս կը քնանայ:

— Կամ այնպէս կը ձեւացնէ:

— Ոչ, ստուգիւ կը քնանայ անխռով, անանկ խորդալով որ գանակին ապակիները կը դողացնէ: Ցըն-

ցեղի վայն, աչքերէն մէկը բացաւ, մրմռաց և նորէն քնացաւ:

— Այս ցուրտի՛ն, առանց կրակի՛, մերկ քարին վրա՛յ. այդ մարդը սաստիկ յոգնած ըլլալու է:

— Բնաւ խղճի խայթ ունենալու չէ մուկ մը ուտող կատուի պէս:

— Հոգ չէ, քառորդը անգամ մը գացէք նայեցէք թէ արթնցա՞ծ է:

Ընթերցողը կրնայ հաւատալ թէ պահակները ճըշդիւ կատարեցին իրենց պետին այս պատուէրը: Ոճրագործին դէմ արդար զայրոյթ մը կ'զգային, ու միւսնոյն ատեն իրենց պատիւ բերող որս մը կը նկատէին զայն. ուստի թող չտալու համար որ փախուստով մը կամ անձնասպանութեամբ մը պրծի, պատրաստ էին ամիս մը գիշեր ցերեկ անոր պահպանութեան հսկել կարգով:

Բայց բանտարկեալը կը շարունակէր քնանալ, ինչպէս քսանամեայ երիտասարդ մը, ինչպէս մաքուր խղճմտանք ունեցող մը իսկ չի կրնար միշտ քնանալ:

Ժամ քանի մէջ էր երբ հանրային ապահովութեան պետը հոն եկաւ դատաւորի մը և բժիշկի մը հետ:

Թաղին ոստիկանապետը հասարակ ոճրի մը քննութեան համար շրջանակին միւս ծայրը կանչուած ըլլալով իր տեղը գտնուած չէր, երբ իրեն լուր տալու ղրկուած պահակը հոն ներկայացած էր:

Հանրային ապահովութեան պետը սկսաւ հարցաքննել պահակապետը: Մեծ ուշադրութեամբ լսեց դէպքին պատմութիւնը, սնտուկին պարունակութեան հակիրճ նկարագրութիւնը, և իր առաջին հարցումը եղաւ.

— Մարդը տեսա՞ւ դիակը:

— Ո՛չ, պատասխանեց պահակապետը։ Խորհեցայ որ այդ բանը կրնայ թերեւս վնասել նախնական քննութեանց ընթացքին։

— Կը հաւնիմ ըրածնուդ. խոհեմութեամբ վարուած էք, եւ այսպիսի պարագաներու մէջ խոհեմութիւնը իմաստութիւն է։ Աւելի օրինաւոր կ'ըլլար սնտուկը օրէնքի ներկայացուցիչի մը առջեւ բանալ. բայց դուք ձեր վրայ առնելով թաղին ոստիկանապետին գալուն չսպասել, թանկագին ժամանակ մը շահեցուցիք մեզի. ուստի գովեստ միայն կրնամ ուղղել ձեզի։ Բերել տուէք արկղը։

Մինչ երկու մարդիկ տաղին կը քաշէին զայն դըրուած խորշէն, ապահովութեան պետը ըսաւ.

— Վստա՞հ էք թէ յանցաւորը չկրնար մեր խօսքերը լսել։

— Բացարձակապէս վստահ։

— Շա՛տ լաւ, որովհետեւ ես բնաւ չեմ հաւատար անոր խլութեան։ Սիրելի տոքթօրս, դուք ձեր պաշտօնը պիտի կատարէք անյապաղ, բայց պարունակութեան նախաքննութիւնը իմ ձեռնհասութեանս կը պատկանի. պէտք է որ նախ ես նայիմ։

Եւ ծունկի վրայ գալով, որպէս զի արկղին պարունակութեան մասնաւորութիւնները մօտէն տեսնէ.

— Այո՛, ըսաւ, իբր դագաղ ծառայելու համար յատկապէս շինուած սնտուկ մը չէ, այլ բարակ կաշիէ կատարեալ արկղ մըն է, պղինձէ կազմածներով...։ Թանկագին ալ է, որովհետեւ սպանուածը չքաւոր մէկը չէ... ընդհակառակը...։ Այո՛, գեղեցիկ զըգեստներ պարունակելու համար շինուած արկղ մըն է։ Կիները այնքան երկար շրջազգեստներ կը հագնին որ կրնան զանոնք պահած սնտուկներուն մէջ պահել...։ Կափարիչին վրայ տառանիշ չկայ...։ Ա՜, պղնձէ տախ-

տակ մը կար որ վերցուած է, տիրոջը անունը և հացէն կրելուն համար...: Իսկ սնտուկին շինուածքը անգլիական... կամ ամերիկեան է....: Ֆրանսայի մէջ այսպէս չեն շիներ...: Աս այժմ տեսնել ուզած բաներս տեսայ: Հիմա կարգը ձերն է, տոքթոր:

Բժիշկը բացաւ սնտուկը և չկրցաւ զարմացական բացագանչութիւն մը զսպել, զոր ապահովութեան պետը չկրկնեց, թէև ան ալ զարմացած էր:

Բաւական համարեց ըսել.

— Եթէ ինծի հարցնէք, աս այժմ միայն մահուան պատճառը և դիակին դիրքը քննեցէք. Մնացեալը դիակնարանին մէջ կատարեցէք, ուր արկղը պիտի զրկեմ այս վիճակին մէջ:

— Ստուգիւ, այդ է լաւագոյնը, և հոս ես շատ քիչ դիտողութիւն ունիմ ընելիք, պատասխանեց տոքթորը, զգուշութեամբ վեր առնելով ժանեակները որոնք վէրքը ծածկած էին: Ջուրը յանկարծ զարնուած է... հաւանաբար քնացած միջոցին... վասն զի դէմքը հանդարտ մնացած է....: Ոճրագործը պատեանով ընտրած է զարնելու տեղը... տեսէք, դաշոյնին երկաթը հինգերորդ և վեցերորդ կողին միջև մտած է... մինչև կոթը....: Ա՛, նայեցէք սա զարմանալի բանը. դաշոյնը խաղի թուղթ մը ծակած և մեռեալին կուրծքին վրայ գամած է:

— Խաղի թո՞ւղթ մը:

— Այո՛, Մաչային աղջի՛կը:

Այս տարօրինակ յայտարարութեան վրայ՝ սարսափ զգացին ներկայ գտնուողները: Պահակները որոնք ակնածութեամբ քիչ մը հեռու կեցած էին, արկղին մօտեցան, որպէսզի իրենց աչքով ստուգեն բժշկին ըրած անհաւատալի յայտնութիւնը:

Այս պարկեշտ մարդոց հետաքրքրութիւնը գրգռու

կը մեկնուի. որովհետեւ սովորական բան չէ մաչայի աղջիկ գտնել դաշոյնով սպաննուած կնոջ մը սրտին վրայ դամուած։

Մարդասպանները սովորութիւն չունին իրենց արիւնարբու գործերը այսպէս մատնանշելու, իրենց զոհերուն վրայ տեսակ մը գործարանի նշան գնելու, ոչ ալ այնպիսի ծաղրածութիւններ ընելու, որոնք յայտարար նշաններ ընծայեն դատական իշխանութեան։

Եւ սակայն այդպէս եղած էր։ Ժպիրհ ոճրագործը իր զոհը խաղի թուղթի մը վրայէն զարկած էր, հասեւր ճերմակ, հաստ և ոսկեզօծ անկիւններով թուղթի մը վրայէն, որ միայն զահլիճներու և ակումբներու մէջ կը գործածուի։ Տեսուչները կը հարցնէին իրարու թէ ի՛նչ կրնար ըլլալ այս հեգնական և անսովորոյն գործին նշանակութիւնը։

— Ճշմարիտ է, ըսաւ հանրային ապահովութեան պետը, մօտէն նայելէ յետոյ։ Մարդ ամէն տարիքի մէջ բան կը սորվի։ Եթէ այս բանը երէկ իրիկուն պատմէին ինծի, լրագրի մը կողմէ յերիւրուած պիտի համարէի, բայց հիմա հաւատալու կը հարկադրուիմ. սակայն կը յայտարարեմ թէ բացարձակապէս նոր բան մըն է։ Դուք ի՞նչ կը խորհիք, տոքթօ՛ր։

— Բժշկական քննութեան տեսակէտով կը խորհիմ թէ աւելի ապացոյց մըն է որ այս կինը քունին մէջ սպաննուած է։ Ան քնացած ըլլալու էր, որպէսզի ոճրագործը կարողանար այդ խաղի թուղթը անոր կուրծքին վրայ դնել...։

— Կարելի է առաջուց ծակած է, որպէսզի արեան ցայտումը արգիլելու համար պահպանակի տեղ ծառայէ իրեն։

— Աս ալ կարելի է...։

— Հաւանականութիւնները յետոյ պիտի քննենք,

Բ. պրակը փնտռեցէք կիրակի օր բոլոր ցրուիչներէն
Գին 5 ղրուշ

քաւ հանրային ապահովութեան պետը ոտքի վրայ ել-լելով: Գործի մը սկիզբը, պէտք չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել երբեք: Այս դէպքը մեծ աղմուկ պիտի հանէ. վստահ եմ, և կ'ուզեմ կանոնաւորապէս գործել: Ծանէ դժուարութիւններ կը նախատեսեմ, բայց թանկագին նշաններ ունիմ... օրինակի համար այս խաղի թուղթը...

— Թերեւս գիտմամբ հոն դրուած է, որպէսզի սխալ ճամբու մը մէջ իյնաք, ըսաւ բժիշկը, որ նոյն-պէս սկեպտիկ երեւալ կ'ուզէր:

— Եթէ սխալ ճամբու մը մէջ իյնամ, երկար չեմ մնար հոն, անհոգ եղէք. լուրջ հիմերու վրայ միայն գործելու համար, պիտի սկսիմ հարցաքննել բեռնա-կիրը, որ կը կասկածիմ թէ շատ ստորադաս մեղսակից մըն է: Սնտուկը իր առջի տեղը դրէք, և գացէք մար-դը բերէք: Տոքթօր, սպանեալին քննութիւնը այսօր պիտի վերսկսին ժամը երեքին, դիակնարանի անդա-մազննական սրահին մէջ: Շատ կը վախնամ որ այդ քննութիւնը չկրնայ մեծ լոյս մը սփռել: Ձեր կորո-վամտութիւնը իմ գիտութենէս շատ աւելի տեղեկու-թիւններ կրնայ հայթայթել դատական իշխանութեան:

Արկղը արդէն աներեւոյթ եղած էր մանճակալին տակ: Ապահովութեան պետը նստաւ այն սեղանին առ-ջեւ, ուր պահակապետը իր տեղեկագրերը կը գրէր:

Բաւական ատեն անցաւ մինչեւ որ բանտարկեալը բերին:

Հարկ եղած էր մեծ աշխատութեամբ արթնցնել զայն: Մարդը աչքերը շփելով և տակաւին կէս քուն մարդու մը պէս երերտալով ներս մտաւ:

Ապահովութեան պետը իր սուր աչքերը անոր

վրայ սեւեռեց, աչքեր, որոնք ամէնէն խորամանկ ոճրագործներուն մէջէն անցածն իսկ կարող էին կարդալ:

Բայց ձերբակալեալը, առանց սրտայուզութեան ամենաթեթեւ նշան մը ցոյց տալու, դիմագրեց անոր պողպատի ծայրի նման սուր նայուածքին: Կլոր դէմքը բնաւ չկորսնցուց իր հանդարտութիւնը: Սակայն ձանձրոյթ ցուցունող երեւոյթ մը առաւ երբ տեսաւ որ նորէն պիտի հարցաքննէին զինքը:

Ապահովութեան պետը անոր երեսը նայած առեն միանգամայն կը դիտէր անոր կերպարանքը, մարմնին երեւոյթը, զգեստներուն ձեւը ու ծալքերը, ձեռքերուն ձեւը, մորթին գոյնը, վերջապէս հազարաւոր մանրամասնութիւններ, որոնք հարեւանցի դիտողի մը աչքէն կը խուսափին, բայց բովանդակ մարդը կը բացատրեն անոր՝ որ գիտէ իմաստ մը տալ այն նշաններուն, զոր բնութիւնը և ընկերային վիճակը տպաւորած են:

Վայրկեանի մը չափ լուռ քննութենէ մը յետոյ, ապահովութեան պետին համոզումը կազմուած էր:

— Այս մարդը ոճրին գլխաւոր հեղինակը չէ, կ՚ըսէր մտովի: Այսպիսի հողակրի ձեռքեր, գիւղական թղթատարի ոտքեր և բեռնակրի թիկունք ունեցող մարդ մը պատճառներ չի կրնար ունենալ ընկերային դիրք ունեցող կին մը սպաննելու և սրտին վրայ Մաչայի աղջիկ մը գամելու: Բայց այս մարդը վճարուած է ոճրագործէն, կը ճանչնայ զայն և կամայ ակամայ ինծի պիտի մատնէ զայն: Գալով զինքը խօսեցնելու դժուարութեան, չնչին բան է: Առաջին հարցաքննութիւնը լաւ սկսելուն վրայ է գործը:

Յետոյ իր յուշատետրին վրայ ծանօթութիւններ գրել կեղծելով, քանի մը վայրկեան աչքերը խոնարհեցուցած կեցաւ:

— Դուք գիտէիք այդ սնտուկին մէջ գտնուածը, այնպէս չէ՞, տղա՛ս, հարցուց յանկարծ քաղցր ձայնով:

Ա՛յնչափ վստահ էր ամբաստանեալին «ոչ» պատասխանելուն վրայ իրեն եղած այս անակնկալ հարցման, որ մեծ սրտնեղութիւն զգաց, երբ տեսաւ որ երիտասարդը իրեն եղած հարցումը և ոչ իսկ լսած կ'երեւէր:

Սակայն չվհատեցաւ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ: Դուք լուռ մնալու դրութիւնը ընտրած էք: Գէշ չէ այդ դրութիւնը, տղա՜ս, մենք ալ գիտենք, բայց կը յորդորեմ ձեզ որ շուտով ետ կենաք այդ բանէն, որովհետեւ երեք չորս ամիս ծակը մնալէ յետոյ չէք կրնար շարունակել: Մնաց որ, ձեր շահն իսկ կը պահանջէ յայտնել ճշմարտութիւնը, որովհետեւ ես այնպէս համոզուած եմ որ դուք յանցաւոր չէք: Դուք այս գործին մէջ հաւանաբար երկրորդական դեր ունեցած էք. եթէ այդ արկղը ձեզի տուող մարդը գտնելու օգնէք մեզի, ձեր անմեղութիւնը շուտով կը հասկցուի: Թերեւս իսկ կարենամ անմիջապէս ազատ ձգել ձեզ:

Ամբաստանեալը այս յանկուցիչ խօսքերուն առջեւ սառի պէս անզգած մնաց:

Բայց բեռնակիրը մնջկատակով մը պատասխանեց, մատները բերնին և ականջներուն տանելով:

— Ըսել կ'ուզէք թէ խուլ-համր էք, ըսաւ հարցաքննիչը. պէտք տեսնենք. ես բոլոր լեզուները ուսած եմ, մինչեւ իսկ համրերու լեզուն:

Հանճարեղ պաշտօնատարին այս խօսքը սնապարծութիւն չէր: Նախատեսելով այս տեսակ պարագաները, Տը լ'Էբէ աբբային մեթոտը ուսած էր, և կրնար շատ գաղափարներ յայտնել մատներով:

Ուստի սկսաւ նշանացի բանախօսութիւն մը ընել,

ուսուցիչէ մը աւելի ծանրախոհութեամբ, զոր քիչ շատ կրթեալ խուլ-համր մը կրնար կատարելապէս հասկնալ:

Մարդը յայտնի ուշադրութեամբ մը անոր շարժումներուն հետեւեցաւ, և սրտնեղութեան նշաններ ի յայտ եկան դէմքին վրայ:

Կարծես թէ կը զայրանար չկրնալ հասկնալուն վրայ, բայց յայտնի կը տեսնուէր թէ չէր հասկնար:

—Օ՛, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը, կարծածէս աւելի վարպետորդի է, բայց չի նշմարեր որ ինքզինքը կը դատապարտէ. չափահաս եղող և նշանացի լեզուն չհասկցող խուլ-համր մը տեսնուած չէ երբեք: Ստուգիւ անպիտանը ինծմէ աւելի խուլ չէ: Վերջին փորձ մըն ալ ընեմ և յետոյ ուրիշ գործողութեանց կ՚անցնինք:

Եւ արագ գրուածքով մը հետեւեալ խօսքը գրեց մեծ թուղթի մը վրայ և ձերբակալեալին աչքերուն առջեւ դրաւ.

«Կառափնատէ ազատումիդ տակաւին ձեր ձեռքն է: Բայց եթէ այդ լռութեան վրայ յամառիք, մահուան պիտի դատապարտուիք և գլխատուիք. ահա ես կ՚ըսեմ ձեզի և չեմ սխալիր. վասն զի արդէն տասնեօթը մարդ զրկած եմ Ռօքէթ, որոնք ձեզի չափ իսկ կասկածելի չէին:»

Խեղճ մարդը, ճարահատ, աչքերը թուղթին վրայ նետեց, դէմքը ծամածռեց Աւստրալիացի վայրենիի մը պէս, որ ԺԲ. դարու հրովարտակ մը կարդալու բռնադատուած է, գլուխը տխրութեամբ ցնցելով՝ թուղթը ետ հրեց:

— Յանուն երկնքի, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը, եթէ այս ապուշը խուլ-համր չէ, ժամանակիս ամէնէն մեծ կատակերգակն է որ կը տեսնեմ այս գիշեր: Ահա մեծ միջոցներու դիմելու վայրկեանը:

Ոտքի վրայ ելաւ, և պահակապետին նշան ընելով՝ գնաց վայրկեան մը խօսակցելու անոր հետ, նրբանցքին մէջ․ յետոյ վերադարձաւ և սեղանին առջեւ նստելով՝ պահականոցին տումարը թղթատելու սկսաւ։

Ձերբակալեալը, երկու պահակներու միջեւ անշարժ կեցած, իր անտարբեր և ձանձրացած մարդու դէմքը բնաւ փոխած չէր։

— Օ՛ն, ըսաւ յանկարծ ապահովութեան պետը, կը տեսնեմ որ սխալեր եմ։ Ձեզ բանտէն փախած դատապարտեալ մը կը կարծէի, զոր ամսէ մը ի վեր կը փնտռէինք․ բայց հիմայ ստուգեցի որ այն մարդուն դէմքը ու կերպարանքը չեն նմանիր ո՛չ ձեր հասակին, ո՛չ ձեր տարիքին։ Ուստի կրնաք ձեր բնակարանը երթալ, տղա՛ս։

Մարդը տեղէն չշարժեցաւ։

— Թո՛ղ տուէք երթայ, ըսաւ ճարտար հարցաքննիչը, և դուրս ելած ատեն գաւաթ մը օղի տուէք խեղճին, որ արժանի է․ շատ վախցած է անշուշտ։

Պահակները իրարու երես կը նայէին, կարծես հարցնելու համար թէ ապահովութեան պետը լրջաբա՞ր կը խօսէր արդեօք, բայց մարդը անզգայ կը կենար։

Այն ատեն ապահովութեան պետը աչք ըրաւ պահակապետին, որ սրահին ծայրը կեցած էր․ ան ալ իսկոյն ատրճանակ մը պարպեց օդին մէջ։

Ամբաստանեալը և ոչ իսկ այն ակամայ ցնցումը ունեցաւ, զոր կրակի վարժ զօրականն իսկ չկրնար զսպել, երբ իր մօտը հրազէնի մը յանկարծական պայթիւմը լսէ։

Միայն թէ, երբ վառօդին հոտը խտղտացուց իր ռունգերը, սկսաւ քիթը շփել, և ետին դարձաւ, նայելու համար թէ ո՞ւրկէ կուգար ծուխը։

Այս անգամ փորձը վճռական էր։

— Հիմա կ'սկսիմ հաւատալ թէ ստուգիւ խուլ է, մրմնջեց ապահովութեան պետը յուսավրէպ, և շատ կը վախնամ որ այս շունը մեզ շատ պիտի յոգնեցնէ։

Յետոյ ճակտին զարնելով.

— Պէտք է որ այս առտու երթամ Հայր Լըքօքը տեսնեմ, ըսաւ ինքնիրեն. ան միայն կրնայ ճար մը ցուցունել մեզի։

— Պահակապե՛տ, ըսաւ բարձրաձայն, այս մարդը կեդրոնական բանտը ղրկեցէք, սնտուկն ալ՝ դիակնարան։ Եկէք, տոքթօ՛ր, երթանք, ալ հոս գործ չունինք։

Բ

Քոնթի գետակը Բարիզի բոլոր գետափանց մէջէն զուարթագոյնն է. Փեղերանոցին և Ճեմարանին միջեւ գտնուած տուները Քոնթի գետափին ամենէն զուարթատեսիլ շէնքերն են. այդ առանձնաշնորհեալ տուները ստուգիւ Պ. Լըքօք տը Ժանթիյեիէն աւելի զուարթախոհ և աւելի երջանիկ բնակիչ չունին։

Անպատշաճօրէն իրարու լծորդուած այս երկու անուններու տէրը առոյգ ծերունի մըն է, որ գետափին վրայ նայող երրորդ յարկը բռնած գեղեցիկ բնակարանին վարձքը օրին կը վճարէ, և լաւ եկամուտ ունեցող մարդ մը ճանչցուած է։

Թաղին ամենէն քաղցրահամբոյր, սիրուն և մարդասէր քաղաքացին է, և ինը տարիէ ի վեր հոն կը բնակի։ Իր սովորոյթներուն մէջ ալ ամենէն կանոնաւորն է։ Որոշ ժամերու մէջ նախաճաշ կ'ընէ, դուրս կ'ելլէ, կը պտըտի, տուն կը վերադառնայ և կ'ընթրէ։

Կէս օրին,, Բոն տէ զ'Ար կամուրջէն մինչեւ Բոն Ռուայեալ կամուրջին բազրիքներուն վրայ հին գիրքեր

կը թղթատէ. քառասուն վայրկեան յետոյ կը տեսնես որ հաց կը փշրէ Թիւիլըրիի ճնճղուկներուն, որոնք զայն ճանչնալով կ'երթան ուսերուն վրայ կը թառին ընտանեբար: Ժամը երկուքէն մինչև չորս՝ կարթով ձուկ կ'որսայ Բոնքորտի կամուրջին առաջին կամարներուն տակ:

Միայն կիրակի օրը կը փոխէ իր զբօսանքի յայտագիրը: Զաւակը կուգայ նախաճաշել անոր տունը, և յետոյ կ'առնէ գիւղը կը տանի զայն, օրը անցընելու և ընթրելու:

Գ. Լըքօք արժանթէյլի որդի մը ունի, քսանութամեայ գեղանի երիտասարդ մը, զոր գորովագին կը սիրէ, թէև շաբաթը անգամ մը միայն կը տեսնէ զայն:

Այդ երիտասարդը իրաւագիտութեան տոքթօրի վկայական ստացած է, և կ'ըսուի թէ կը խորհի գնել գրասենեակը այն նօտարին, որուն առաջին քարտուղարն է:

Հայրը դժուարութիւն չպիտի կրէ այդ ծախքը վճարելու, քանի որ քսան տարուան խնայողութիւններ հարստացուցած են զայն. ասկէ զատ, յաջողած է իր միակ ժառանգորդին համար խիստ գեղեցիկ ամուսնութիւն մը պատրաստել, որ ընդհուպ պիտի կատարուի:

Ուստի թէ՛ իր տանտիրոջ, թէ՛ դրացիներու և թէ իր հետ սուրճ ըմպողներուն համարումը ու համակրանքը կը վայելէ, թէև ոչ ոք գիտէ ճշդիւ թէ ի՛նչ ըրած է ատենօք և ի՛նչպէս շահած է իր հարստութիւնը:

Արդարև, իր ծնունդը փնտռելու հետամուտ եղան քիչ մը, և իր անցեալը հետազօտեցին, երբ Բոնթի գետափը բնակելու եկաւ քաղաքէն, ինչպէս ինք կ'ըսէր:

Մինչեւ իսկ, քիչ մը քաշքշեցին իր մասնաւոր անունը. ըսին թէ Պ. Լըքօք պարզապէս Ժանթիյեի մէջ ծնած էր, Բարիզի մօտ, եւ թէ շատերու պէս՝ ինքզինքը իր գիւղին աւատական իշխանը անուանած էր, առանց դատական նախարարութենէն արտօնութիւն ստանալու:

Բայց այս չարամիտ զրոյցները տակաւ դադրած էին, երբ Նորեկը ամենուն սիրտը շահած էր, մինչեւ իսկ իր դռնապանուհիին, որ այնուհետեւ Պ. տը Ժանթիյեի միայն կը կոչէր զայն:

Ըսել չէ թէ Պ. Լըքօք այսպէս կ'ուզէր կամ իբրեւ ազնուական կը պարծէր. ընդհակառակը ամենահամեստ քաղաքացիի մը պարզութիւն կը ցուցնէր, թեթեւ ապտակներ և քաքարներ տալով թաղին մանկիկներուն, խանութպաններուն դրանը մէջ կեցած՝ հետերնին խօսակցելով և անոնց առեւտուրին վիճակը հարցնելու զիջանելով:

Այս պատճառով՝ իր քաղաքակիցներու գործերուն աւելի ծանօթ էր ինք քան անոնք իր գործերուն, բայց ստացած տեղեկութիւնները բարիք ընելու միայն կը գործածէր:

Դրացիները կը պատմէին թէ մէկէ աւելի վաճառական, որոնք նեղը ինկած էին և իրենց վիճակը չէին կրնար յայտնել, անոր ըրած բարեպատեհ փոխատուութեան շնորհիւ ազատած էին սնանկութենէ: Երկու երեք ընտանիք կը յիշէին, որոնց գաղտնի վէրքերը դուշակելով բժշկած էր:

Նախախնամութիւն մը համարուած էր: Թաղին չաղակրատները կարճ կապոյտ թիկնոցով մարդուն կը նմանցնէին: Մազարէնի գրատան պահապաններէն մէկը, որ առիթ ունեցած էր ստուգելու այն հրաշալի ճշդութիւնը, որով Լըքօք մարդիկ փրկելու համար կը միջամտէր, Պ. տ'Արլէնքուրի մենակեացին կը նման-

ցնէր զայն, որ ամէն բան կը տեսնէ, ամէն բան գիտէ, կ'ըսէր, Գուրպոնեան վերահաստատութեան ժամանակ շինուած հին երգ մը։

Արդարեւ, շատ բան գիտէր այս ծերուկը, քանի որ իր մարմնաւորած անձնաւորութիւնը մեր ժամանակի ամէնէն ճարտար ոստիկանին անձնաւորութիւնը կը ծածկէր։

Պ. Լըքօք ժանթիյեի այն մեծահռչակ Պ. Լըքօքն էր, որու շահատակութիւնները սքանչացում պատճառած են ընթերցողներուն, երբ տանք կարդացած են մեռած վիպասանի մը գործերը անոր շահատակութեանց մասին։

Իր բուն անունէն հրաժարիլ չէր ուզած, որովհետեւ ամչնալու բան մը չունէր. միայն երկնցուցած էր, որպէս զի մոռցնել տայ, և մանաւանդ իր որդին մեծ ընտանիքէ աղջկան մը հետ կարենայ ամուսնացնել, որովհետեւ կ'ուզէր քաղաքացիներու այն դասուն մէջ տեսնել զայն, ուր ազնուական երեւոյթները չեն արհամարհուիր։

Մնաց որ, իր հարստութիւնը կեղծ չէր իր անունին տրին պէս. իր աշխատութեան արդիւնքն էր, և անխոստովանելի միջոցներով վաստկուած չէր։

Համեստ, բայց իր պէտք ունեցածէն շատ աւելի մեծ ժառանգութեամբ մը ընկերութեան մէջ մտած, և ոստիկանութեան պաշտօնը բնական կոչումով միայն վարած էր։

Այն պայծառ յաջողութիւններէն յետոյ որոնք զինքը նշանաւոր հանդիսացուցին, Պ. Լըքօք, պարագաներու բերմամբ, և գրեթէ ակամայ, մեծագումար դրամ շահելու վիճակին մէջ գտնուած էր։

Ամէն անգամ որ Ֆրանսայի և մինչեւ իսկ օտար երկիրներու մէջ մեծ գողութիւն մը գործուէր, երբ

դանձապահ մը մեծագումար դրամ գողնալով փախչէր, Պ. Լըքօքի կը դիմէին, անոր խորհուրդ կը հարցնէին կը թախանձէին որ յանցաւորները փնտռելու ձեռնարկէ և դրամական մեծ վարձատրութիւններ կ'առաջարկըւէին իրեն:

Մէկ խօսքով, Եւրոպայի մէջ միլիոն մը չէր գողցուեր, առանց Պ. Լըքօքի յանձնուելու այդ միլիոնին ետևէն վազելու պաշտօնը. և որովհետև գրեթէ միշտ կը յաջողէր ձեռք ձգել, ոստիկանականներու այս թագաւորը հարիւրին այնչափ կ'առնար, որ առուտուրի մէջ գործածուած ամէնէն շահաբեր դրամագլուխներու հասոյթը կը գերազանցէր:

Ներկայ դարուս մէջ մարդ շուտ կը հարստանայ այս արհեստով. որովհետև արդի դրամատէրերը յանկարծ տեղ կը փոխեն կամովին, և Պ. Լըքօք՝ դրամի հետ գործ ունեցողներուն մէջ տարածուած այս հինաւուրց հիւանդութեան նախամեծար բժիշկը ըլլալուն, ի հարկէ մեծ շահեր պիտի ձեռք բերէր այնքան բազմաթիւ և այնքան հասութաբեր յաճախորդներէ:

Ուրեմն հարուստ էր, ամրապէս հարուստ, և իրմէ միայն կախում ունէր աւելի հարուստ ըլլալ. բայց գոհ կ'ըլլար իր արդէն ունեցածը փիլիսոփայաբար վայելելով, և չէր ուզեր աւելցնել:

Ընդհակառակը, ամէն ջանք ի գործ կը դնէր ինքզինքը մոռցնելու, և երբեմն Պ. Լըքօքին նոր մօրթ մը հագցնելով՝ ժամացոյցի պէս կանոնաւոր միջակորեար քաղաքացի մը անոր տեղը անցընելու, որ ոճիրներու պատմութիւնը դատական Կազէթ տէ Թրիպիւն լրագրին մէջ կարդայ, իշխանութեան զեղծումներուն դէմ բողոքէ, և ձախակողմեան կեդրոնին հետ քուէարկէ:

Արդարև, ճաշակով չէր որ ծերուկը այս աննշան դերը կը խաղար. որովհետև միշտ գիտեր ընելու

մոլութիւնը ունէր, և աչքերը փայլիլ կ'սկսէին, երբ իրեն խօսէին այն դատական մեծ խնդիրներէ մէկուն վրայ, որոնք մէկ ամիս կը յուզեն ամբողջ Բարիզը:

Երբեմն իր խուցին մէջ կ'զբօսնուր դատ մը վերաքննելով, և ձեռքերը կը շփէր, երբ կարծէր գտնել հետք մը, կապ մը, ինչպէս ինք կ'ըսէր, զոր ոստիկանութիւնը չէր նշմարած կամ չէր գիտցած օգուտ քաղել անկէ:

Բայց Պ. Լըքօք զաւակ մը ունէր, որ իր յոյսն էր, կեանքն էր:

Ի՞նչպէս և ո՞ւրկէ ծնած էր այդ զաւակը զոր խընամով կը մեծցնէր Աստուած զայն իրեն պարգեւելէն ի վեր: Ոստիկանական պաշտօնատան ծերունիները երբեք տեսած չէին տիկին Լըքօքը բայց Փեզերանոցին թաղին բնակողները կը հաւատային թէ Քոնթի գետափը բնակող իրենց յարգելի թաղակցին կինը մեռած էր:

Ինչ որ է, երիտասարդը, որ Լուի կը կոչուէր և իր այցետոմսերուն վրայ Լուի Լ. տը Ժանթիյեի անունը գնել տուած էր, գեղեցիկ և շատ վայելչագեղ պատանի մը եղած էր, մեծղի, թխորակ, ուշիմ, ուսեալ, բարեկիրթ և մինչև իսկ սիրուն, թէև բնաւորութեանը մէջ քիչ մը մելամաղձոտութիւն կար:

Բարեկամները զայն «գեղանի խաւարազգած» կը կոչէին:

Իր նախակրթութիւնը Անգլիոյ մէջ առած էր, երկրորդական կրթութիւնը Գերմանիոյ մէջ, և իրաւագիտութեան ուսումը ու փաստաբանական փորձերը Բարիզի մէջ և կատարեալ նօտար մը ըլլալու համար պէտք եղածէն երեքպատիկ աւելի կրթութիւն ու զգաստութիւն, որովհետև հայրը, որ լիակատար ազատութիւն տուած էր անոր, կ'ըղձար որ ամուսնութեան հանդիսաւոր դռնէն ներս մտնելէ առաջ քիչ մը երիտասարդական խենթութիւններ ընէր:

Լուի, ամբողջ շաբաթը իր գրասենեակը կ'աշխատէր և արձակուրդի օրերը իր հօրը կը նուիրէր։ Շանտը լ'Ալուէթ փողոցի դէպքին ծնած ու մեծցած օրը պժնդակ ձմրան մէկ կիրակի առտուն, իր հօրը Պ. Լըքոքի հետ գլուխ գլխի լաւ նախաճաշ մը կ'ընէր, զոր ճարտար խոհակերուհի մը պատրաստած էր։

Պ. Լըքոք կերուխումը կը սիրէր, ուստի և միշտ ընտիր կերակուրներ կը պատրաստուէին իր տան մէջ։

Խահուէն խմած առեն նշմարեց որ տղան սովորականէն նուազ զուարթ էր, ու ծիծաղելով ըսաւ.

— Ի՞նչ ունիս այսօր, տղա՛ս, տխուր և խոհուն կը տեսնեմ քեզ, իբր թէ խղճիդ վրայ ոճիր մը ունեցած ըլլայիր։

— Քիչ մը տկարութիւն ունիմ, պատասխանեց երիտասարդը։ Երէկ իրիկուն ամայի թաղի մը մէջ այցելութիւն մը տալու գացի և կառք չգտայ. հարկ եղաւ ժամ մը քալել ձիւնին մէջ, ու պաղ առի։

— Եթէ անհանգիստ ըլլալու չափ հիւանդ ես, զաւա՛կս, ըսաւ հայրը, որուն հոգածութիւնը արդէն կ'արթննար, անկողին մը պատրաստել տամ քեզի հոս, և բժիշկ մը բերել տամ։

— Ո՛չ, ո՛չ, կակազեց Լուի Լըքոք, ձեռքը ճակտին տանելով, բան մը չէ, կ'անցնի։ Կը կարծեմ իսկ թէ բաց օդը օգուտ պիտի ընէ։

— Կը գուշակեմ, ըսաւ հայր Լըքոք ժպտելով, երէկ հրաժեշտի ողջոյններդ տուած ես ամուրիի կեանքիդ։ Ամէն մը ամուսնացողի համար բնական է։ Օ՛, ես բացատրութիւն չեմ ուզեր քեզմէ, աւելցուց տեսնելով որ տղան ինքզինքը արդարացնելու համար. բերանը կը բանար. բնական է որ կրցած ես Պուլոնեէ գալ Տիկին Լըքոնթի տունը ինծի հետ ճաշել և Օբեորդ Թերեզայի հետ տեսակցիլ։

Լուի պատասխանելու վրայ էր անշուշտ թէ իր ամէնէն ջերմ բաղձանքն էր աս, Ժէրթրիւտ՝ վաղեմի դաստիարակուհին ներս մտնելով քանի մը խօսք քսաւ Գ. Լըքօքի ականջին ի վար:

— Շատ գէշ ընտրեր է գալու ատենը, մրմնջեց Գ. Լըքօք, և սակայն չեմ կրնար չընդունիլ:

«Հոս սպասէ ինծի, սիրելի՛ Լուիս, քառորդէ մը աւելի չեմ ուշանար․ Պուլի փոքր գզրոցին երրորդ դարակին մէջ լաւ գլանիկներ կան, վառէ մէկ հատը, որպէս զի ծխունին մէջ ըրած պտոյտդ մոռցնել տայ քեզի:

Գ. Լըքօքի տունը մտնելը՝ գործէ քաշուած նըպարավաճառի մը տունը մտնելու չէր նմաներ.

Երկու տեսակ ազդարարութիւն զետեղած էր իր դրան քով․ սովորական զանգակ մը՝ անծանօթներուն համար, որուն հնչիւնը կը լսուէր ամբողջ յարկին մէջ․ իսկ ծանօթներու համար ելեկտրական կոճակ մը կար, դրանը մէկ անկիւնը ծածկուած, հաւատարիմ Ժէրթրիւտի սենեակին հետ հաղորդակցող, որ այցելուն ընդունելու և նախապէս հարցափորձելու պաշտօնը ունէր:

Ուստի Գ. Լըքօք, սեղանէն ելած ու զաւակը մըտածումներու մէջ ձգած և ծխած ատեն կատարելապէս գիտեր եկողին ո՛վ ըլլալը, հետեւապէս բնաւ չզարմացաւ իր առանձնասենեակը մտնելով՝ հանրային ապահովութեան պետը հոն գտաւ:

Սակայն, տարիէն աւելի էր որ տեսած չէր զայն․ այդ պաշտօնատարը՝ Գ. Լըքօքի գործէ քաշուած ըլլալը գիտնալով՝ միմիայն բացառիկ պարագաներու մէջ կուգար անոր խորհուրդ հարցնել բարեկամաբար:

Երբ այնպիսի պարագաներ ներկայանային, գործէ քաշուած ոստիկանը իր կարծիքը յայտնելէ չէր դժկամակեր, բայց յանձն չէր առներ խուզարկութեանց

գործակցիլ, ոստիկանական իշխանութիւններն ալ չէին տարբեր զայն։

Ուստի գիտնալով ոստիկանութեան գլխաւոր պաշտօնատարին այցելութեան նպատակը, շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ անոր։

— Է՛, ըսաւ ձեռքերը շփելով, նոր բա՞ն կայ տանը մէջ

— Նոր և խիստ ուշագրաւ, պատասխանեց ապահովութեան պետը. տասնը հինգ տարի է ի վեր կը վարեմ այս պաշտօնը և տակաւին չէի տեսած այսպիսի արտակարգ բան։

— Եւ կուգաք հայր Լըքօքի խորհուրդ հարցնել։ Ուրեմն կը կարծէք թէ տակաւին ցնդած չէ։

— Ընդհակառակը, և կը կարծեմ թէ դուք միայն կրնաք այս կնճիռը լուծել։

— Թերեւս իրաւունք ունիք։ Փոքր ծերուկը դեռ կ'ապրի, և իր դատողութիւնը անվթար պահած ըլլալուն համար ուրախ է։ Անկէ զատ, քնաշրջիկներուն քածին պէս, այսօր միտքս բաց է, որովհետեւ զուարթ եմ։

— Նստեցէ՛ք սիրելի՛ բարեկամ, և ինծի պատմեցէք ձեր փոքրիկ պատմութիւնը։

Հանճարեղ պաշտօնատարը անմիջապէս սկսաւ մանրամասնօրէն ու յստակ պարզութեամբ պատմել այն դէպքերը, որոնք ոստիկանութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներու մեծ մասը ոտք հանած էին այն գիշեր։

Բան մը չմոռցաւ, բան մը չչփոթեց, աննշան պարագաները մէկ կողմ թողուց, և միայն կարեւոր իրողութիւնները ի վեր հանեց։

Այդպէս խօսելու համար արհեստէն ըլլալու է։

Պ. Լըքօք ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, աչքերը փակելով, որպէս զի ականջները ուրիշ բանով չզբաղին, և շատ զգուշացաւ ընդմիջելէ։

Լաւ պատմողին, լաւ ունկնդիր:

— Այդչա՞փ է, հարցուց, երբ պատմութիւնը աւարտեցաւ:

— Այո՛, ան է, մարդը կեդրոնական բանն է, կինն ալ դիակնարանը: Մարդը դեռ խօսք մը չէ ըրած, և կնոջ դիակին զննութիւնն ալ նոր բան մը չյայտներ մեզի, բայց միայն թէ ճաշելէն երկու ժամ յետոյ սպաննուած է:

— Արդարեւ, շատ հետաքրքրաշարժ դէպք մըն է, ճշմարիտ առեղծուած մը:

— Բուն բանալին դուք պիտի գտնէք, վստահ եմ:

— Չեմ գիտեր, և տակաւին ձեռքս չէ. արդարեւ քանի մը գաղափարներ կը ծագին մտքիս մէջ. . մակաբերութեան հիմեր. . .չուկէտներ. . .կռուանքի քարեր.. բայց ոչ աւելի:

– Մաչային աղջիկը կայ:

— Անիկա կամ բան մըն է, կա՛մ ոչինչ. ոճրագործը թերեւս ուզած է դատական վիպասանութիւններէ փոխ առնուած տեսարանացոյցով մը խոտորեցնել ձեր ուշադրութիւնը: Սակայն մաչային աղջիկը կրնայ յետոյ օգտակար ըլլալ ձեզի. . . երբ սպաննեալը ճանչցուի. . .:

— Այո՛, ճանչցուի. . այդ է ամէնէն կարեւորը. . . մարմինը պիտի ցուցադրուի այս իրիկուն:

– Ես անկէ չէի սկսեր:

— Ի՞նչ կ՚ընէք:

— Զմռսել կուտայի. և ատեն անցնելէ յետոյ կը ցուցադրէի:

— Այն ատեն ո՞ւրկէ պիտի սկսէիք գործը:

— Նախ պարտիմ ըսել ձեզի թէ, իմ դատողութեանս համաձայն ձեր բռնած մարդը սուտի համր է,

և թէ բոլորովին երկրորդական դեր մը ունեցած է գործին մէջ։ Մինչեւ իսկ կը հակիմ խորհելու թէ փոխադրած բանին ինչ ըլլալը չէր գիտեր։

— Ես ալ գրեթէ ձեր կարծիքը ունիմ, բայց ոչ վերջի կէտին վրայ։ Ինծի դժուարին կ'երեւայ ընդունիլ թէ այդ երիտասարդը մեղսակից չէ սպանութեան։

— Կրնայ ոճրագործին ծառայած ըլլալ, բայց ոչ համախոհ։ Սկսինք ձերբակալման պատմութենէն։ Քաղաքացի մը կ'անցնի, երկու ձեռքը գրպաններուն մէջ դրած, Քորվիզար փողոցէն, առտուան ժամը երեքին, այնպիսի ձիւն ու ցուրտի ատեն, որ շուները անգամ դուրս չեն ելլեր։ Անոր ետեւէն, տասն հինգ քայլաչափ հեռու, արկղաբարձ կուգայ։ Կը ձերբակալեն զայն։ Քաղաքացին կը շարունակէ իր ճամբան, կառք մը կը նստի, որ իրեն կ'սպասէր Պուլվար տէ զ'Իթալիէնի վրայ և կը հեռանայ սրարշաւ։ Ըսիք ինծի թէ պահակները այն կողմէն անիւներու թաւալում լսած էին։ Ուրեմն այդ անցորդ քաղաքացին բռնելու էին։

— Ես ալ այնպէս կը կարծեմ։ Բայց ի՞նչ կրնաք ընել. մարդ չի կրնար ամէն բան խորհիլ։

— Ո՛չ, պահակները յանցանք չունին. վհուկ պէտք ըլլալու էր, գուշակելու համար թէ արկղաբարձ մարդը դիակ մը կը կրէր։ Արդէն մեծ բան է որ մետաբերած ենբանել և պահականոցը տանիլ զայն։ Հիմայ եզրակացութիւններուս կը հասնիմ։ Ոճրագործը անշուշտ կ'ուզէր անհետացնել սպաննալին մարմինը ի՞նչ միջոցով, չեմ գիտեր, բայց երեւոյթը սա էր որ կը յուսար կառքի մը մէջ դնել, այն կառքին որ իրեն կ'սպասէր Քորվ զար փողոցին ծայրը, և Բարիզէն դուրս ղրկել։ Քաղաքադրան մէջ՝ ներս մտնող կառքերը միայն կը քննեն և...

— Ներեցէք որ երկու առարկութիւն ընեմ։ Ին-

չո՞ւ համար կառքը կեցնել չտուաւ ուժերը գործուած անը դուռը։ Տարակոյս չկայ որ կինը իր բնակարանին մէջ սպաննուած է։ Դիակ մը չի ծրարուիր փողո-

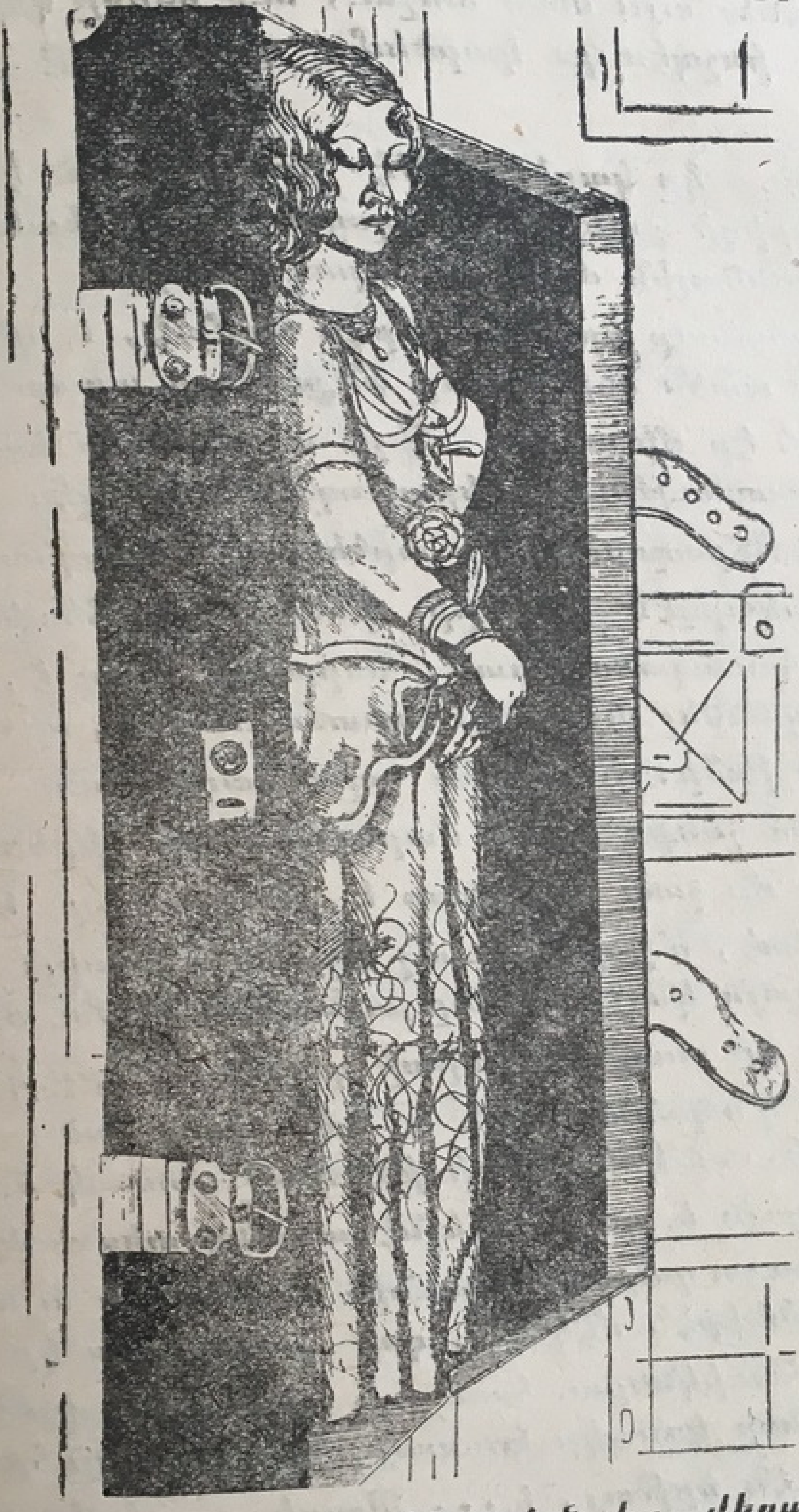

Սնտուկին պարունակութիւնը

ցին մէջ։ Անկէ զատ, դարձեալ հոն կը վերադառնամ եւ. ինչ կը նշանակէր մաշային աղջիկը։

— Եթէ սնտուկը տանողին բռնուելու պարագային մէջ խուզարկութիւնները մոլորեցնելու նպատակով չէ, թերեւս սնտուկը ստանալու պաշտօն ունեցող մեղսակցի

մը հետ կանխաւ որոշուած նշան մըն է…։ Անոնք պարզ ենթադրութիւններ են, որ քննութիւնը սա-պիտի հանէ թերեւս։ Գալով ձեր առաջին տարկու-թեան, բոլորովին տղայական է։ Գործը կազմակերպողը, որ շատ վարպետ մէկը ըլլալու է, չէ ուզած իր կառքը բերել կեցնել այն տան առջեւ, ուր ոճիրը գործած էր, որպէսզի, ինչպէս կը կարծեմ, դրացիները չնշմարեն զինքը։

— Դուք կը կարծէք թէ նախընտրած է ոտքով քալել Բարիզի քանի մը փողոցները, իր ետեւէն տա-նելով սպաննուածին մարմինը կրող մարդը։

— Զմոռնաք որ այդ մարդը համր է, և դէպք մը պատահած ատեն ոճրագործը ինքզինքը ապահովելու մա-սին վստահ էր միշտ։ Եւ ճիշդ ալ այնպէս եղաւ։ Կե-ցէք, ես պատմութիւնը վերակազմեմ, ինչպէս որ կը հասկնամ։ Ոճրագործը, որ արհեստով մարդասպաննե-րուն դասակարգէն չերեւիր ինծի, որովհետեւ, ըստ ամենայն հաւանականութեան, հարուստ մարդ է, կ՚ուզէ կին մը սպաննել այնպիսի պատճառներով, որոնք ան-ծանօթ են ինծի։ Տակաւին պատճառներուն քննու-թեան եկած չենք։ Համր մարդ մը ունի իրեն ծառա-յող։ Համր մը շատ օգտակար է, մանաւանդ երբ ո՛չ կարդալ գիտէ, ո՛չ գրել և ո՛չ նշանացի խօսիլ։ Իր հետ կը տանի զայն կնոջը տունը, այնպիսի ժամու մը մէջ, ուր գիտէր որ առանձին պիտի գտնէր։ Ինքը կը մտնէ կնոջ քով, կ՚սպաննէ զայն և հոն գտնուած արկղին մէջ կը դնէ…։ Ըսի՛ք ինծի թէ կնոջ սնտուկ մըն էր. կը շալկէ զայն և դուրս կ՚ելնէ, առանց տեսնուելու… տունը անշուշտ դռնապան չունի… Թերեւս այն փոք-րիկ օթեւաններէն մէկն է, զոր յատկապէս կը շինեն նորարձակ հաւերկներու համար… կը գտնէ իր համրը, սնտուկը անոր կռնակը կուտայ, նշանացի կը հրամայէ որ իր ետեւէն երթայ, և… մնացեալը գիտէք։

— Արդարեւ, եթէ ճշմարիտ չէ, գէթ ճշմարտա-նման է… ձեր խորհրդածութիւնը Պ. Սարտուի կըն-

ժիռներուն պէս կուռ է... բայց խնդիր է գիտնալ թէ գործը ո՞ւրկէ պէտք է բռնել: Այդ թելը չեմ տեսներ ես, և դուք միայն կրնաք ցուցնել ինծի:

— Ձեր ձեռքն է:

— Ի՞նչպէս:

— Համրն է թելը:

— Բայց արդէն հասկցուցի ձեզի թէ չուզեր կամ չի կրնար խօսիլ, և դուք իսկ կարծիք յայտնեցիք թէ չպիտի կրնանք բան մը քաղել անկէ:

— Ներեցէք. ես կը կարծեմ որ բան մը չպիտի ըսէ ձեզի, բայց կը կարծեմ նաև թէ առանց ուզելու, շատ բան պիտի իմացնէ ձեզի:

— Բացատրեցէք, կ'աղաչեմ:

— Բացատրեմ: Այդ համրը երկինքէն չիյնկաւ Բարիզի փողոցներուն մէջ, այնպէս չէ՞: Անշուշտ տեղ մը կը բնակէր բռնուելէն առաջ: Աճրագործին տունը կամ ուրիշ տեղ, փոյթ չէ: Երբ բնակած տեղը իմանաք, բնականաբար կ'իմանաք նաև ո՛վ ըլլալը և ո՛ւր երթևեկելը: Ուրեմն պէտք է նախ այդ համրին ո՛վ ըլլալը ստուգել:

— Լաւ, բայց դիւրին չէ: Ձենք կրնար զայն ցուցադրել դիտակնարանին մէջ: Ձեզի ու ինծի պէս քաջառողջ է:

— Աւելի լաւ: Եթէ մեռած ըլլար, խորհուրդ կուտայի ձեզի որ ետ կենաք այդ գործին հետախուզութենէն:

— Ուրեմն միջոց մը գտած էք:

— Այո՛, և լաւ միջոց մը, զոր մինչև իսկ անվրիպելի կը կարծեմ:

մեր կեանքը կ'ազատէք:

— Սիրելի՛ Լըքոք, յանձնարարեց
Ոստիկանութեան վերատեսուչը ինծի
ըսել ձեզի որ եթէ ուզէք օգնել մեզի...: ընդմիջեց

— Խորհուրդներովս, որչափ որ ուզէք,

ծերուկը, ապահովութեան պետքին անհարկութիւնները կարճ կապելու համար։ Գտած միջոցս ձեզի յայտնել առաջ երկու բան հարցնեմ ձեզի։ Ըսէք ինծի թէ համբը ներկայ չէր արկղին բացման։ Վստա՞հ էք որ պարունակութիւնը չի գիտեր։

— Կրնամ վստահութեամբ պատասխանել որ նէթ գիտէ, ձերբակալուելէ յառաջ չէ որ իմացած է։

— Շատ աղէկ։ Կեդրոնական բանտին մէջ ի՞նչ գտան վրայէն երբ խուզարկեցին զայն։

— Եօթը սու, գիւղերու տօնավաճառներու մէջ ծախուած տեսակէն փայտէ կոթով փոքր դանակ մը, և ածուխի խոշորկէկ կտոր մը։

— Ածո՛ւխ, ձեզի կրնայ օգտակար ըլլալ յետոյ։ Ահա այժմ, ահաւասիկ գտած միջոցս։ Պէտք է, առանց ժամ մը, վայրկեան մը կորսնցնելու, ազատ արձակել այդ մարդը։

— Թող տա՛լ, արձակե՛լ։

— Այո՛, ըսաւ ծերուկը և մատները դարձնելով ժպտացաւ։

— Ո՛հ, Լըքօ՛ք, չէք մտածեր... կամ կատակ կ'ընէք։ Ի՞նչպէս խորհուրդ կու տաք ինծի արձակել մարդ մը որ առնուազն քանի տարի չղթայակապ աշխատութիւն պիտի կրէ, ենթադրելով որ իբրեւ ոճրին հեղինակ չդատապարտուի։

— Խորհուրդ կու տամ ձեզի որ ազատ ձգէք զայն, բայց խորհուրդ կու տամ նաև որ ետեւէն լրտեսէք։

— Հա՛, հիմայ կը հասկնամ։ Ուրեմն կը կարծէք թէ լրտեսելով կրնա՞նք ո՛վ ըլլալը իմանալ։

— Չեմ կարծեր, այլ կը հաւատամ։

— Այդ միջոցը լաւ է, չեմ ժխտեր, թէև նոր չէ։

— Ասկէ տասնըհինգ տարի առաջ հնարած և երեք անգամ գործածած.եմ, ամէն անգամ ալ յաջողած եմ։

— Ձեզի, այո՛, բայց ամէն մարդ ձեր կարողութիւնը չունի։

— Մարդ մը հետապնդել, առանց նշմարել տալու, այնչափ մեծ բա՞ն է։ Մեր արհեստին մէջ իշու կամուրջ է լաւ լրտեսութիւնը և ես կը սիրեմ հաւատալ թէ տակաւին յաջողապէս աշխատելու կարող մարդիկ ունինք։

— Անշուշտ... անշուշտ... միայն թէ աւելի լաւ կ'ըլլար, եթէ ես ինքնին կարող ըլլայի ընել։ Բայց անհնար է, համբը կը ճանչնայ զիս։

— Եթէ այս է ձեզ արգիլող դժուարութիւնը, բան մը չէ։ Ես ա՛յնչափ լաւ կը ծպտուէի, որ լրտեսուողը կրնար իր ճամբան հարցնել ինծի, առանց զիս ճանչնալու։

— Դուք, սիրելի՛դ իմ Հըքոք, իբրև արուեստասէր կ'աշխատէիք։ Իսկ իմ պաշտօնական դիրքս կը նեղէ զիս։ Այս պատճառաւ է որ կ'ուզենք գործը ձեզ պէս մարդու մը յանձնել։

— Ատոր խօսքը չընենք, և գանք իմ ցոյց տուած միջոցիս։ Իբրև ընհանուր խնդիր, երկու անպատեհութիւններ կան ատոր գործածութեան մէջ։ Նախ, մարդը կրնայ լրտեսները խաբելով փախչիլ։ Բայց այդպիսի պաշտօնեաներուն թոշակը պէտք է կարել, և ես կը կարծեմ որ ձերինները այնպիսի ախմարութիւն մը չեն ըներ։ Երկրորդ, մարդը եթէ խորամանկ է, կրնայ կռահել իր լրտեսուիլը, և ձեզ մոլորեցընելով զուարճանալ։ Օրինօք, ես սատանորդի մարդ մը լրտեսեցի, որ բաւական յոգնեցուց զիս։ Բայց վերջապէս բռնեցի զինքը։ Երբ նշմարուի որ լրտեսուողը վարպետութիւն ի գործ կը դնէ, պէտք է բռնել ու նորէն բանտարկել։ Այսպէս փորձը կրնայ չյաջողիլ, բայց գո՛նէ վնասակար հետեւանք մըն ալ

չունենար։ Մնաց որ, եթէ ձեր տուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, կ'երաշխաւորեմ որ ձեր մարդուն վրայ այդպիսի կասկած մը չէք կրնար ունենալ։ Խուլ համր ըլլալը հաստատուած է. ուրեմն բանուելէն ի վեր պահականոցին մէջ պատահած անցքերէն բան մը հասկցած չէ։ Արկղին պարունակութիւնը տեսած չէ, և այն պատճառներով զորս բացատրեցի ձեզ, չեմ կարծեր որ գիտցած ըլլայ։ Այս այսպէս ըլլալով, չպիտի զարմանայ երբ զինքը արձակեն, և առանց կասկածի պիտի երթայ։ Դուրս ելլելէն յետոյ, հարկաւ տեղ մը պիտի երթայ, և երբ ձեր գաղտնի պաշտօնեաները տան մը դուռը առաջնորդէ, հետեւեալը ինքնին առաջ կ՝երթայ։ Միայն կը յանձնարարեմ ձեզի որ դրամ տաք անոնց, որպէսզի ճամբան չխօսին, եթէ ձեր մարդը չոգեկառքով ճամբորդէ որովհետեւ կը կասկածիմ որ Բարիզ չի բնակիր։

— Շոգեկառք չի կրնար նստիլ, դրամ չունենալուն։

— Ճշմարիտ է, մոռցայ որ եօթը սու միայն ունէր գրպանին մէջ։ Բայց կրնայ քաղաքադանէն դուրս ելլել ու քալելով երթալ։ Պէտք է որ ձեր մարդիկը անոր հետքը չձգելու վիճակին մէջ ըլլան։

— Ատիկա դիւրին է։ Միայն թէ...

— Ըսի, սիրելի վարպետս, յարեց ծերուկը զուարթութեամբ. խորհրդատուութիւնս աւարտած է և կը կարծեմ թէ օգտակար եղայ ձեզի։ Հիմա որ հացը ու դանակը ձեր ձեռքը տուի, ձեզի կը մնայ գործածել։ Ուրեմն ներեցէք ինծի զաւկիս քով երթալ, որ ճաշարանին մէջ ինծի կ'սպասէ։ Կիրակի օրերը միայն կը տեսնեմ զայն, և այդ օրերը անորն եմ ես։

Ապահովութեան պետը ոտքի վրայ ելած էր, բայց երթալու երեւոյթ չունէր։

— Ուրիշ բա՞ն մը ունիք ըսելիք, հարցուց Գ.

Լըքոք քէն մը անհամբեր դէմքով։

— Ամենակարեւոր բան մը, պատասխանեց հիւրը խորհրդաւոր դէմքով։

— Տեսնե՛նք։

— Սիրելիդ իմ Լըքոք, ձեր խորհուրդները իրենց ծանրութեան չափ ոսկի կ'արժեն. որոնց շնորհակալ եմ ձեզ որ չխնայեցիք ինծմէ, և խօսք կուտամ ձեզի որ ճշդիւ պիտի հետեւիմ անոնց։ Դուք մեր ամենուն վարպետն էք միշտ, և դուք միայն կարող էք դատական կնճիռները լուծել։

— Սիրելի՛ բարեկամ, չափազանց կը շողոմէք զիս. զգոյշ պիտի կենամ։

— Անօգուտ է, որովհետեւ բուն ըսելիքիս կուգամ։ Գիտէք թէ ոստիկանական խնդիրներու մէջ տեսականը ոչինչ է գործնականին քով։ Արդ, կուգամ ձեզմէ խնդրել ոստիկանութեան վերատեսչին և նախաքննիչ դատաւորին կողմէ որ այս գործը դուք ստանձնէք։ Եթէ հաճութիւն տաք, ի՛նչ որ ուզէք պիտի տրուի ձեզի։

— Հա՛, հա՛, տա ըսել կ'ուզէք եղեր։ Արդ, սիրելի՛ս, մեծապէս շնորհակալ եմ այն վստահութեան համար զոր այդ պարոնները կը ցուցնեն ինծի, բայց չեմ կրնար իրենց փափաքը կատարել։ Հասկցնեմ ձեզ պատճառը։ Գիտէք թէ զաւակ մը ունիմ։

— Այո՛, ունիք, և գիտեմ իսկ թէ անով պարծենալու իրաւունք ալ ունիք։

— Կ'ընդունիմ ձեր այդ գովեստը, քանի որ արժանի է։ Աշխարհի ամէնէն ազնուաբարոյ և բարեսիրտ տղան է։ Կրցածիս չափ լաւ կրթեցի զայն. արդէն պատուաբեր վիճակ մը ունի, և քիչ օրէն լաւագոյնը պիտի ունենայ. պիտի ամուսնանայ սիրուն օրիորդի մը հետ, զոր կը պաշտէ, ու ան-

կէ կը պաշտուի, մեծ հարստութիւն մը օժիտ կը բե-
րէ։ Յառաջիկայ ամիս հարսնիքը պիտի կատարուի։
Հիմայ դուք դատեցէք թէ կրնա՞մ այնպիսի գործի մը
մէջ նետուիլ որ իմ բոլոր ժամանակս գրաւէ։ Անկէ
զատ, սիրելի՛ս, Լուի բնաւ չի գիտեր թէ ես երկար
ժամանակ ձեր գործին մէջ աշխատած եմ և թէ իրեն
ձգելիք հարստութեանս մեծ մասը սրիկաներ հալածելով
շահած եմ։ Կը բաղձամ որ միշտ անգիտանայ այդ բանը
եթէ իմանայ, վստահ եմ որ չպիտի կարմրի ինծի հա-
մար, որովհետև կը սիրէ զիս և իմ ուզածս գիտէ։
Բայց ես չեմ ուզեր զինքը տրտմեցնել։ Գիտէք որ աշ-
խարհի մէջ նախապաշարումներ կան մեր արհեստին
դէմ։ Արդ, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ այդպիսի հետազօտու-
թեան մը ձեռնարկեմ այն միջոցին, ուր զաւակս ա-
մուսնացնել կը խորհիմ։ Եթէ ութը օր այդ պաշտօնը
վարեմ, անհնար է որ փոփոխութիւն մը չնշմարէ իմ
կենցաղավարութեանս մէջ։ Ուրեմն ատոր խօսքը չը-
նենք։ Դուք այդ գործը ինծի չափ և աւելի լաւ կա-
տարելու համար պէտք եղած բոլոր բաները ունիք։

— Ոչ, սիրելի՛դ իմ Լըքօք։ Այս գործը ուրիշ
գործերու չի նմանիր։ Դժուարակնճիռ պիտի ըլլայ, ուր
մեր պաշտօնեաները պիտի շուարին։ Լրագիրներն ալ
պիտի զբաղին այս գործով, և մեզի օգնելու պատրուա-
կով արգելքներ պիտի հանեն մեր դէմ։ Պէտք է ըսել
տալ լրագիրներու թէ չարագործը գտնելու յոյսը գրե-
թէ կորսնցուցինք, և թէ գործին հետախուզութիւնը
առաջ տարուեցաւ ըստ երևոյթին ոստիկանութեան
դուրս, բայց ամենաճարտար մարդու մը ձեռքով,
որուն վրայ ոչ ոք կրնայ կասկածիլ։ Այն մարդը դուք
էք, միայն դուք էք։

— Զիս չափազանց կը գովէք, շնորհակալ եմ,
բայց կը սխալիք։ Մէկը կայ, որ պէտք եղած բոլոր
պայմանները ունի կամ գրեթէ ունի, և կրնաք գոր-

ծածել: Այն հինաւուրց գծիչը, որ անցեալ տարի Լոնտոնէն եկաւ և արդէն, եթէ չեմ սխալիր, կարեւոր ծառայութիւններ մատոյց ձեզի: Գիտէ՞ք որու համար կ'ըսեմ: Երկու անուն ունի, զոր Պույեէի բառգիրքէն առած կը թուի... երկու պատմական անուններ:

— Թոլպիաք մը Թէնչպրէն ըսել կ'ուզէք: Մեր վերատեսուչը մտածել անոր վրայ, բայց...:

— Ինծի կը թուի թէ խիստ լաւ ընտրութիւն մը կ'ըլլայ: Լածիս նայելով, շատ հնարամիտ, շատ խորամանկ, խիստ փութաջան է: Անկախ հարստութիւն մը ունի և աս ալ արհամարհելի կէտ մը չէ այնպիսի պաշտօնի մը մէջ, որ կատարեալ ուղղամտութիւն կը պահանջէ: Ուրիշ թանկագին առաւելութիւն մըն ալ աս է որ ոստիկանութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնը գլխաւոր պաշտօնեաներուն միայն ծանօթ է: Ընկերութեան մէջ կ'ընդունուի և յաջողութիւններ իսկ ունի: Ոչ-պաշտօնական քննութեան մը համար անկէ լաւագոյնը դժուարաւ կրնաք գտնել: Կարծեմ թէ ան էր որ անցեալ ամառ Սապօ փողոցին մարդապանը գտաւ, արդէն դատապարտուած չարագործը որ ցոփակեաց կիներու տուները կը յաճախէր և պաքարա կը խաղար:

— Այո՛, մեծ ճարտարութեամբ վարուեցաւ այդ գործին մէջ և ընկերութեան մէջ մուտք ունենալը մեծապէս նպաստեց մեր վեց ամիսէ ի վեր փնտռածը գտնելու: Իսկ Սպանիացի դքսուհիին գոհարեղէններու գողութեան գործին մէջ անյաջող եղաւ:

— Մարդ մը միշտ չի յաջողիր: Ես համոզուած եմ որ այս անգամ աւելի լաւ կը գործէ: Առարկութիւն մը ունի՞ք այդ ընտրութեան դէմ:

— Ճշդիւ խօսելով՝ չունինք: Սակայն կատարեալ վստահութիւն չի ներշնչեր մեզ: Երբեք չկրցաւ

հասկցուիլ թէ ինչո՛ւ համար մեկնեցաւ Անգլիայէն, և իր սկզբնաւորութեանց վրայ ու քաղաքական տեղեկութիւն չունինք:

— Յայտնի է որ իր ազնուականութիւնը մինչև խաչակիրներու գալը չելլեր. բայց ոստիկանութեան մէջ ազնուականներու զաւակները միայն գործածել ուզելը՝ մարգարտագոյն ձեռնոցներով կերակուր եփել ուզելու պիտի նմանէր: Հաւատացէք, սիրելի՛ս, Բոլպիաք ձեզի պէտք եղած մարդն է:

— Քանի որ դուք մեզ կը թողուք, սիրելի՛դ իմ Լըքօք, պիտի հարկադրուինք զայն առնել: Յօսիմ Գ. վերատեսչին, ձեր կարծիքին վրայ յենած: Բայց նախ ձեր խորհուրդին հետեւելով համբը պիտի արձակեմ:

— Որչափ շուտով ընէք, ա՛յնչափ լաւ կ'ըլլայ:

— Հոսկէ ուղղակի կեդրոնական բանտը պիտի երթամ: Քառորդ մը յետոյ համբը դուրսն է: Մեր երկու լաւագոյն ոստիկանները ձեռքիս տակն են: Արդիւնքը կուգամ կ'իմացնեմ ձեզի:

— Զիս ամէն օր հոս կը գտնէք... բացի կիրակիէն, ըսաւ Գ. Լըքօք ժպտելով: Լուիի համբերութիւնը սպառած ըլլալու է: Մէկ ժամէն Գուլոնեը պիտի երթանք իր նշանածին տունը:

Ապահովութեան պետը հասկցաւ որ տեսակցութիւնը վերջացած էր: Ուստի իր վաղեմի բարեկամին ձեռքը սեղմելով՝ վազեց կեդրոնական բանտը, փորձելու այն միջոցը, զոր անցեալ, ներկայ և ապագայ ոստիկաններուն ամէնէն հանճարեղը ցոյց տուած էր:

Գ.

Կեդրոնական բանտը երթալու համար, հանրային ապահովութեան պետը Գ. Լըքօքի տունէն դուրս ելլելէն յետոյ՝ գետափին երկու ծայրերը և Բօն-Նէօֆ կամուրջին մէկ ծայրը պիտի անցնէր:

Թայլերը փութացուց, որովհետև կ՚ուզէր անյապաղ փորձել հանճարեղ ծերուկին ջերմապէս յանձնարարածխաղը:

Իր ըրած առարկութիւնները ձևի համար էին. իր գլխաւորները բացարձակ իշխանութիւն տուած էին, հասկնալով որ ատանկ տարօրինակ գործի մը մէջ սովորական կանոններէ շեղումը կրնար օգտակար ըլլալ:

Ոստիկանական և դատական պաշտօնատուները համաձայնութեամբ որոշած էին հետախուզութիւն կատարել ամենամեծ արագութեամբ և կարելի եղածին չափ լռելեայն:

Հանրային ապահովութեան պետին իմաստուն գաղափարին հետևելով, բռնուած մարդը դէմ առ դէմ չէին բերած դիակին հետ: Համրը պահականոցէն կեդրոնական բանտը տարուելով, երկու դատաւորներէ ի զուր հարցաքննուելէ և առատ ճաշ մը ընելէ յետոյ քանի մը ժամէ ի վեր կը քնանար անմեղներու պէս:

Ուստի մեծ հաւանականութիւն կար որ լարուելիք թակարդին մէջ պիտի իյնար, որովհետև մըտքէն բնաւ չէր անցներ թէ ոճրագործութեամբ կ՚ամբաստանուէր:

Կեդրոնական բանտը մտած պահուն կատարուած պաշտօնական ձևակերպութիւնները յայտնի սրտայուզութիւն մը չէին պատճառած իրեն: Համազգեստաւոր

պահակները ու զինուորները, դռներուն խոշոր նիգերը, պատուհաններուն հաստ վանդակները չէին զարմացուցած զայն:

Կարծես թէ չէր նշմարեր որ զինքը կը բանտարկէին, իր բոլոր կեանքը բանտի մէջ անցուցած ըլլալով, ինքզինքը իր բնակարանին մէջ կը գտնէր գոցես:

Բաւական ընդարձակ և լաւ լուսաւորուած խցիկի մը մէջ դրուիլը յայտնապէս գոհ ձգած էր զայն: Սկսած էր հետաքրքրութեամբ զննել այն կանոնական կարասիները, որոնք կը զարդարէին իր խուցը:

Կրնար ըսուիլ թէ այնպիսի շքեղութիւն տեսած չէր բնաւ, մանաւանդ անկողինը սքանչացում կը պատճառէր իրեն:

Համոզելու համար որ մէջը պառկի, բանտապետը պարտաւորուած էր կրկին հրաւիրել և նշանացի ստիպումներ ընել:

Բայց պառկելէն յետոյ, շատ չանցած, երգեհոնի պէս խորդալ սկսած էր:

Այն պաշտօնեաները, որոնք գործէն տեղեկութիւն ունէին, կը զարմանային բանտարկեալին այս աստիճան անհոգութեան վրայ, և միաձայն կը յայտարարէին թէ այդ պարզամիտ պատանին ամէնէն քարսիրտ չարագործները կը գերազանցէր իր անզգացութեամբ:

Տնօրէնը, աւելի գթասիրտ, կը միտէր հաւատալ թէ բանտարկեալը ապուշ կամ խելագար էր, կարծիք մը՝ զոր ապահովութեան պէտք չէր ընդունել բնաւ, և զոր համրին աչքերն ալ կը հերքէին երբ խոնարհած ըլլային:

Երբ իր աչքերը զինքը հարցաքննողներուն ուղղէր, փայլուածով, քաղցրութիւն, տխրութիւն և ուշիմութիւն կ'արտայայտէին:

Ուստի ամէն ինչ անհասկնալի կը մնար, և ատենը

եկած էր Պ. Լըքօքի ցոյց տուած դասը ի գործ դնելու։

Ապահովութեան պետը իր երկու լաւագոյն մարդիկը ընտրեց, սա թիւերով. 29 և 33. քիչ խօսքով հասկցուց անոնց ինչ որ պիտի ընէին, և ղրկեց որ ծպտուէին։

33 թիւը թնդանօթաձիգ վաշտի զօրական մըն էր, Բիկաշ անուն, որ տասը, տարիէ ի վեր ոստիկանութեան ապահովութեան ճիւղին մէջ կը ծառայէր. իր մեծերը վտանգալից արշաւանքներու կը գործածէին զայն։

Անոր կը յանձնէին գլխաւորաբար ձերբակալել այն չարագործները, որոնք դանակի հարուածով ինքզինքնին պաշտպանելու կարող կը համարուէին։ Իր յաղթ հասակը, մարմնական կորովը և անվկանդ քաջասրտութիւնը զինքը արժանի կ՚ընէին միշտ ընտրուելու, երբ թամպակէ, այսինքն դիմադրութենէ և հարուածներէ կասկածուէր։

Արհեստին քաջավարժ, և լրտեսելու պաշտօնը լաւ գիտնալով հանդերձ, Բիկաշ հնարամիտ չէր թիւ 29 ընկերոջ Բիժաուշի չափ, ինչպէս կը կոչէին զայն պաշտօնապէս։

Բիժաուշ ալ բանակէն ելած էր, բայց ծովային հետեւակազօրքի դասէն, և շատ չէր նմանէր Բիկաշի։

Մարմնով փոքր, նիհար, մանրուկ, կռիւի մէջ դիմադրելու անկարող, մարմնական ուժի թերութիւնը ճարպիկութեամբ կը լրացնէր։ Անգամ մը տեսեր էին որ մինչ երկու ոստիկաններ չորս թափառաշրջիկ գողերու հետ կը կռուէին անյաջողաբար, կատուի պէս կռուողներուն մէջ սողոսկեր և իր մէջքին կապչով չորս չարագործներուն ոտքը կաշկանդեր էր։

Մետաքսի թելի պէս նուրբ, աղուէսի պէս խորամանկ, մանաւանդ իր արհեստին սիրահար, ո՛չ միայն իր պաշտօնին մէջ ի գործ դրուած բոլոր ծուղակները

հինգօրին գիտէր, այլ եւ նորեր կը հնարէր անդադար: Ան գտած էր կորսնցուցած գրամապանակին ծուղակը որ գերազանց միջոց մըն էր իր տունէն ներս մտնող պարոնի մը անունը հասկնալու:

Իր դէմքը տարիք չունենալուն կամ ուզած դէմքը առնելուն պատճառով ծպտումի արուեստին մէջ առաջին վարպետը եղած էր: Ապահովութեան պետը մասնաւորապէս անոր կը յանձնէր փափուկ հետախուզութիւնները, կասկածելի գանձապահներու հսկողութիւնը, հայրական իշխանութեան դէմ ըմբոստացած անչափահաս զաւակներու որոնումը, սպառնալիքով դրամ քաշել ուզող թշուառականները գտնելու գործը:

Վերջապէս Բրիէտուշ, ի հարկին, պճնասէր երիտասարդի մը կերպարանքով մը պաքարայի սեղանի մը առջեւ կը նստէր, կը խաղար, եւ խաղի մէջ նենգութիւն կամ գողութիւն ընողները իր ճանկը կ'անցընէր

Քանի քանի անգամ դժուարին արշաւանքներու մէջ օգնած է Պ. Լըքօքի, եւ խոր հիացում կը զգար անոր նկատմամբ:

Այս երկու ոստիկանները ծանօթ էին Մաչայի աղջիկան գործին,— ոստիկանութեան պաշտօնատան մէջ արդէն այսպէս կը կոչէին արկղին մէջ գտնուած դիակին սրտաճմլիկ պատմութիւնը— եւ իրենց ինքնասիրութիւնը մեծապէս կը փարիացուէր այս գործին հետախուզութիւնը իրենց յանձնուած ըլլալուն համար, ուստի տարակոյս չկար որ ոչ միայն եռանդով, այլ եւ կիրքով պիտի աշխատէին ոճրագործին հետքը գտնելու համար:

Ակնթարթի մէջ ծպտուեցան: Բրիկուշ վաճառանոցի բեռնակիր եղաւ, Բրիէտուշ ալ տոմսակավաճառ կամ սիկարէթի ծայրեր հաւաքող գռեհիկ մանուկ մը: Անոնք գացին Սէնթ— Շաբլի երկու դռներուն մէջ

կեցան, թիւ 33 դատական պաշտօնատան պողոտային վրայ բացուող դրան մէջ, թիւ 29ն ալ Օրֆէվր գետափը տանող անցքին բերանը:

Աւելորդ է ըսել թէ այս երկուքը համաձայնած էին միանալ նոյն ճամբուն մէջ, եթէ իրենց որսը որոշում մը տար:

Երբ իւրաքանչիւրը իր դարանավայրը գնաց կեցաւ, հանրային ապահովութեան պետը բանալ տուաւ համբրին խցիկը, ուր ան կը քնանար միշտ բռունցք-ները սեղմած:

Արթնցնելու համար հարկ եղաւ երերցնել տարօ-րինակ ոճրագործը, որ ձերբակալուելէն ի վեր գրեթէ իր բոլոր ժամերը քունի նուիրած էր:

— Տղա՛ս, խնայմամբ բանտարկեալին ձեզ, ըսաւ ապահովութեան պետը, որ այս անգամ ձեւի համար կատակերգութիւն կը խաղար, համոզուած ըլլալով որ բանտարկեալը բառ մը իսկ չէր լսեր: Կրնաք ձեր գործին երթալ:

Մարդը աչքերը շփեց, ոտքի վրայ ելաւ, որով-հետեւ օձիքէն բռնեցին, ու ապուշ դէմքով իր շուրջը նայեցաւ:

Դիւանատունը տարին, ուր իր եօթը սուերը, դանակը և ածուխի կտորը իրեն վերադարձուցին, յետոյ բանտին մեծ դուռը բացին և ազատ արձակեցին զայն:

Մինչդեռ արձակում կեղծելու համար պէտք եղած ձեւակերպութիւնները կը կատարուէին, ապահովու-թեան պետը բանտին վերնայարկը ելլելով՝ դրանը վրայ բացուող պատուհանի մը վանդակափեղկէն դուրս կը նայէր:

Տեսաւ որ համբրը սկսաւ ծանրաքայլ յառաջանալ, վեր նայեցաւ յետոյ կանգ առաւ բակին դրան մէջ,

և պահ մը Սէնթ Շաբէլի սրածայր ոսկեզօծ գմբէթը դիտեց. ապա չորս կողմը նայեցաւ, ո՛ւր ըլլալը հասկընալ ուզելու պէս, և բաւական երկար վարանումէ մը յետոյ դէպի Օրֆէվր գետափը ուղղուեցաւ։

Ապահովութեան պետը իսկոյն վազեց ներքին նըրբանցքներէն անցնելով և գետափը ելաւ։

Դուրս ելլելնուն պէս տեսաւ որ Բրէտուշ, արմուկը բազրիկին յենած երկու ձկնորս կը դիտէր, որոնք օդին խաղաղութեան հակառակ՝ կարթով ձուկ որսալու կ'աշխատէին։

Նոյնպէս, աւելի հեռուն, Սէնմիշէլ կամուրջին անկիւնը տեսաւ Բրէկաշը, որ օրօրուելով յառաջ կ'երթար։

Համբը խճուղւոյն մէջտեղը անշարժ կեցած՝ իր ճամբան փնտռել կը թուէր։

Անշուշտ չկրցաւ գտնել, վասն զի քարի մը վրայ նստաւ և հոն մնաց, գլուխը կախած և թեւերը վար ձգած իբր մարդ մը՝ որ ո՛ւր երթալիքը չգիտէր։

Սակայն ապահովութեան պետը տուներուն առջեւէն անցնելով մինչև Բօն Նէօֆ գնաց և գետափին անկիւնը կեցաւ։

Համբը անշարժ կը կենար միշտ։

— Օ՛հ, մրմռաց ապահովութեան պետը, քիչ քիչ հաւատալ կ'սկսիմ թէ, Հայր Լըքօք մոլորեցաւ այս անգամ։ Մեր մարդը անկէ աւելի խորամանկ է։ Այնպէս կը ձեւացնէ թէ կեցած տեղը պիտի մնայ մինչեւ որ գան զինքը պահակ փոխելու պէս վերցնեն։ Արդեօք կռահա՞ծ է թէ, սա սուկանաւոր մանուկը մեր թիւերէն մէկն է։ Բայց ոչ, վասն զի աչքերը վեր չառնէր։ Ստուգիւ ապուշ է, եթէ առաջին կարգի սատանայ մը չէ։

կէս ժամ յետոյ համբը նորէն ճամբայ ելաւ, բայց Սէնթ — Շաբէլի բակը վերադառնալու համար։

Բիկաշ անոր ետեւէն գնաց հեռուէն, և ապահովութեան պետը, որ այլեւս բան մը կը հասկնար համբին ընթացքէն, տեսաւ որ տասը վայրկեան յետոյ Բիկաշ վերստին երեւան ելաւ միայնակ և գնաց Բիէտուշի հետ խորհրդակցեցաւ, որ իսկոյն դէպի Բոն-Նէօֆ չակուեցաւ։

Ապահովութեան պետին առջեւէն անցած պահուն առանց կանգ առնելու հետեւեալ խօսքը նետեց անոր.

— Համբը կեդրոնական բանտը վերադարձաւ. բանտապետը կը հարցնէ թէ ի՞նչ պարտի ընել։

— Գնա՛ ըսէ իրեն որ հրամանիս սպասէ։

Բիէտուշ ետ դարձաւ. իսկ իր մեծը հոն մնաց, ծանր վարանման մատնուած։

Կը հարցնէր ինքնիրեն թէ ի՞նչ պէտք էր ընել այս անակնկալ հարուածին դէմ։ Յանկարծ տեսաւ որ Գ. Լըքօք Բոն-Նէօֆէն կ՚անցնէր, իրմէ տասը քայլ հեռու, երիտասարդի մը թեւին կրթնած։

— Արդարեւ շատ յարմար առենին կուգայ, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը։ Ինք լեցուց հրացանս, բայց վառօդը գէշ ըլլալուն, կրակ չառաւ։ Պէտք է որ լաւագոյն ռազմանիւթ տայ ինծի, կամ խոստովանի թէ իր գիւտը անշահ է։

Տեսնելով որ ծերուկը չճանչնալ ձեւացնելով անցնելու վրայ էր, ինքնիրենը գոչեց.

— Անշուշտ զաւակն է թեւը մանող բարձրահասակ Թխորակը։ Ծերուկը գոհ չպիտի ըլլայ երբոր քովը երթամ իր տղուն առջեւ. բայց հոգ չէ. ինչ կ՚ուզէ թող ըլլայ։ Պէտք է գիտնամ թէ ի՞նչպէս գործ պիտի ելլէ

այս դժուարութեան մէջէն։ Սակայն շատ քաղաքավարական ձեւեր պիտի գործածեմ։

Յետոյ անոր ճամբան գոցելու պէս յառաջանալով, մօտեցաւ և գլխարկ ի ձեռին ըսաւ քաղաքավարութեամբ.

— Ներեցէք սիրելի՛դ իմ Պ. տը Ժանթիյեի, կ'ուզեմ խօսք մը ըսել ձեզ, շատ կարճ է խօսելիքս։

— Սպասէ ինծի վայրկեան մը, սիրելի՛ Լուիս, ըսաւ. Պ. Լըքօք զատուելով զաւկէն, և գնաց կամուրջին բազրիքին քարէ կիսաբոլորներուն միոյն քով։

— Կրնայիք խնայել զիս այս հրապարակային խօսակցութենէն։ Պահ մը առաջ ըսած էի ձեզի թէ չեմ ուզեր ըսել որ ձեզի հետ յարաբերութիւն ունենալս իմանայ զաւակս։

— Ներեցէք սիրելի՛դ իմ Լըքօք, գործը ա՛յնչափ ստիպողական է որ...

— Եթէ այդչափ ստիպողական է, խօսեցէք՝ բայց համառօտակի։ Սէն Քլուի շոգենաւին պիտի հասնինք. եթէ քիչ մը կենանք հոս, կը փախցնենք շոգենաւը։

— Ահաւասիկ գործը, երկու խօսքով։ Ձեր խորհուրդին համաձայն, ազատ ձգեցի մարդը. քան վայրկեանի չափ գետափին վրայ նստաւ և կեդրոնական բանտը մտաւ։

— Օ՛, ըսաւ հրաժարած ոստիկանը, ականջը սրելով պատերազմական շեփորին հնչիւնը լսող զինուորական հինաւուրց երիվարի մը պէս, շատ վարպետութեամբ կատարած է իր դերը։ Կարծածէս աւելի խորամանկ սատանայ մը ունիք ձեր դէմ... եթէ...

Պ. Լըքօք մէկէն ընդհատեց իր խօսքը և դէմքը մասնաւոր երեւոյթ մը առաւ. կարծես թէ կաւէ պատրաստուեցաւ։

Սկսաւ խորհիլ։

— Մենք սխալ ճամբայ կ'երթանք ըսաւ յանկարծ։ Այդ խուլը զօրաւոր է որովհետեւ անկեղծ է։ Բանտը վերադարձաւ, պարզապէս՝ Բարիզի անծանօթ ըլլալուն, ուր երթալիքը չգիտնալուն համար։

— Ուրեմն ձեր գտած միջոցը ոչինչ է, և հիմա աւելի՛ դժուարացած է մեր գործը։

— Թերեւս միջոց մը կայ հոսկէ դուրս ելլելու։

— Ըսէք։

— Մարդը ի՞նչպէս կեդրոնական բանտը եկաւ Հոպլէնի պահականոցէն։

— Բնականաբար ոստիկանութեան դոց կառքով։

— Լա՛ւ, ըսել է թէ բան մը տեսած չէ ճամբան։ Հիմա նոյն կառքով նորէն յիշեալ պահականոցը ղրկեցէք, և հրամայեցէք պահակապետին որ քառորդ մը յետոյ պահականոցէն դուրս հանէ, և երկու պահակներու հետ ղրկէ՝ այն տեղը ուր բռնուեցաւ։ Հոն պահակները թողուն զայն և մեկնին, առանց ետեւնին նայելու։ Ձեր երկու թիւերը ո՞րոնք են։

— Բիկաշ և Բիէտուշ։

— Երկուքն ալ ընտիր. անկէ առաջ անցընելով Թող պալատին Բորվիզար փողոցին մէջ և դիտեն թէ ի՛նչ կ'ընէ համբը։ Ես այնպէս կը կարծեմ թէ այդ կերպով կրնայ գտնել իր ճամբան։

— Հը՛, ես ալ կը կարծեմ թէ կը կասկածի։

— Եթէ յանցաւոր է, անշուշտ, և այդ պարագային չէք կրնար բան մը քաղել անկէ։ Եթէ, ընդհակառակը, ինչպէս կը կարծեմ ես, անգիտակից գործիք մը միայն եղած է, վստահ եմ որ ձեզ տեղ մը պիտի տանի։

— Ես չեմ յուսար, և աւելի լաւ կը համարիմ...։

— Ներեցէք, ըսաւ Պ. Լըքօք կէս շրջան մը ընելով իր զաւկին քով վերադառնալու համար, եթէ տակաւին վայրկեան մըն ալ խօսակցիմ ձեզ հետ, չո-

գենաւը պիտի փախցնեմ, և մեզ ի զուր պիտի սպասեն Պուլոնեի գետափին վրայ։ Ուստի մնաք բարով սիրելի՛ պարոնս։

Եւ արագ քայլերով հեռացաւ։

— Ստուգիւ, շատ ինկած է, ըսաւ ապահովութեան պետը մտովի։ Յօրհած միջոցը օգուտ չունի։ Բայց սա ստոյգ է թէ փորձելով բան մը չենք կորսնցներ, և ես ալ առ այժմ ուրիշ միջոց մը չեմ տեսներ։ Եթէ համրը չբռնուի այդ միջոցով, դիակնարանի մը ցուցադրութիւնը միայն կը մնայ մեզ... հաւանականութիւն մը որուն վրայ յոյս չի կրնար դրուիլ։ Երթամ փորձեմ ծերունին առաջարկած խաղը, եթէ չյաջողի, այն ատեն բերել կուտամ Թոլպիաքը և անոր կը յանձնեմ գործը։ Արդարեւ, շատ վստահելի չէ, բայց մեր ձեռքին և աչքերուն տակ կը պահենք զայն։

Այս որոշումը տալուն պէս, ապահովութեան պետը գործի ձեռնարկեց, առանց ատեն կորսնցնելու։

29 և 33 թիւերը Շան-տը լ'Ալուէթ փողոցը ղրկուեցան։

Համրը գոց կառքին մէջ ծրարուելով, որուն աղցանի զամբիւղ կ'ըսեն ռամկօրէն, Կոպլէնի պահականոցը տարուեցաւ։

Ապահովութեան պետը կառք մը նստելով Արակօ պողոտային և Ուրսին փողոցին կազմած քառուղին գնաց կեցաւ, գործողութեան հսկելու համար, որովհետև հաշիւ ըրած էր որ կառքին մէջէն դիտելու յարմարագոյն տեղն էր։

Արկղաբարձ մարդը Ուրսին փողոցին կողմէ եկած միջոցին բռնուած էր։ Եթէ իր չուկէտը վերադառնալ ուզէր, հոնկէ պիտի անցնէր։

Ժամ մը յետոյ ամէն ոք իր տեղն էր։

Համբը բնաւ դժկամակութիւն չէր ցուցուցած ոստիկանական թաւալուն տուփին մէջ մտնելու համար, որ զինքը այն պահականոցը պիտի վերադարձնէր, ուրկէ առած էր առաւօտուն։

Հոն պահակապետը կարճ բանախօսութիւն մը ըրաւ, ձերբակալեալին պատրանքը փարատելու համար, եթէ կրնար լսել. յետոյ զայն իր երկու ստորադասեալներուն յանձնեց, ըսելով.

— Ազատեցէք զիս սա անպիտանէն, և հեռու տեղ մը տարէք՝ որ չգայ նորէն ձանձրացնէ մեզ։

Մարդը բնաւ երեւոյթ չունէր հասկնալու այս խօսքը, որ իրեն վստահութիւն ազդելու նպատակով ըսուած էր, այլ հլու թեւամբ հետեւեցաւ երկու պահակներուն, որոնք Քրուլպարպ փողոցէն անցնելով Քորվիզար փողոցը ելան և առաջին քառուղիին առջեւ ձըգեցին զայն։

— Բարի ճանապա՛րհ, նայեցէք որ նորէն չըբըռնուիք։

Բիէտրուշ, միշտ գոհհիկ տղու կերպարանքով, կը թափառէր Քարտէլիէր փողոցին մէջ։ Բիկաչ իր ծըխամորճը կը քաշէր Շան տը լ'Ալուէթ փողոցի անկիւնի խաղախորդարանին քիւին տակ։

Քար ճաթեցնելու սաստիկ ցուրտ կար։ Գիշերը տեղացած ձիւնը սառելով կարծրացած էր։ Անցորդ չկար բնաւ, և այդ խեղճ թաղին բովանդակ կեանքը արտակեդրոն պողոտաներուն վրայ գտնուած բազմաթիւ գինետուներուն մէջ կեդրոնացած էր։

Ուստի պահակները դիւրութիւն ունէին իրենց լրտեսած որսին շարժումները դիտելու, և ա՛յնպիսի դիրքեր բռնած էին որ ան չէր կրնար զիրենք տեսնել։

Համբը նախ դիտեց այն պահակները որոնք զինքը թողլով կը հեռանային, յետոյ պարտէզի մը պատին կռթնելով՝ սկսաւ իր շուրջը նայիլ։

Զինքը լրտեսողները պահ մը վախնալ սկսան որ

հոն պիտի կենար, ինչպէս որ կեցած էր Օրֆէվր գետափին վրայ, որովհետեւ չէր շարժեր բնաւ։

Բայց երկու երեք վայրկեան յետոյ՝ ո՛ւր ըլլալը գտնելով, դէպի Բորվիգար փողոցին անկիւնի տուն ուղղուեցաւ, պատին քարերը մօտէն զննեց. զարմացման՝ կամ գոհունակութեան շարժում մը ըրաւ, և յետոյ սկսաւ դէպի Արակօ պողոտան երթալ անվարան։

29 և 33 թիւերը թողուցին զայն՝ որ անցաւ գնաց, և յետոյ իրենք ալ նոյն ճամբան բռնեցին լռելեայն։

— Ա՜, չարաճճին, ըսաւ կամաց մը Բրիշտուշ, անկիւնի տանը առջեւէն անցած առեն նշան մը գծեց պատին վրայ։ Ասոր համար էր որ ածուխի կտոր մը պահած էր գրպանին մէջ։ Հիմայ իր ճամբան գտնելով պէտք եղած տեղը պիտի տանի մեզ ուղղակի։ Ո՛րչա՛ գոհ պիտի ըլլայ մեր պետը։

Պետը արդարեւ շատ գոհ էր, որովհետեւ կառքին պատուհանէն կը տեսնէր որ համբը իր երթալիք տեղը գիտցող մարդու մը պէս վստահ քայլերով կը յառաջանար։

Լրտեսները հեռուէն կը հետեւէին առանց իրարու մօտենալու։ Յանկարծ կանգ առին, տեսնելով որ համբը կեցաւ Ուրսինի հիւանդանոցին մօտ, պետին կառքէն տասը քայլ հեռու։

Վարանոտ կ'երեւէր. քառուղիին մէկ անկիւնէն միւսը կ'երթեւեկէր, կարծես թէ կը վախնար անկէ անդին երթալու։

Վերջապէս որոշեց պողոտային դիմացի կողմը անցնիլ և Ուրսին փողոցը մտնել, որ Բորվիգար փողոցին դիմացը կը բացուի և անոր շարունակութիւնն է։ Առանց վարանելու գնաց այն ճամբէն մինչեւ Բօռ Ռօայալի պողոտան։ Հոն ալ պահ մը կանգ առաւ։ Կ'երեւէր որ լայն փողոցները կը շփոթեցնէին զայն։

Ապահովութեան պետին կառքը լրտեսներուն ետեւէն կ'երթար հեռուէն։

Համբը դարձեալ պատերը աչքէ անցընելէ յետոյ նորէն շարունակեց ուղղակի, ապա ձախակողմ դարձաւ նեղ փողոցէ մը, որ պաշտօնապէս Ռիւ տէ Լիօնէ կը կոչուի։

Այդ փողոցը շարունակեց մինչեւ Պերթոլէ փողոցը, որ Վալ-տը-Կրասի հիւանդանոցին պարտէզներուն առջեւէն կ'անցնի․ յետոյ աջակողմ դառնալով նեղ ու ծամածուռ փողոցէ մը յառաջացաւ որ Ռիւ տը լ'Արպալէթ կը կոչուի, և նոր բացուած Ցէօյեանթին փողոցը խոտորնակի կտրելով Մուֆթար փողոցը կ'ելլէ։

Այս բոլոր ուղեգիծէն անցաւ արագօրէն․ համբին ցոյց տուած վստահութենէն կը հասկցուէր որ իրեն ծանօթ տեղի մը վրայ կը քալէր հիմա։

Լրտես ոստիկաններուն սիրտը կը տրոփէր․ իրենց ուրախութիւնը կատարեալ եղաւ, երբ տեսան որ համբը Լոմոն փողոցին անկիւնին մօտ վանդակապատ մը առջեւ կեցաւ և ներսը գտնուած տունը վայրկեան մը չափ զննելէ յետոյ դրան զանգակը համարձակօրէն քաշեց։

Լրտես ոստիկանները իրենց ընելիքը որոշած էին կանխաւ։ Բիկաշ քանի մը քայլ եւս յառաջանալով դիմացի մայթին վրայ կեցաւ։ Բիժտուշ աւելի առաջ երթալով Լոմոն փողոցին անկիւնը դարանակալ եղաւ, այնպէս որ, համբը ո՛ր կողմ ալ երթար, նահանջ գիծը փակուած էր իրեն առջեւ։

Միաժամանակ ապահովութեան պետը կառքէն վար իջնելով սկսաւ դէպի վանդակապատը երթալ յամրաքայլ։

Համբը միշտ կը հնչեցնէր զանգակը և ոչ ոք կու գար դուռը բանալու։

Ապահովութեան պետը ածխավաճառ կին մը տես-

ձելով, որ[illegible]ր սև ցռուկը խանութին՝ դռնէն դուրս եր-կընցուցած էր, անոր մօտեցաւ և լսեց որ կ'ըսէր.

— Ի զուր կը հնչեցնես, տղա՛ս, տունը պարապ է,

Պետը հարցուց անոր.

— Այս տունը բնակիչ չունի՞:

—Կ'երեւայ, վարձակալը այս գիշեր տունէն ելած է, պատասխանեց կինը, քանի որ այս առտուընէ ի վեր սպասուհին չցուցուց իր քթին ծայրը:

— Սենեկապանուհի մը կայ եղեր, լաւ է գիտ-նալը, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը:

— Հարցնելուս պատճառը, այն է որ խեղճ տղայ մը կը քաշէ ու կը քաշէ զանգակը: Մարդասիրութիւն կ'ըլլայ իմացնել անոր թէ տանը մէջ մարդ չկայ:

— Բա՛, պիտի տեսնէ որ մարդ չկայ: Անկէ զատ, վստահ չեմ տիկնոջ չուելուն վրայ: Սպասուհին երէկ իմ մարդուս ըսած էր թէ Անգլիացիներուն երկիրը պիտի երթար իր տիկնոջ հետ, և թէ կէս գիշերին ճամբայ պիտի ելնէին: Ես կէս գիշերէն շատ առաջ պառկած էի... ուստի...

— Զանգակը քաշող մարդը չէ՞ք ճանչնար:

— Երբեք տեսած չէի, ըսաւ ածխավաճառուհին քիչ մը զարմանալով այս հարցումներուն վրայ:

— Թերեւս սխալ դուռ կը զարնէ. երթամ հար-ցնեմ:

Եւ թողլով Օվէրնուհին իր զարմացման մէջ, ա-պահովութեան պետը ուղղակի համբին քով գնաց, որ զանգակը քաշելու զբաղած ըլլալուն դեռ տեսած չէր զայն, և կամացուկ մը զարկաւ ուսին:

Համբը ետին դարձաւ և զարմանք ցոյց տուաւ զինքը երկարօրէն հարցաքննող մարդը տեսնելով, բայց բնաւ երկիւղ մը չյայտնեց:

— Ահա ուրիշ ամէն ապացոյցներէ աւելի վճռա-կանը, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը: Լըքօք

իրաւունք ունէր, այս մարդը բնաւ տեղեկութիւն չու-
նի ազատութենէն. բայց մեզ բոյնը բերաւ: Աս էր պէտք եղածը. հիմայ պէտք է խոհեմութեամբ և մե-
թոտով շարժինք:

Համրին Թեւէն բռնեց, իր կառքը տարաւ, մէջը նստեցուց, և 33 թիւը նշանացի կանչելով, հրամայեց կառքին մէջ նստիլ և հսկել մարդուն վրայ, որուն օ-
ձիքը չպիտի ձգեր այլեւս:

Յետոյ Բրէտաւշի դառնալով, որ գործին դար-
ձուածքը տեսնելով կամացուկ մը մօտեցած էր, հրա-
մայեց որ վանդակադրան առջեւ պահպանութիւն ընէ:

Ես մինակ ներս պիտի մտնեմ, ըսաւ: Եթէ դուռ-
ները գոց են, պիտի երթաս և դարբին մը պիտի բերես: Բայց չեմ կարծեր որ գոց ըլլան: Հոս սպասէ և մինչեւ որ սուլեմ, ներս մի՛ գար:

Իսկ դուք, աւելցուց ածխավաճառ կնոջ դառնալով, բնաւ խօսք մը չպիտի ընէք ձեր յաճախորդներուն: Ես ոստիկանական պաշտօնատար եմ, և ձեր դրացիին տան մէջ դատական քննութիւն մը ընելու եկած եմ: Ուստի խոհեմութեամբ վարուեցէք: Պահակ մը պիտի թողում հոս, ձեր վրայ հսկելու համար, և քիչ յետոյ պիտի գամ ձեզի հետ խօսելու:

Ու իր կրկնոցին կոճակները քակելով իր եռագոյն գօտին ցոյց տուաւ:

Այս ահաւոր պաշտօնանշանը տեսնելուն պէս կինը խանութին ներսի կողմը փախաւ:

— Աչքդ չորս բաց, ըսաւ ապահովութեան պետը իր սորագասին:

Եւ վանդակադրան քով վերադառնալով, սկսաւ
ուշադրութեամբ զննել տունը և շրջակաները,
Պարզ պորմ մըն էր միայարկ, ճակատը երեք պա-
տուհանով, և փողոցէն բաւական ընդհարձակ բակով մը զատուած:

Պատուհաններուն վանդակափեղկերը չէին փակուած և տունին մէջ մարդ չգտնուելուն մինակ նշանն էր, կարմիր աղիւսէ շինուած երկու ծխաններէն մուխ չելնելը։

Հետազօտիչին ուշադրութիւնը դարձաւ յետոյ բակին գետինը ծածկող ձիւնին վրայ։

Թարմ ձիւնը գիրք մըն է, որուն մէջ նախ կարդալու կ'աշխատին ճարտարամիտ ոստիկաններ, քանի որ թանկագին տեղեկութիւններ կը գտնեն անոր մէջ։ Յանցաւորները ինքնին հոն կը դրոշմեն իրենց դատապարտութիւնը։ Վանդակադռնէն մինչեւ պորտը հետքեր թողած էին, զոր ցուրտը շատ լաւ պահած էր։

Չորս հետքեր կը տեսնուէին որոշապէս, երկուքը խորապէս դրոշմուած լայն ոտքերու հետքեր, միւս երկուքը նուազ ծանրութեամբ գծուած աւելի բարակ և աւելի վայելուչ կօշիկներ հագած ոտքերու հետքեր, որոնք այր մարդու ոտքեր էին սակայն։

Այդ հետքերը զուգընթաց ձեւ մը ունէին, այսինքն մեծ քայլերը փոքրերուն քովէն գացած էին։ Առաջինը դէպի աջ կողմ կը շեղէր, երկրորդը դէպի ձախ, բայց երկուքն ալ տանը ներսի դուռը կը յանգէին, և բաւական զարմանալի պարագայ, երկուքն ալ փողոցէն տունը կ'երթային։

Երկու անգամ ներս մտած էին և դուրս չէին ելած։

— Անհասկնալի բան է աս, մրմնջեց ապահովութեան պետը, որովհետեւ իւրաքանչիւրն ալ միեւնոյն երկու քայլերէն ձեւացած են։ Առանց երթալու, կարելի չէ վերադառնալ։ Պէտք է որ տունը ուրիշ դուռ մըն ալ ունենայ։ Կ'ստուգենք ասիկա, բայց տարակոյս չկայ որ խոշոր հետքերն համբիկն են, որ մակոյկի պէս ոտքեր ունի և երկաթագամ կօշիկներ հագած է։ Միւս հետքը ոճրագործինն է, որ բարակ և բարձրակրունկ կօշիկներ հագած է։ Պէտք է այս ձեւերուն կաղապարը առնել գաճով։

Հիմայ տեսնենք թէ պէտք պիտի ունենա՞նք դարբինի, աւելցուց, ձեռքը դրան փականքին պղինձէ կոճակին վրայ դնելով։

Սողնակը շարժեցաւ և դուռը բացուեցաւ։

— Աճապարելնուն համար, ատեն չեն ունեցած գոցելու, մտածեց ապահովութեան պետը, կամ մանաւանդ բանալի չունէին։ Ոճրագործը իր տանը պէս կը մտնէր այս կնոջ տունը, ուստի ոչ ոք եկած է դուռը բանալու, որովհետեւ սպասուհիին ոտքին հետքը չէ տեսնուիր։ Համրն ալ ոճրագործին հետն էր։ Վանդակադուռը բացած են։ Կը մնայ գիտնալ թէ տանը դուռն ալ բա՞ց է։

Յետոյ բակէն անցաւ գնաց պտոյտ մը ընելով, որպէս զի ձիւնին վրայի հետքերը չաւրէ, տանը դրան քով հասած ատեն տեսաւ որ դրան փեղկերէն մէկը միւսին վրայ մղուած էր միայն։

Ներս մտաւ և ինքզինքը լայն բակի մը մէջ գտաւ, որուն ծայրն էր առաջին յարկին սանդուխը։

Բակին մէջ շատ մը սնտուկներ և ուղեւորական պայուսակներ կային ամէն ձեւերով և մեծութեամբ· ի մէջ այլոց երկայն արկղ մը բացարձակապէս նման այն արկղին, զոր համրը շալկած էր երբ ձերբակալուեցաւ պահակներէն։

Եթէ տակաւին տարակուսանք մը կար մտքիս մէջ, կը փարատի, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը։ Ստուգիւ գտանք մեր փնտռածը, և կը կարծեմ թէ պէտք չպիտի ունենանք Պ. Թոլպիաք տը Թէնշպրէի, քիչ ետքը կը բանանք այս արկղերը և այն ատեն սատանան կրնայ միայն արգելք ըլլալ, որ մեր աշխատութիւնը ամբողջացնելու բան մը չգտնենք։

Հիմայ յարկին այցելութեան անցնինք։

Բակին երկու կողմը երկու դռներ կային։ Աջ կող-

մի դուռը բանալով, տարօրինակ կերպով կահաւորուած սալօն մը մտաւ։

Պոմէր գորգերով յարդարուած Լուի ԺԶ. թիկնաթոռներուն քով կը տեսնուէին մահոգենիէ աթոռներ, զորս նորոյթի հետեւող կին մը իսկ չուզեր գործածել։ Վարագոյրները մետաքսէ էին, բայց մինչեւ թելանք մաշած։ Վառարանին վրայ, ոսկեզօծ պղինձէ անշարժ ժամացոյց մը կար ճաբոնական թանկագին ծաղկամանօթներու միջեւ բազմած։ Անճաշակ ջահ մը կախուած էր ձեղունէն, եւ ընտիր ոճով չորս ջահակալներ դէմ առ դէմ դրուած էին վենետիկեան հայելիներով զարդարուած շրջանակներու վրայ։

Կարծես թէ այս ամէնը ձեռքէ կամ աճուրդէ գնուած էր հապճեպով։

Վառարանին մէջ կրակ կար. մինչեւ իսկ թուղթեր այրած էին, որոնց մոխիրը սեւ կոյտ մը կը կազմէր։

— Այս մոխիրը քննելու է, մրմնջեց ապահովութեան պետը, վեր առնելով վարագոյր մը, որ սալօնը կը բաժնէր անպատուհան ննջասենեակէ մը, որովհետեւ տունը միայն ճակատէն լոյս կ'առնէր։

Ուստի ննջասենեակը բաւական մթին էր եւ ապահովութեան պետը հոն պատուանդանաւոր ժամացոյց մը միայն նշմարեց բաւական բարձր եւ լայն, որուն մէջ մարդ մը կրնար պահուըտիլ, եւ խաղի սեղան մը որուն վրայ թուղթեր շարուած էին։ Սեղանին քով աթոռ մը տապալած էր գորգին վրայ,

— Հա՛, ըսաւ ինքնիրեն ապահովութեան պետը, տիկինը բասիանս կը բանար... անշուշտ իր տարբածուին վրայ կը խորհէր երբ դաշոյնի հարուածը ստացաւ... հոս այս սեղանին առջեւ զարնուած է...։ Պէտք է որ համրեմ այս թուղթերը, տեսնելու համար թէ մաչայի աղջիկ մը կը պակսի՞...։

Տապալած աթոռէն զատ ուրիշ ոչ մէկ բան տեղէն խախտած չէր սենեակին մէջ:

Ժամացոյցը կը բանէր:

Ապահովութեան պետք սալօն վերադարձաւ, ու քակէն անցնելով՝ ուրիշ դուռ մը բացաւ, որ ճաշարանինն էր:

Սեղանին վրայ ճաշած էին: Երկու սպաս դէմ առ դէմ դրուած, կը ցուցնէին թէ երկու հոգի ճաշած էին հոն: Պարարտ լեարդով լեցուած կարկանդակ մը, մասամբ կերուած՝ և Ֆոնթէնպլօյի խաղողի արկղ մը կը վկայէին թէ ճաշողները ծախքի չէին նայած, քանի որ Տիկին Պօնթու ոչինչ գնով չի տար այս ապրանքները և յունվար ամսուան մէջ խաղողը շատ սուղ է:

Բայց ճաշը յանկարծ ընդմիջուած էր, քանի որ ամէն բան խառն ի խուռն էր սեղանին վրայ և շուրջը:

Կոտրած աթոռ մը կար գետնին վրայ: Երկու տապալած սրուակներ որոնք սեղանին՝ սփռոցը ջրով և գինիով ողողած էին: Շիշերու և պնակներու բեկորներ ծածկած էին գետինը:

— Օ՛, մրմնջեց խուզարկուն, սխալեր եմ...: Սպանութիւնը ննջասենեակին մէջ չէ եղած.. հոս եղած է...: Եւ սակայն մարմնին վիճակը կը հաստատէ թէ զոհին ու ոճրագործին միջեւ կռիւ եղած չէ... իսկ հոս կատաղի կռուի մը նշաններ կը տեսնուին... տարօրինա՛կ բան:

Տախտակամածին վրայի բիծերը արեան բիծեր կ'երեւէին ինծի, իսկ սեղանին սփռոցը գինիով միայն թաթաւուած էր...: Ուրեմն կինը ոտքի վրայ զարնուած էր: Բայց վէրքը ինչպէս կրցած է այնչափ արիւնիլ... դաշոյնին երկաթը կօշկակարի մը հերիւնէն աւելի լայն չէ և արեան հոսումը ներսէն եղած ըլլալու է: Հոս արեան երկար հետք մը կայ... այս գործը

հետզհետէ աւելի տարօրինակութիւն կ'առնայ: Ո՞ւր կ'երթայ այս արեան հետքը... ա՛, ներքնասենեակին կիս խցիկ մը, որ պահարան պէտք է ըլլայ կինը հոն փախած ըլլալու է, ուրեմն տեսնենք:

Եւ ապահովութեան պետը հրեց անոր դուռը, զոր կիսաբաց գտաւ:

— Ա՜հ, ուրիշ մըն ալ գոչեց ու սոսկումով ընկըրկեցաւ:

Արիւնաշաղախ դիակ մը տեսած էր կռնակին վրայ տարածուած և թեւերը խաչաձեւ:

Յիսուն տարեկանի մօտ յաղթահասակ, կորովի և վայելչագեղ մարդու մը դիակն էր:

Մեծ ոսկի շղթայ մը կախուած էր ճերմակ բաճկոնին գրպանէն, որուն վրայ արեան մեծ բիծ մը կար: Սեւ մետաքսէ փողկապը ոլորուած էր կարծես:

Զգեստին քղանցքներէն մին պատռած էր: Կրկնոցն ու գլխարկը անկիւն մը նետուած էին:

Լայն և աղէկաբեկ ծնօտամօրուքներով շրջանակուած դէմքը այլափոխուած էր սոսկալի վէրքով մը, որ ճակատը խորտակած և մէկ աչքը հանած էր:

— Գործը կը կնճռոտի, ըսաւ ապահովութեան պետը: Այս մարդը կապարածայր գաւազանով մը ըսպանուած է, կատաղի կռիւէ մը յետոյ...: Նախ փողկապէն ու օձիքէն բռնուած է...: Կռիւը սեղանին վրայ սկսած... և հոն սպաննուած է...: Մարմինը հոս քաշուած... և թողուած է, առանց ատեն կորսընցնելու, ուրիշ կերպով ծածկելու համար...: Ոճրագործը կնոջ մարմինը վերցնել տալէն յետոյ աս ալ պիտի գար վերցնէր: Անշուշտ սնտուկի մը մէջ դնելով համբին կռնակը պիտի տար ու ղրկէր:

— Յետոյ քիչ մը խորհրդածելով, յարեց.

— Զիս զարմացնող կէտը աս է թէ ոճրագործը

այս մարդուն վրայ նոյն միջոցը չէ գործածած, ինչ որ կնոջ վրայ ի գործ դրած է՝ յանկարծ մէկ հարուածով սպաննելով. իսկ այս մարդուն հետ չարաչար կռուած է դուռ կոտրող գողի մը պէս, կարծեմ թէ այսպիսի հուժկու մարդ մը դիւրաւ չսպաննուիր: Ո՞վ է արդեօք այս քաղաքացին: Հարուստ վաճառականի մը կը նմանի: Պաշտպանի դէմք ունի, հաւանաբար սպաննուած տիկնոջ: Ո՞վ ըլլալը ստուգելու դժուարութիւն չենք կրեր: Անշուշտ վաճառատուն և ընտանիք ունի, որոնք պիտի փնտռեն զինքը: Ասկէ զատ՝ թուղթեր և այցետոմսեր պիտի գտնուին գրպաններուն մէջ: Այս կերպարանքով մարդ մը միշտ թղթապանակ մը կ'ունենայ իր վրայ:

Առայժմ տարակոյս չկայ թէ կողոպտելու համար սպաննուած չէ, քանի որ ժամացոյցը ու ոսկի շղթան վրան են, և ես շատ հակամէտ եմ հաւատալու թէ կնոջը սպանման մէջ ալ դրամը գործ չունի:

Ուրեմն գողերու ընկերութեան հետ չէ մեր գործը. հին դատապարտեալներու մէջ ալ փնտռելու բան մը չունինք: Հատընտիր գործ մըն է այս, որ Հայր Լըքօքի մասնագիտութեան կը պատկանի բոլորովին: Ցաւալի է որ չուզեր վրան առնել. իր կարողութիւնը բնաւ կորսուած չէ հինաւուրց Լըքօքը. այս անգամ ալ երկու լաւ խորհուրդ տուաւ ինծի. եթէ ան չըլլար մութին մէջ պիտի աշխատէինք բոտ բախտի:

Հիմա կը մնայ գտնել թէ ի՞նչ պիտի ընենք, եզրակացուց ապահովութեան պետը:

Ու ճաշարանը մտնելով՝ բակին վրայ նայող պատուհանին մօտեցաւ մեքենաբար:

Օրը իրիկուն ըլլալու վրայ էր, փողոցը ամայի և լռին էր: Իր կառքը, որուն մէջ Բրիկաշ կը հսկէր համբերին վրայ, վանդակապատին առջև կեցած էր, և

Բիէտուշ գոգի քայլերով կը պըտըտէր մայթին վրայ։

— Թաղին մէջ ոչ ոք բան մը զգացած է, բաինքնիրեն ապահովութեան պետը։ Միայն ածխավաճառուհին քիչ մը տեղեկութիւն ունի, բայց խօսելէ արգիլելու համար կրնանք իր խանութին մէջ փակել զայն մինչեւ վաղը։ Այսպիսի յաջող վիճակ մը քիչ անգամ կը ներկայանայ գործի մը սկիզբը, և ես կը փափաքիմ օգուտ քաղել անկէ։ Այո՛, յարեց մեծաքայլ չափչփելով ճաշարանին մէջ, փափաքելի բան է, և եթէ ծուղակ մը լարելու որոշում տամ, պէտք է շուտով լարել։ Որովհետեւ դատական իշխանութեան հոս գործելէն յետոյ ոչ ոք կուգայ կ՚իյնայ ծուղակի մէջ, որովհետեւ լրագիրները մեծ աղմուկ պիտի հանեն... արդէն կը տեսնեմ. Արպալէթ փողոցի գործը. ու ոճրագործը պիտի կարդայ զանոնք. լրագիրները. բայց քանի որ չեն խօսած, կրնայ կարծել թէ մենք գտած չենք տունը։ Իր համրին բռնուած ըլլալը գիտէ, բայց վստահ է որ բան մը չպիտի ըսէ, որովհետեւ կանխաւ այնպէս անօրինած է որ ո՛չ կարենայ գրել, ո՛չ ալ նշանացի խօսիլ։ Կը թուի թէ յատկապէս գաղտնապահ գործակից մը պատրաստելու համար մեծցուցած է զայն. պէտք է որ Սէն Ժաք փողոցի վարժարանը ղըրկեմ այդ համրը. երբ կրթուի, շատ բան պիտի իմացնէ մեզի, բայց կրթելու համար ժամանակի պէտք կայ, և եթէ մինչեւ այն ատեն տէրը ձեռք ձգենք՝ գործը կը պարզուի...։ Արդ, հաւանական չէ՞ որ այդ դիակ տանողը այս գիշեր գայ պտոյտ մը ընէ հոս։ Կնոջ դիակը վերցնել տանելու ստիպուած ըլլալուն, ատեն ունեցած ամէն բան կարգի դնելու։ Պահարանին մէջի մարդը անշուշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ անոր։ Մանաւանդ եթէ թուղթերը վրան թողած է։ Միւս կողմէ, եթէ իրերը այս վիճակի մէջ մնան, մինչեւ

վաղը առտու, դատական քննութիւնը բան մը չի կորսընցներ...։ Մինչեւ իսկ անօգուտ է հիմայ առաջին յարկը աչքէ անցնել։ Օ՛ն, եղբայրացուց, ծուղակը փորձեմ։ Այս միջոցը նոր բան չէ, բայց միշտ լաւ է, և որպէսզի լաւ կատարուելուն վստահ ըլլամ, ես ինքս պիտի գործադրեմ։

Այս որոշումը տալով ապահովութեան պետը բակ մտաւ, տունէն դուրս ելաւ, բակէն անցաւ, միշտ զգուշանալով որ իր քայլերը ձիւնին մէջ դրոշմուած քայլերուն հետ չխառնուին, և վանդակապատէն դուրս ելլելով՝ գնաց ուղղակի Բիքէտուչի քով, որ ըսաւ իրեն.

— Ածխավաճառը տուն եկաւ. անշուշտ կինը անոր պատմեց իր տեսածը ու լսածը, խանութին դուռը ներսէն ամրապէս փակեցին, և կը կարծեմ թէ առանց ճաշելու պառկեցան։ Ես բանալիին ծակէն նայեցայ, կանթեղնին մարած էր։

— Լաւ, առիկա պէտք էր։ Հիմայ պէտք է շուտով աշխատիլ։ Գնա՛ ըսէ Բիկաչի որ նստած կառքով անմիջապէս Կեդրոնական բանտը երթայ, համրը բանտարկէ և ուրիշ երկու ընտիր թիւերու հետ հոս վերադառնայ։

— Հասկցայ. իսկ ե՞ս։

— Դուն ալ վանդակապատան առջեւ պիտի սպասես, և երբ մեր մարդիկը գան, յարմար դատած տեղերդ դիր զանոնք. բայց ոչ շատ մօտ։ Անոնք ի հարկին պիտի օգնեն մեզի։ Երբ ես մարդ կանչեմ, դուն պիտի գաս։

— Ծուղակ մըն է ուրեմն։

— Այո՛, դուն գիտես ծուղակի դրութիւնը. թողուլ մուկը որ ծակը մտնէ, և վրան ցատկելու համար սպասել որ լաւ մը բռնուած ըլլայ։

— Օ՛, այդ մասին ապահով եղէք։ Ես տեղէս չեմ շարժիր մինչեւ որ սուլիչին ձայնը չլսեմ։ Ընկերներ

ս

փողոցին երկու ծայրերը պիտի պահպանեն։ Միայն սա կայ որ եթէ մուկերը ուշ դուրս ելլեն, գիշերն ի բուն պիտի սպասենք, և հիմայ ժամը հինգն է։

— Թիւերէն մէկը դրկէ հաց ու պանիր բերել տուր։ Ցէօյեաթին փողոցին մէջ հացագործ և նպարավաճառ կայ։

— Իսկ դուք, տէ՛ր։

— Ես վաղը առտու կը ճաշեմ։ Քեզ տեսնեմ, տղա՛ս. եթէ դաւը յաջողի, այս գործը պատիւ պիտի բերէ քեզի։ Ահա ըսի ըսելիքս սպասելու տեղս երթամ. դուն ալ մի՛ զատուիր տեղէդ։ Ա՜, աղէկ միտքս եկաւ, մուկը կին մը ըլլայ թերեւս։

— Կի՞ն մը։

— Այո՛, սպասուհի մը կայ որ աներեւոյթ եղած է։ Կրնայ վերադառնալ իր տիրուհիին արկղերը տանելու համար, սակայն չեմ յուսար։ Կը կարծեմ թէ համբին տէրը կուգայ քիթը կը ցուցնէ հոս. բայց թէ՛ ան ըլլայ եկողը, թէ ուրիշ մը, դուն միեւնոյն կերպով պիտի գործես։

— Հասկցայ, տէ՛ր։

Ապահովութեան պահակները կէս խօսքով կը հասկնան. ուստի պետը հարկ չգտաւ ընդլայնել Բիէտուշի տուած հակիրճ հրահանգները։

Իսկոյն տունը մտաւ ու խորհեցաւ յարմարագոյն տեղ մը ընտրել, դարանակալ ըլլալու համար։

Մութը բոլորովին կոխած ըլլալուն, կ'ուզեր լոյս ունենալ, որպէսզի եթէ մարդասպանը գար, դէմքը կարենար տեսնել։ Միայն թէ, այդ լոյսը դուրսէն տեսնուելու չէր։

Այն ատեն դարանակալը յայտնի եղաւ.

Ապահովութեան պետը ներքնասենեակը մտաւ, բաց ձգելով սալոնին և ներքնասենեակին դռները, որոնք

երկուքն ալ բակին մէջ կը բացուէին, որպէսզի ոճրագործին ոտնաձայնը լսէ, երբ բակը մտնէ։

Նոյնպէս կէս բաց թողուց սալօնին պատուհանը, որպէսզի սուլիչին ձայնը Բէտուչի ականջը հասնի։

Ծաղասեղանին վրայ երկու մոմ կար արծաթեայ աշտանակներով, երկուքն ալ գրեթէ ամբողջ. կ'երեւի թէ ոճրէն անմիջապէս յետոյ մարած էին զանոնք։

Ապահովութեան պէտը վառեց անոնցմէ մէկը, և աշտանակը գետնին վրայ անկիւն մը դրաւ։

Յետոյ տեղ մը փնտռեց, որպէսզի հոնկէ կարենար տեսնել, առանց ինք տեսնուելու, բայց յարմար տեղ մը չգտաւ։

Մտածեց ժամացոյցին մէջ մտնել, որ զինք պարունակելու չափ մեծ էր, ժամացոյցին պահարանին վրայ չեղանկիւն ծակ մը կար, ուսկէ կրնար շունչ առնել, և բանալին ալ դռնակին վրան էր։ Բացաւ, ձեւը ու մեծութիւնը զննեց և տեսաւ որ կրնար հոն պահուըտիլ՝ միմիայն ճօճանակին շարժումը արգիլելու անպատեհութեամբ։

Այսպէս՝ իր փնտռածը գտած էր։

Թիկնաթոռ մը առնելով բակին դրան քով նստաւ և սպասեց։

— Ոտնաձայն լսածիս պէս՝ ժամացոյցին մէջ կը մտնեմ, կ'ըսէր ինքնիրեն։ Մարդը չի կրնար մօտէն անցնիլ իմ հոն պահուըտած ըլլալս։ Եթէ ներքնասենեակը մտնէ, ըրածը կը տեսնեմ, և կը սուլեմ Բէտուչի։ Եթէ նախ ճաշարան երթայ, կամացուկ մը դուրս կ'ելլեմ և բակին դրան մէջ երթալով հոնկէ կը սուլեմ, Ուստի համբերութեամբ սպասելէ զատ ուրիշ ընելիք չի մնար մեզի։

Արդարեւ, մեծ համբերութիւն պէտք էր, այդ քաւաղականոցին մէջ գիշերելու համար, դիակէ մը քանի մը քայլ հեռու, և քաջասրտութիւն ալ պէտք էր,

դէմ առ դէմ գալու համար, որքան կարճատև ըլլար, մարդասպանի մը հետ, որ, շատ հաւանաբար, սպանութիւն մը աւելի կամ պակաս ընելու չէր նայեր։

Բայց համբերութիւնը ու քաջասրտութիւնը ոստիկանական արհեստին երկու հիմնական առաքինութիւններն են։

Ապահովութեան պետը նստաւ բեհեզապատ աթոռի մը վրայ, ուր սպաննուած կինը յաճախ նստած կը թուէր, և իր ակամայ պարապոյ ժամերը զբաղեցուց այս տարօրինակ գործին պարագաներուն վրայ խորհելով և ներկայացած հակասութիւնները քննելով։

Չկրցաւ գոհացուցիչ եզրակացութեան մը հանիլ, և քանի մը անգամ բսաւ ինքնիրեն թէ Գ. Լըքօքի անուղղակի յաջորդին՝ Թօլպիաքի տաղանդէն օգուտ քաղել պէտք պիտի ըլլար։

Ժամերը անցան նշանակուելով ժամացոյցին վրայ որ մեծաձայն հնչումով կը զարնէր։

Կէս գիշերուան տասներկուքը նոր զարկած էր, և աքնոցը անդէն ելլելու միւս մոմը վառելու կը պատրաստուէր, որովհետև առաջինը սպառելու վրայ էր, և աղկայծ լոյս մը միայն կ'արձակէր, թեթև աղմուկ մը լսեց։

Բակին դուռը մեղմով կը դառնար իր ծխնիներուն վրայ։

Իսկոյն վազեց իր թաքստոցը մտաւ։

Զգուշաւոր քայլերու ոտնաձայն մը կը լսուէր բակին մէջէն, և հետզհետէ ներքնասենեակին կը մօտենար։

Շատ չանցած զուսպ ձայն մը լսուեցաւ։

— Մարի հո՞ս էք։

Ապահովութեան պետը իր ներկայութիւնը չմատնելու համար զգուշացաւ շարժում մը ընելէ և շունչը բռնեց։

Այս չարաչուք տան մէջ այն աստիճան խոր լռութիւն տիրած էր որ սալօնին գորգին վրայ քալելու ոտնաձայնն իսկ կը լուէր Թաքստոցէն։

Այն ժամուն, ուր կառքերը դադրած էին փողոցներու սալարկներ դղրդելէ, և քիչ կահաւորուած յարկի մը բարձր ձեղուններու տակ ամէնափոքր ճարճատիւն մը արձագանգ կուտար, ամէնաթեթև չնչատութիւնն իսկ զգալի կ'ըլլար և հսկողը ժամացոյցին արկըղին մէջ կծկուած, կը զղջար որ մէջը մտած պահուն ճօճանակին շարժումը ակամայ կասեցուցած էր, որուն մեծաձայն թիք-թաքը անշուշտ պիտի ծածկէր իր շընչառութեան տկար շշունչը։

Մնաց որ, գիշերային այցելուն անշուշտ չէր կասկածեր թէ զինքը կը լրտեսէին, քանի որ փնտռած կնոջ անունը արտասանելով, թանկագին մատնութիւն մը կ'ընէր ոստիկանութեան, որուն գլխաւոր պաշտօնեաներէն մէկը ներկայ էր։

Ոստիկանութիւնը գիտէր հիմայ թէ Մառի անու-կին մը բնակած էր այդ տան մէջ։

Ապահովութեան պետը կրկնապատկեց իր ուշադրութիւնը։ Իր բոլոր ականջներով մտիկ կ'ընէր, և իր բոլոր աչքերով կը պատրաստուէր նայիլ արկղին ծակէն, որուն մէջ արձանի պէս անշարժ կեցած էր։

Մարդը միշտ դողի պէս կամաց կամաց քալելով ներքնասենեակին մօտեցաւ և դրան փարադոյրը վեր առնելու վրայ էր։

Սակայն, վեր առնելէ առաջ կանգ առաւ, և անգլիերէն լեզուով կրկնեց այն խօսքը զոր արդէն արտասանած էր։

Փոխանակ ըսելու «Մառի՛ հո՞ս էք» ըսաւ մեղմաձայն.

— Ա՞ր եու հիր, Մէրի՞։

Բնականաբար ոչ ոք պատասխանեց այս կանչին։

Բայց ապահովութեան պետը անոր ոչ մէկ վանկը չկորսնցուց։

—Ա՛, կինը անգլիացի է, ըսաւ մտովի, կամ գոնէ կը հասկնայ անգլիերէնը։ Աս ալ նշանակէտ մըն է, որ յետոյ մեզի պիտի օգնէ մեր ճամբան գտնելու։

Նորէն պահ մը դադար․ յետոյ ննջասենեակին դրան վարագոյրը շարժեցաւ, ձեռք մը մէկ կողմ ըրաւ անոր ծանր կերպասին ծալքերը և գլուխ մը երևցաւ բարձրադիր գլխարկով, որուն նոր մետաքսը կը ցոլար մոմին աղկայծ լոյսով, զոր ապահովութեան պետը՝ յանկարծակիի գալով՝ ատեն չէր ունեցած փոխելու։

Այս միակ ճրագը ընդհատ լոյս մը միայն կու տար, մերթ մարելու պէս ըլլալով, յետոյ յանկարծ նորէն վառելով մէկ երկվայրկեանի չափ և ապա նորէն մարելով ու ննջասենեակը ա՛յնքան թանձր մութի մէջ թողլով, որքան քիչ մը առաջ վերակենդանացած լոյսը պայծառագոյն եղած էր։

Մոմին նուաղումները թոյլ չէին տար ժամացոյցի բնակչին՝ դիտել անծանօթը, որ ննջասենեակին վարագոյրը դեռ բոլորովին վեր առած չէր։

Ասկէ զատ, աշտանակը որուն մէջի մոմը կ'սպառէր, գետինը դրուած ըլլալուն, մարդուն երեսը շեղակի և վարէն վեր կը լուսաւորուէր։

Չախող պայման առաջին անգամ տեսնելիք մարդու մը դէմքը որոշելու համար։

Ապահովութեան պետը հազիւ կրնար նշմարել զայն ժամացոյցին արկղին շեղանկիւն ծակէն, որ ճշդիւ իր աչքերուն հաւասար բարձրութեամբ բացուած էր։

Միայն սև ու թաւ մօրուք մը կը նշմարէր, որովհետև գլխարկին վար դարձած եզրը կը ծածկէր մարդուն ճակատը, և այսպէս վերին մասը ստուերի մէջ

կը մնար:

— Արդեօք նե՞րս պիտի մտնէ թէ դո՞ւրս պիտի ելլէ, կը հարցնէր ինքնիրէն գազանակալը, և այս խընդիրը չէր միայն որ մտահոգութիւն կը պատճառէր իրեն:

Գիշերաշրջիկը ոճրագործն էր, այս մասին տարակոյս չունէր, չպիտի թողուր որ եկածին պէս երթար:

Բայց հարկ կ'ըլլար որոշել թէ անմիջապէս նշան տալով ձերբակալե՞լ տալու էր թէ քիչ մը սպասելու էր:

Ազդարար սուլումը անմիջապէս արձակելով կը զրկուէր այն օգտակար տեղեկութիւններէն, զոր կրնար քաղել ոճրագործին ընթացքէն:

Անշուշտ առանց պատճառի չէր եկած թափառիլ այն տան մէջ, ուր ոճիրները գործած էր և ուր իր զոհերէն մէկուն դիակը փտուած:

Պատճառը կը գուշակէր կամ գուշակել կը կարծէր ապահովութեան պետը:

— Արևու լուսին պէս պայծառ է, կ'ըսէր հեռատեսութիւն հանելով այն արագութեամբ, որ սեփական էր իրեն: Այս անպիտանը գիտէ որ իր համբը բռնուած է և սպաննուած կինն ալ դիակնարանն է: Բայց չի գիտեր թէ մենք գիտենք այն տունը, ուր ոճիրները գործած է և հոն կ'սպասենք իրեն: Միայն կը կասկածի թէ քանի մ'օրէն ամէն բան երևան պիտի ելլէ: Մինչև իսկ եթէ մենք հոս եկած չըլլայինք, դրացիները վերջապէս պիտի զարմանային այս տան վարձակալին յանկարծ չունելուն վրայ, առանց հաշուելու դիակին հոտը, որ թաղին մէջ պիտի ծաւալէր:

Ասոնք մտածելով մեր մարդը ինքնիրեն ըսեր է թէ սպանութեան հետքը աներևոյթ ըլլալու համար պէտք էր օգուտ քաղել առաջին գիշերէն:

Հիմայ ամէն բան կարգի պիտի դնէ ճաշարանին

մէջ, գիրքը պատշաճապէս պիտի ծրարէ բակին մէջ խռնուած արկղերէն մէկուն մէջ և պիտի չակէ տան այդ բառը, զոր միւսին պէս համալին վերցնել տալ կը յուսար։

Այդ Մէտրին, զոր քիչ մը առաջ կը կանչէր, սպասուհին է, որ իր զաւակիցը ըլլալու է, և երէկ իրիկուն տեսնելով որ չէր վերադառնար, մեկներ է դու-ռը բաց թողլով, որպէսզի կարենայ ներս մտնել։

Ածխավաճառուհին գրեթէ ըսաւ ինծի թէ սպասուհին անգլիացի էր և ինքն ալ անգլիերէն խօսեցաւ։ Ճիշդ այսպէս և հիմայ գործը մազի ծայրն է։

Բայց ամենաճարտար սրիկայի մը հետ է մեր գործը, և եթէ իր գործը սկսելէ առաջ՝ ձերբակալել տամ, վստահ եմ որ ինկոյն պատմութիւն մը պիտի յերիւրէ, իր հոս ներկայութիւնը մեկնելու համար։

Ես ալ՝ եթէ անոր տեղը ըլլայի, չպիտի վարանէի։ Կրնայ ըսել թէ սպաննուած կնոջ սիրածուն էր... գաղտնաբար զայն տեսնելու կուգար... ապացոյց որ անոր մեռած ըլլալը չէր գիտեր... կամ այս տեսակ ուրիշ պատմութիւն մը։

Եթէ ասոր հետ միասին իր ո՛վ ըլլալը ծածկելու մասին ալ բաւական ճարպիկութիւն ունենայ, ինչ որ դժուարին չէ օտարազգիի մը համար.... որովհետև անգլիացի կ՚երեւայ... կրնայ վեց ամիս կամ մէկ տարի մեզ զբաղեցնել ամուլ կամ թերեւս ապարդիւն հետախուզութիւններով։

Ո՛չ... ո՛չ... պէտք չէ այսպէս ըլլայ։

Չեմ ուզեր խաղի գալ։ Պէտք որ այդ Թշուառականը գործի վրայ բռնենք, ատ է միակ միջոցը անոր ուրացումը արգիլելու։

Օ՛ն, մարդուկս, գնա՛ մաքրէ ճաշարանին տախտակամածը և պահարանին մէջ քշած գիրքդ ալ անտուկին մէջ ծրարէ։

Երբոր կարգը մնացուկը վերցնել տալու գայ, այնատեն կ՚օգնենք քեզի:

Սուլիչս քովս է, սալոնին պատուհանը բաց է, և Բրիէտուշի ականջը սուր:

Վայրկեանի մէջ կը կատարուի գործը:

Բոլոր այս եզրակացութիւնները հանուեցան, այս ծրագիրը չինուեցաւ, գրելու համար պէտք եղածէն աւելի կարճ ժամանակի մէջ, մեքենաբար գլխարկով մարդուն սենեակը մտնելէ առաջ ըրած դննութենէն աւելի նուազ ատենի մէջ:

Ապահովութեան պետը լռիկ կեցաւ ու սպասեց:

Անակնկալ դէպքերու համար պէտք եղած զգուշական միջոցները ձեռք առած էր. սուլիչը ձեռքն էր, և միայն կը մնար չրթունքին տանիլ զայն, հաւատարիմ, քաջ և արթուն Բրիէտուշի ազդարարելու համար:

Ուստի բնաւ վախնալու բան մը չունէր, ընդհակառակը ամէն բան պիտի շահէր, թողլով որ մարդասպանը իր գործին սկսէր:

Անպիտան մարդը հոն էր միշտ, ոչ քայլ մը առաջ գացած էր, ոչ ետ, այլ կը շարունակէր իր շուրջը նայիլ, առանց գլուխը վեր առնելու:

Անշուշտ իր ընկերը կը մտածէր, կարծես չէր ուզեր ներքնասենեակին սեմէն ներս մտնել:

— Հոս չէ, մրմնջեց շատ լաւ ֆրանսերէնով. ո՞ւր կրնայ ըլլալ:

Դարանամուտը կը լափէր այս խօսքերը և ուրախութեամբ կ՚ըսէր ինքնիրեն.

— Բերնովդ կը բռնուիս, թշուառական: Փնտռէ անգլիացի սպասուհիդ... չպիտի գտնես.., քթիդ խնդացեր է. քեզմէ նուազ տխմար է եղեր... որովհետեւ չպիտի կրնանք այս գիշեր բռնել զայն... ճիշդ է որ բան մը չի կորսնցներ սպասելով...:

Եւ յանկարծ միտքը խորհուրդ մը իյնալով, ապահովութեան պետը ըսաւ ինքնիրեն.

— Եթէ վերն էր ապաստանին... անխոհեմութիւն ըրի առաջին յարկին սենեակները խուզել չանցընելով. երկրորդ դիակին երեւան ելլելը վրդովեց զիս:

— Գետնին վրայ այս աշտանակը. զարմանալի է, ըսաւ անծանօթը, շարունակելով իր մենախօսութիւնը: Արդեօք ո՞ն դրաւ հոս:

Այս միջոցին առկայծ մոմը վերջին լոյս մը արձակեց, որ դժբախտաբար սուլիչին վրայ ցոլաց, զոր դարանակալը իր բերնին մօտ բռնած էր, այսինքն ճիշդ ժամացոյցին արկղին վրայ բացուած ծակին ետին:

Յետոյ մոմին, պատրոյգը մարեցաւ, այն պժգալի հոտը տարածելով, որ վերջին հառաչն է մոմերուն: Արդի ճարտարութիւնը մոմերը խնայողաբար կը շինէ քիչ մը մեղրամոմով և շատ մը ճարպով:

Ապահովութեան պետը երկար ատեն կենալով ներքնասենեակին մէջ, ուր առջի իրիկունէ ի վեր կրակ չէր վառուած, պաղ առած էր, և չէր նշմարած թէ հարբուխ կ'ըլլար:

Հարբուխը առիթ մը կ'սպասէր, երեւան ելլելու համար. մոմէն ելած ծխալից շոգին փռնգտալու ստիպեց զայն:

Ինքզինքը բռնել ուզեց, բայց փռնգտուքը զարհուրելի շառաչումով պայթեցաւ, և ա՛յնքան ուժգին ցնցում մը տուաւ անոր որ սուլիչը ձեռքէն պրծելով արկղին յատակը ինկաւ:

Այս ձախող դէպքէն մատնուած դարանամուտ մարդը ինքզինքը դեռ չգտած, անծանօթը, արտասովոր պաղարիւնութեամբ մը և արագութեամբ ժամացոյցին քով վազեց, ձեռքը բանալիին երկնցուց, որ փականքին վրայ մնացած էր, և երկու անգամ դարձնելով դուրս քաշեց, գրպանը խոթեց և մեկնեցաւ:

Ապահովութեան պետը իր լարած որոգայթին մէջ բռնուելով, անկարող էր այնուհետեւ հետապնդել անծանօթը, զոր ա՛յնքան կը բաղձար ձերբակալել:

———

Դ.

Ապահովութեան պետը, ժամացոյցի պահարանին մէջ բանտարկուած, չէր կրնար մինչեւ իսկ իր մարդիկը օգնութեան կանչել, որովհետեւ սուլիչը ձեռքէն ինկած էր:

Վերցնելու համար ծռելու էր, եւ ժամացոյցին արկղին նեղութիւնը բացարձակապէս կ'արգիլէր շարժիլ:

Ինչպէս կրնայ մարդ ծունկը ծալել, երբ փակուած ըլլայ նեղ ու երկայն պատեանի մը մէջ, ուր շարժելու ազատութիւն չունենայ, դագաղի մէջ փակուած մարդու մը պէս:

Իր թօքերուն բոլոր ուժովը պոռալէ զատ ուրիշ միջոց չիկար. ուստի չվարանեցաւ պոռալը աչքը առնելով իր վրայ հրաւիրել ոճրագործին բարկութիւնը, որ անշուշտ զինուած ըլլալու էր եւ կրնա ետ դառնալ եւ զինքը լռեցնելու համար խողխողել:

Բայց մարդկային ձայնը շատ հեռուէն չի լսուիր, մանաւանդ երբ վարագոյրներով, տախտակորմերով եւ պատերով շրջափակուած ըլլայ:

Արդարեւ սալոնին պատուհանը բաց էր. բայց սալօնը կը զատէր ներքնասենեակը, որուն մէջ բանտարկուած էր ապահովութեան պետը եւ բակն ալ կը զատէր սալօնը փողոցէն, ուր Բիէթուշ եւ Բիկաշ պահպանութիւն կ'ընէին:

Եթէ սուլիչը հեռու հասնող հրացան մըն է, մարդկային կոկորդը գրպանի ատրճանակ մը ըսել է։

Ապահովութեան պէտը ի զուր ամէն ձայնով կանչեց, շունչը սպառելու չափ պոռչտաց. ոչ ոք լսեց իր ձայնը և շատ չանցած՝ հասկցաւ իր ճիգերուն ունայնութիւնը։

Նոյնպէս, հասկցաւ թէ այս դժնդակ խաղը իրեն խաղացողը փախչելով ազատիլ միայն խորհած էր և ոչ թէ իր թշնամին սպաննել։

Տարօրինակ անծանօթը, որ առջի իրիկունը երկու սպանութիւն գործուած տուն մը կէս գիշերին այցելել կուգար, յանդուգն գիշերաշրջիկը ո՛չ միայն ետ չդարձաւ իր դարանակալը սպաննելու համար, այլ տունէն դուրս փախչիլ աճապարեց։

Ապահովութեան պէտը լսեց տանը դրան ուժգնօրէն գոցուիլը, ամէն բան լմնցաւ։

— Իր գործը ամբողջացնելէ ետ կեցաւ, կ՚ըսէր ինքնիրեն և մեզ թողուց կնճիռը լուծել երկու դիակներուն հետ, և անշուշտ ա՛լ ոտք չպիտի կոխէ հոս հիմայ որ դուռին գաղտնիքը երեւան ելաւ բարեբախտաբար չի կրնար հեռանալ։ Իմ թիւերս հոս են. Լամին փողոցին անկիւնը չհասած պիտի բռնուի ու ծրարուի։

Այս խորհրդածութենէն քաջալերուած և իր ստորադասեալներուն ուշիմութեան վրայ վստահ, բանտարկեալը առանց մեծ դժուարութեան յանձն առաւ սպասել որ գան զինքը ազատեն։

Բայց ո՛չ Բրէթուշ, ո՛չ Բրիկաշ և ոչ ալ ուրիշ ոևէ մէկը չերեւցաւ։

Տասը վայրկեան, քառորդ մը, կէս ժամ անցաւ և իր օժանդակներէն ոչ մէկը կենդանութեան նշան չտուաւ։

Այն ատեն հարկ եղաւ հասկնալ տխուր ճշմարտութիւնը, այսինքն թէ ոճրագործը յաջողած էր խաբել

անոնց հսկողութիւնը և ինքզինքը ազատել:

Աւելորդ է նկարագրել վաղեմի ոստիկանին զգացած դառն կսկիծը ու զայրոյթը:

Անշուշտ Նաբոլէոն առաջին ալ նոյն զգացումները ունեցած էր, երբ Վաթէրլոյի ռազմադաշտին վրայ Գլիւխէր և իր Բրուսիացիներն երեւան ելան փոխանակ Կրուշիի, որուն կ'սպասէր:

Բրտոդը իր որսը բռնել կը կարծէր, մինչդեռ ինք բռնուած էր. յուսացեր էր որ թակարդ լարելով պիտի բռնէր ոճրագործը և ահա ինք ինկեր էր թակարդին մէջ:

Մարդ որքան պաղարիւն ու տրամախոհ ըլլայ, որքան ալ հինցած ըլլայ արհեստին մէջ, դարձեալ ինքզինքը կը խաբէ իր հնարագիտութեան արժէքին վրայ, և երբ անյաջող ելլէ, պատրանքը աւելի դառնապէս կ'զգայ:

— Հայր Լըքոք այսպիսի խաղի մը չէր գար, կ'ըսէր ինքնիրեն դառնութեամբ՝ բախտէն մատնուած ոստիկանապետը:

Եւ ամօթահար, ինքնասիրութեան ցաւերուն վրայ կ'աւելնար այն կսկիծը, զոր կ'զգար ընկերային մեծ շահուն ծառայելու մէջ վրիպելուն համար:

Ոճրագործը ազատած էր. կրնար տակաւին մարդիկ ջախջախել և կիներ խողխողել. այդ ոճրագործը, այդ վտանգաւոր աւազակը ձեռք անցած էր, բայց քիչ մը աննախատեսութեամբ. և մանաւանդ մէկ սխալ գործողութեամբ՝ երկվայրկեանի մը չափ ի դերեւ ելաւ Բոնթի գետափը բնակող իմաստունին թելադրած բոլոր միջոցները:

— Ահա՛, ա՛ս կ'ըլլայ ամէն բան մէկ անգամէն պարզել ուզելուն հետեւանքը, կ'ըսէր ապահովութեան պետը հառաչելով: Շատ բան գրկողը լաւ չի կրնար սեղմել:

Եթէ հասարակ ծուղակ մը լարելով բաւականայի, մեր մարդիկը կը բռնէին այդ թշուառականը այն վայրկենին որ վանդակադրան զանգակը կը քաշէր, և եթէ ես միտքս չդնէի գործի վրայ բռնել զայն, եթէ ներքնասենեակին վարագոյրը վեր առած վարկեանին սուլէի փոխանակ սպասելու որ դիակը ծրարել սկսի, հիմայ մեր ձեռքին մէջն էր ան, ու պիտի կրնայի խօսեցնել, որովհետեւ համր չէ, իր մեղսակիցը երկու լեզուով կը կանչէ: Վերջապէս թերեւս գտնուի այդ մեղսակիցը, ըսաւ բանտարկեալը ինքզինքը մխիթարելու համար, այդ Մառին կամ Մէրէն, ինչպէս որ ոճրագործն անուանեց անգլիերէն:

Բայց ժամը քանի՞ն դուրս պիտի ելլեմ այս տուփէն: Այդ ապուշները կարող են մինչեւ լոյս սպասել գալու զիս ատկէ հանելու համար... և մինչ ես հոս կը կատղիմ, ոճրագործը ճամբայ կ՚առնէ, առանց հաշուելու որ ես հոս կը սառիմ և բոլոր անդամներս կը կծկուին:

Վերջապէս վիճակը լաւ չէր:

Հանրային բարեկարգութեան նահատակին իրանը փայտէ պատեանի մը մէջ սեղմուած էր, կռնակը պղինձէ արտարոց․ ճօճանակի մը ծանրութենէն ճմլուած:

Ցրտած սրունքները երբ այլեւս չէին յօժարեր կրել զայն, զերոյէն վեց աստիճան վար ցուրտ կար, պաղը մինչեւ ոսկորներուն ծուծը կը թափանցէր, և հազիւ կրնար շունչ առնել այն նեղ ծակէն, որ բարեբախտաբար բերնին առջեւն էր:

Ու չէր կարծեր որ իրաւ կ՚ըսէր, երբ կը նախատեսէր թէ այս տանջանքը Յունվարի այդ երկար գիշերուան հետ միայն վերջ պիտի գտնէր:

Արշալոյսին առաջին նշոյլները արդէն կը ճերմկցնէին սալօնին ապակիները, երբ յանկարծ ձայն մը, որ ոճ-

բազործին ձայնին չէր նմանէր բնաւ, ապահովու-

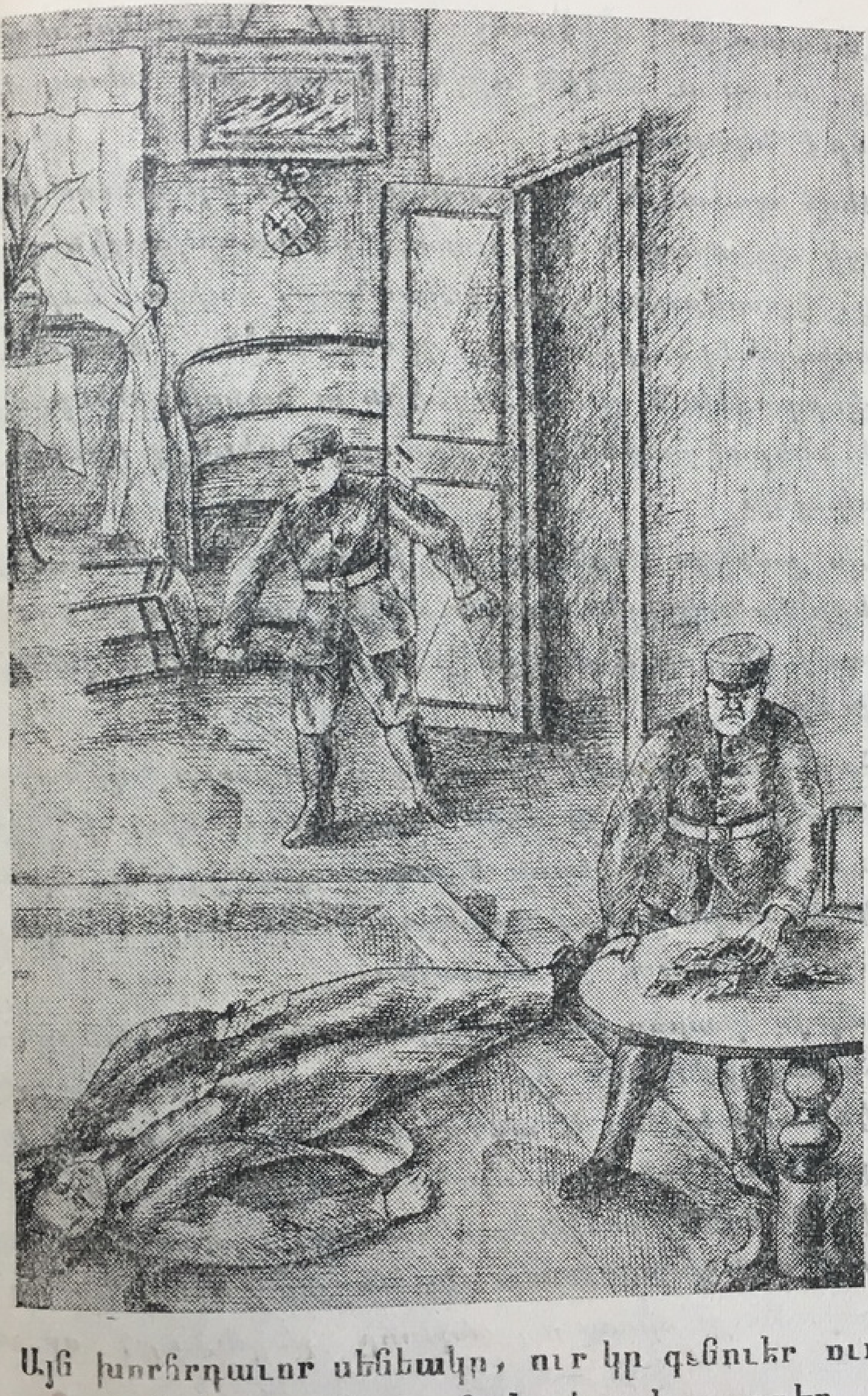

Այն խորհրդաւոր սենեակը, ուր կը գտնուէր ուրիշ
դիակ մը եւս ինչպէս նաեւ խաղի թուղթեր,
որոնց մէջէն կը պակսէր մաչայի աղջիկը

Թեան պետը իր անունով կանչեց:

Աւելորդ է ըսել թէ անյապաղ պատասխանեց.

— Հո՛ս եմ:

Հաւատարիմ Բրէտուշ իսկոյն ներքնասենեակը վազեց, անոր ու մեծին միջեւ պարզուած տեսարանը անհնար է նկարագրել:

Խեղճ պահակին ապշութիւնը, երբ իր պետը ժամացոյցի մը տուփին մէջ գտաւ, բանտարկեալին զայրոյթը, կշտամբանքը ու չքմեղանքը, հարցումները ու պատասխանները իրար կը դիմաւորէին, տեսակ մը կատակերգութիւն կը ձեւացնէին այնպիսի թիւրիմացութիւններով համեմուած, որոնց արդիւնքը դիւրին է երեւակայել:

Այս քանիցս ընդհատուած խօսակցութեան առաջին խօսքերը ժամացոյցին ծակին մէջէն փոխանակուեցան, պարագայ մը, որ կ'աւելցնէր այդ վիճակին այլանդակութիւնը:

Բարեբախտաբար, Բրէտուշ դիւրատար զինարան մը ունէր իր գրպանին մէջ. աքցաններ, հիւնի մրկրատներ, գարբինի կեռեր եւ ուրիշ գործիքներ, որոնք ինքզինքը ամրափակող չարագործի մը վերջին ապաստանը բռնաբարելու կը ծառայեն:

Իսկոյն կոտրեց ժամացոյցին դրան փականքը եւ ակնածանօք օգնելով՝ իր պետը դուրս հանեց այն բանտէն, ուր երկար եւ անհաճոյ ժամեր անցուցած էր. միանգամայն թիկնաթոռ մը հրամցուց, հանգչելու եւ զաւաթ մը օղիով տաքնալու համար: Բրէտուշ իր արշաւանքի մէջ կնիւնապատ շիշ մը լեցուն օղի կը կրէր իր վրայ: Բայց պետը ո՛չ աթոռը ընդունեց, ո՛չ ալ օղին:

— Գոնէ կը յուսամ որ բռնեցիր ու բանտարկեցիր զայն, հարցուց մէկէն:

— Ո՞վ, տէ՛ր իմ, ըսաւ ոստիկանը զարմանքով:

— Այն մարդը… որ կէս գիշերին հոս մտաւ և քառորդ մը յետոյ դուրս ելաւ:

— Ներեցէ՛ք տէր, ես ոստիկանութեան բարձր պաշտօնատար մը միայն տեսայ… զոր Գ. քաղաքապետը ձեզի ղրկած էր:

— Խե՞նթ ես թէ վրաս կը խնդաս:

— Ոչ մէկը ոչ միւսը, տէ՛ր: Կէս գիշերը զարկած էր. Հոմոն փողոցին կողմէն վայելչագգեստ մարդ մը եկաւ երկարատեւ կրկնոցով, ճերմակ փողկապով, մետաքսեայ նոր գլխարկով, գորշ կզաքիսի ձեռնոցներով. վանդակապատին առջեւ կանգ առաւ, դուռը հրեց և իր տանը պէս ներս մտաւ:

— Եւ դուն վրան չյարձակեցի՞ր:

— Տէ՛ր, ես ինծի տրուած հրահանգը միայն գիտեմ: Դուք զիս պահակ դրած ատեննիդ պատուիրած էիք որ եկողները թողում, մինչեւ որ ձեր սուլիչին ձայնը չլսեմ, չշարժիմ տեղէս:

— Լա՛ւ. բայց երբ մարդը դուրս ելաւ. հարցուց պետը բարկացայտ ձայնով:

— Դուրս ելլելու վերաբերեալ հրաման մը տուած չէիք ինծի, տէ՛ր: Եւ որովհետեւ չուզեցիք, բնական տարակուսած էի: Եւ սակայն պատասխանատուութիւն առի վրաս, արգիլելով այն մարդը երբ վանդակապատէն դուրս ելած, կ'երթար, ուստի հարցուցի թէ ո՞ւրկէ կ'ուգար: Ի սկզբան քիչ մը շփոթեցաւ, բայց իսկոյն պատասխանեց «Տունէս եմ»:

— Դուն ալ կարծեցիր թէ «ոստիկանութենէն եմ» ըսել կ'ուզէր:

— Ո՛չ, չհաւատացի մէկէն ի մէկ… քաղթը՞տենել ուզեցի:

— Ցուցո՞ւց:

— Այո՛, տէր, կանոնաւոր էր. և աւելցուց թէ Գ. վերատեսչին կողմէ եկած էր, կարեւոր զեկոյց մը ընելու համար ձեզի:

— Կրկնապատի՛կ աւանակ, գոչեց պետը, համբերութիւնը սպառած, դուն գիտէի՛ր որ ոստիկանութեան պաշտօնատան մէջ չեն գիտեր մեր հոս գալը, ինչպէս նաև ոճրին Արպալէթ փողոցին մէջ գործուած ըլլալը:

— Այո՛, քիչ մը զարմացայ Գ. վերատեսչին արդէն իմացած ըլլալուն վրայ, խորհեցայ թէ դուցէ Բիկաչ, համբը եա տարած ատեն իրողութիւնը պատմած էր Կեդրոնական բանտի տնօրէնին, ան ալ..

— Լռէ՛, անպիտան, ու հասկցիր ըրածդ: Ոճրագործը փախցուցիր:

— Ոճրագո՛րծը, գոչեց Բիճաուշ երկու քայլ ընկրկելով, ոճրագո՞րծն էր այն բարձրահասակ մարդը, որ ծանր կրկնոց մը հագած էր:

— Այո՛, նոյն ինքն էր և քու աւանակութեամբդ կը պրծի մեր ձեռքէն, մինչդեռ ձեռքդ միայն երկընցնելով պիտի բռնէիր: Պատճառ եղար որ կեանքի մէջ առաջին անգամ ձեռքս անցած ամենագեղեցիկ առիթը կորսնցնենք: Հաշիւդ տեսնուած է, տղա՛ս կրնաս ծրարդ կապել: Մենք պէտք չունինք այնպիսի պաշտօնեաներու որոնք այսպէս առաջին անգամ իրենց դէմը ելնողէն կը խաբուին... որովհետև այդ թաղեցին ո՛չ գող ո՛չ ոճրագործ է արհեստով և սակայն խաղխաղաց քեզի, որ քանի տարիէ ի վեր ոստիկանութեան լրտեսի պաշտօն կը վարես. մե՜ծ ամօթ:

Պահակը առջեւը կը նայէր տխրութեամբ, երբ պետը այս կշտամբանքը կը տեղացնէր անոր վրայ զայրագին շարժումով մը:

Սակայն առաջին տարափէն յետոյ, Բրէտուշ քիչ մը շփոթեցաւ և յուզուած շեշտով ըսաւ.

— Ճշմարիտ է, տէ՛ր, սխալ գործեցի. արժանի եմ վռնտուելու: Քանի տարի ծառայած եմ, ինչպէս որ կ'ըսէք և միշտ պատուաւորապէս, կրնամ պարծիլ այս մասին: Բայց հոգ չէ. մեր արհեստին մէջ մարդ մը իրաւունք չունի խաբուելու: Ջնջել տուէք անունս ոստիկանութեան պաշտօնեաններու ցանկէն, վռնտեցէք զիս, թող անօթի սատկիմ երեք տղոցս հետ որոնք ինծմէ զատ ուրիշ խնամող չունին քանի որ մայրերնին լուացարանին մէջ պաղ առնելով մեռաւ. արժանի եմ այս բանին որպէսզի խրատ ըլլայ որ այսուհետեւ փողոցի մէջ քաղաքացիի մը խօսքերը չկլլեմ: Ասկէ զատ, մեծ աւանակութիւն ըրի... պէտք էր հասկնայի իր կերպարանքէն և իր քառթը ցոյց տալու ձեւէն թէ մեզմէ էր:

— Արդեօք նայեցա՞ր տոմսակին թիւը: Բայց անշուշտ պիտի ըսես ինծի թէ չմտաբերեցիր, ըսաւ պետը զայրագին դառնութեամբ:

— Ոչ, չմտաբերեցի, տէր, ոչ ալ ուշադրութիւն ըրի որ քառթը... հիմայ կը յիշեմ... հին ձեւով էր: Սրիկան գտած կամ գնած ըլլալու է զայն: Ես համբակ զինուորի պէս վարուեցայ, ի՞նչ ընեմ: Այնպիսի օրեր կան, ուր մարդուն գործը ձախորդ կ'երթայ կամ լաւ չի կատարուիր: Բայց միւս կողմէ, չեմ կրնար մնալ այս պաշտօնիս մէջ: Ընկերներս պիտի իմանան և ես այլեւս չպիտի համարձակիմ անոնց երեսը նայիլ. Պէտք է վռնտուիմ, անիրաւօրէն դրամ առած կամ գողցած չեմ, աւելածու կամ հնահաւաք կ'ըլլամ որպէսզի տղոցս հաց տանիմ:

Ձեր սիրտը շարժելու յոյսով չէ որ կ'ըսեմ ասոնք, տէ՛ր, աւելցուց Բրէտուշ իր պետին դէմքին վրայ

գթութեան շարժում մը նշմարելով: Գիտեմ թէ ինչ է իմ պարտքս, ու չեմ գանգատիր... մինչեւ իսկ չպիտի մոռնամ երբեք որ դուք միշտ բարութիւն ըրած էք ինծի. բայց պիտի մոռնամ նաեւ այն անզգամը որ իմ դժբախտութեանս պատճառ եղաւ. պիտի փնտռեմ զայն մինչեւ որ գտնեմ. և պիտի գտնեմ, այդ սրիկան. և գոհ չպիտի ըլլամ մինչեւ որ Ռօքէթի հրապարակին վրայ անոր գլխատուիլը չտեսնամ:

— Կը կարծես ուրեմն թէ պիտի ճանչնա՞ս զայն:

— Այո՛, աչքերէն: Թէեւ շատ լոյս չէր որովհետեւ օդային կազի լապտերէն հեռու էինք երբ արգիլեցի զայն, բայց աչքերը կատուի աչքերու պէս կը փայլէին: Անկէ զատ, յօնքը քթին արմատին վրայ կցուած էր: Փողկապին և կրկնոցին խօսքը չեմ ըներ. այնչափ աւանակ չէ որ զանոնք նորէն գործածէ: Սակայն, ո՛վ գիտէ. անոնց գոյնը, ձեւը, նիւթը և ուրիշ այլ ամէն բաները մտքիս մէջ են: Թամբլի հնավաճառանոցին մէջ եթէ տեսնեմ, կրնամ ճանչնալ զայն: Ու կրկին կ'ըսեմ ձեզի, տէ՛ր, արդարեւ, ինչպէս որ անունս Բան Բիէտուշ է, պիտի գտնեմ այն անպիտանը, որ իմ պաշտօնէ ճամբուելուս պատճառ եղաւ:

— Մտիկ ըրէ՛, ըսաւ պետը վայրկեան մը լուռ կենալէ յետոյ. այս առաջին անգամն է որ այդ բանը կը պատահի քեզ: Լաւ զօրական մը իր պաշտօնին մէջ մէկ անգամ պակասութիւն ընելուն համար չի ճամբուիր: Անկէ զատ, չեմ ուզեր որ զաւակներդ թշուառութեան մէջ իյնան: Քեզ կը պահեմ, բայց երկու պայմանով: Առաջինը սա է որ բան մը չպիտի ըսես ընկերներուդ:

— Անհոգ եղի՛ք. տէ՛ր, ապուշի տեղ դրուելու փափաք չունիմ:

— Երկրորդը սա է որ ըրած անխոհեմութիւնդ դարմանելու համար հնարաւոր եղած ամէն բան պիտի ընես:

Վստահ եղէք, տէ՛ր. և եթէ երբէք պէտք ունենաք այնպիսի մէկու մը, որ ինքզինքը կրակը նետէ ձեզի համար, ակնարկ մը ուղղեցէք ինծի:

— Խօսք չեմ ուզեր, այլ գո՛րծ, գո՛րծ: Այս գիշեր պէշ գործեցինք, ջանանք լաւ գործել այս տատու:

Մեր թիւերը իրենց տե՞ղն են:

— Հրահանգը տալէս ի վեր շարժած չեն իրենց տեղէն:

— Լաւ: Գնա ըսէ որ չարունակեն իրենց պահնորդութիւնը և դուն նախ թաղին ոստիկանատունը գնա՛ և ըսէ ոստիկանապետին թէ հոս կ'սպասեմ իրեն, զիակ մը վերցնելու համար:

— Ի՞նչ կըսէք, տէ՛ր, արդեօք...

Սպաննուած մարդ մը կայ ճաշարանին մէջ, ըսաւ պետը այնպիսի ձայնով մը որ իբր թէ ըսէր որ չինական զարդանօթ մը կայ սալօնի վառարանին վըրայ:

Երկու սպանութի՛ւն, մրմնջեց Բրէտուշ: Բաւական յառաջացած է եղեր մեր կցուած յօնքերով մարդը:

— Ոստիկանատունէն պիտի երթաս Կոտօ-տը-Մորուա փողոցը թիւ ..

— Գիտեմ, տէ՛ր, Պ. Թուլպիաքի տունը:

— Օ՛ն այնքան տխմար չես որքան կրնաս կարծուիլ այս գիշերուան ըրածէդ ի վեր: Այո՛, Թուլպիաքի տունը: Ըսէ իրեն որ անմիջապէս հոս գայ զի-տեսնէ: Ասկէ աւելի բան մը չպիտի ըսես, կը հասկընա՞ս... և կ'առնես հետդ ինծի կը բերես:

— Հասկցայ, տէ՛ր: Ըսել է թէ գործը Պ. Թուլպիաքի պիտի յանձնէք... ձեր անօրէնութեան ներքև:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Ներեցէք, տէր, կը փափաքիմ գիտնալ թէ որո՞ւ հետ պիտի աշխատիմ, որովհետև չէք, գիտե՛ր,

թէ իւրաքանչիւր պետ իր մեթոտը ունի... և ևս կը ջանամ միշտ համակերպիլ: Օրինակի համար, ամէն անգամ որ Գ. Լըքօքէն գործածուեցայ...

— Լըքօք չուզեր այլեւս աշխատիլ, ուստի Թոլպիաքի հրամանին տակ պիտի գործես:

— Ամենայն անձնուիրութեամբ, տէ՛ր, կրնաք վստահիլ: Միայն թէ, ցաւալի է որ հայր Լըքօք չուզեր այլեւս աշխատիլ, որովհետեւ կրնամ վստահօրէն ըսել թէ անոր նմանը տակաւին գտնուած չէ:

— Թոլպիաք ալ անկէ վար չպիտի մնայ երբ քիչ մը աւելի հիննայ Փրանսայի մէջ: Բաւական շաղակըրատեցիր, օ՛ն, ճամբայ ել: Կառք մը նստէ որպէսզի շուտ երթաս, և ջանա որ անմտութիւն չընես:

Բիէտուշ ներում գտնելուն համար չափազանց ուրախացած և իր սխալը դարմանելու բաղձանքով վառուած, ողջունեց իր պետը և դուրս ելաւ:

— Զգուշացի՛ր որ ձիւնին վրայ քայլերու հետքերը չաւրես, գոչեց ապահովութեան պետը:

Ու սալօնէն անցնելով՝ գնաց նայելու կիսաբաց պատուհանէն:

Դժուարութեամբ տեսաւ որ Բիէտուշ երեւանալէ ժամ առաջ ոճրագործին և համբին թողած հետքերը չաւրելու համար, երկար շրջան մը կ՚ընէր:

Ուրիշ նոր քայլերու հետք մըն ալ կ՚երեւէր ձիւնին վրայ, առաջին երկու հետքերուն քով:

Այս նոր քայլերը անշուշտ գիշերային այցելուին էին, որ ապահովութեան պետը ժամացոյցին մէջ փակած էր, և առաջիններուն հետ չէին խառնուեր:

Բաղդատութեան յարմարադէպ կէտ մըն էր, հաստատելու համար թէ նոյն այցելուն առջի օրը եկած էր արդէն. ապահովութեան պետը միտքը դրաւ դատական իշխանութեան ուշադրութեանը յանձնել զայն:

Առայժմ կը խորհէր կանոնաւոր գործողութեանց ճամբուն հետեւիլ միայն, այն է գիակին վիճակը քննել, սպաննուածին ով ըլլալը ստուգել, և ուրիշ պաշտօնական ձեւակերպութիւններ որոնք հասարակ դէպքերու մէջ կը գործածուին։

Այս պաշտօնական գործողութեանց յապաղման պատճառներ չկային այլեւս, որովհետեւ ոճրագործը հիմայ գիտէր թէ տունը ոստիկանութեան ձեռքն էր։

Չէր կրնար յուսացուիլ թէ անգամ մը ծուղակէն պրծելէ յետոյ նորէն հոն պիտի գար, բռնուելու համար։

Ուստի պետին ընելիք ուրիշ բան չէր մնար, բայց միայն թաղին ոստիկանապետին գալուն սպասել ու մինչեւ անոր ժամանումը՝ ինք տանը առաջին յարկը աչքէ անցուց, ուր ոտք չէր կոխած տակաւին։

Վեր ելաւ, ու ինչպէս գետնայարկին մէջ, բոլոր բանալիները դռներուն վրայ գտաւ։

Աջակողմը, սալօնին և ներքնասենեակին վրայ. ննջասենեակ մը և հագուելու խուց մը կար։

Հոն ալ շքեղ զարդանիւթերու և հասարակ կարասիներու խառնուրդ մը կար, բայց բնաւ անկարգութիւն։

Անկողինը աւրուած չէր, այլ վերմակներով ծածկուած։

Սակայն պահարանները դատարկ էին ու հագուելու խուցին քովի հանդերձարանին մէջ կնոջական զգեստ բնաւ չկար։

Ասիկա ապացոյց մը ևս էր թէ սպաննուած կինը երկար ուղեւորութիւն մը ընելու կը պատրաստուէր, և թէ այս տունը վերադառնալու միտք չունէր այլեւս։

Ապահովութեան պետը այս քննութիւնները ընելու զբաղած էր, երբ վանդակադրան առջև կանգ առ-

նոր կառքի մը աղմուկը լսեց ու պատուհանը վազեց:

Տեսաւ որ Թաղին ոստիկանապետը վար կ'իջնէր կառքէն, վազեց ընդունելու զայն և շուտ մը անոր տեղեկացուց գործը:

Եւ որովհետեւ Արպալէթ փողոցի տան մէջ կատարուած քննութիւնը աւարտելով՝ կուզեր ոստիկանութեան պաշտօնատունը վերադառնալ անյապաղ, ուղղակի պահարանը տարաւ զայն, ուր սպաննուած մարդուն դիակը փռուած էր:

— Նոյն ինքն է՛, գոչեց իսկոյն ոստիկանապետը:

— Ի՛նչ, կը ճանչնա՞ք այս մարդը հարցուց ապահովութեան պետը:

— Այո՛, վաճառական մըն է, որ երկու օրէ ի վեր անհետացած է, ու ընտանիքը զայն փնտռել կուտայ: Զաւակը քիչ մը առաջ քովս էր, և անոր յայտարարութիւնները կը լսէի, երբ Բրէտուշ եկաւ զիս կանչեց ձեր կողմէ: Հոս եկած պահուս բնաւ չէի սպասեր մէկ քարով երկու թռչուն զարնել:

— Ես ալ չէի յուսար որ այսքան շուտով պիտի պարզուէր գործը: Վստա՞հ էք որ ձեր ըսած վաճառականին դիակն է աս:

— Կատարելապէս վստահ: Այս դէմքը գուցէ քան անգամ տեսած եմ Լիւքսէնպուրկի և Բուսաբանական պարտէզներուն մէջ: Անկէ զատ մեծ համարում կը վայելէ Թաղին մէջ, քանի որ հոն ծնած մեծցած է, և հայրն ալ հոն կը բնակէր իրմէ առաջ: Կտաւի վաճառական էր:

Հարո՞ւստ էր:

— Շատ հարուստ, և իր հարստութիւնը նոր չէ, երկու կամ երեք սերունդէ կ'սկսի:

— Անունը ի՞նչ է:

— Գ. Լէօրէօ, իր վաճառատան ընկերական անունն է Բրէէր Լէօրէօ Պէրար և Ընկերութիւն:

— Ուրեմն ընկե՞ր մը ունի։

— Ընկերը գործի չի խառնուիր, կը կարծեմ իսկ թէ Բարիգ չունենար։

— Ամուսնացա՞ծ է այս պարոնը։ Ի՞նչ էր ըսիք անունը։ Հա՛, Լէօրէօ։ Անուններ կան որոնք չեն վայլեր կրողին։

— Ամուսնացած է և երկու զաւակ ունի։ Անդրանիկ որդին այս առտու ժամը եօթնին եկաւ գիս արթնցուց և հօրը անհետանալը ծանոյց։ Խոստացայ փնտռել տալ, բայց բնաւ չէր անցներ մտքէս թէ այսքան շուտով պիտի կրնայի գտնել։

— Երէկուընէ ի վեր իմ ըրած խուզարկութիւններս այդչափ առաջ գացած չեն գրեթէ։ Սակայն թել մը ձեռք անցուցած ենք... թել մը որ կրնայ խզուիլ, արդարև, բայց կրնայ ալ մինչև ծայրը տանիլ մեզ.։ Տեսնենք թէ Թոլպիաք պիտի կրնա՞յ օգուտ քաղել։

— Թոլպիա՛ք, գործէ քաշուած գծի՞չը, որ Անգլիայէն եկաւ մեզի։

— Այո՛, անոր կ'սպասեմ, որպէս զի այս գործը յանձնեմ, այսինքն երկրորդական հետախուզութիւնները, քանի որ մենք ալ պիտի աշխատինք։ Քննիչ դատաւորը արդէն գործի ձեռնարկած է։

— Արտառոց մարդ մըն է այդ Թոլպիաքը։ Իրեն յատուկ եղանակները ունի, ինչպէս նաև ձեզի նայելու ձեւեր։

— Իր արհեստը ուրիշ դպրոցի մէջ սորված է, բայց լաւ կը կատարէ։ Սակայն ես հայր Լըքօքը նախամեծար կը համարէի։ Դժբախտաբար չուզեր գործի խառնուիլ։ Իր գիրքը ապահոված է, զաւակը կ'ամուսնացնէ։ Կարճ խօսքով, շատ մը անչափ պատճառներ առաջ բերաւ ինծի։ Սպառելով որ անոր յաջորդը

գայ, կրնանք առեղծուածին սկզբնաւորութիւնը լու-ծել։

— Քիչ մը կնճռոտ կ՚երեւի այդ սկզբնաւորու-թիւնը։

— Բայց և այնպէս փորձենք. աւելի դժուարին-ները գուշակած ենք։ Արդ՝ կ՚ըսենք թէ սպաննուած մարդը Գ. Լէօրէօ անուն հարուստ վաճառականն է, ամուսնացած, ընտանիքի հայր, ընտրող, ընտրելի և որ ի կարգին։ Ինչպէ՞ս մարդ ճանչցուած էր թաղքով. զգա՞ստ էր։

— Գործի մէջ կանոնաւոր էր, մինչեւ իսկ քիչ մը խիստ, թաղին մանրավաճառներուն խօսքին նա-յելով։ Բայց կ՚ըսուի նաև թէ իր առտուընէն դուրս զբօսանքը կը սիրէր։ Յաճախ թատրոն կ՚երթար և կինը չէր առներ։

— Եւ ոչ իսկ Արպալէթ փողոցը բնակողները։ Ես ալ այդպէս կը խորհէի։ Սիրաբանելու համար եկեր է հոս և չփնտռածը գտեր է։ Աղէկ միտքս ինկաւ. այս տան մէջ բնակող կինն ալ պէտք է ճանչնաք։

— Շատ քիչ, դիպուածով իմացայ թէ Անգլուհի մը հոս բնակելու եկած էր անցեալ աշնան վերջերը։

— Անգլուհի՞ մը. ճիշդ է. սենեկապանուհիի մը հետ, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, և պատմեմ ինչպէս իմանալս։ Օվէրնա-ցի մը, որ այս տան վանդակորմին քով խանութ մը ունի, եկաւ ինծի ըսաւ թէ երկու կիներ ատեն մը այս տունը մտած էին, որ երեք տարիէ ի վեր գոց էր և բնակութիւն հաստատած, առանց տանտիրոջ հաւա-նութեան։ Թէեւ շատ ծանր գործ մը չէր, բայց և այն-պէս քննութիւն մը բացի և իմացայ որ ածխավա-ճառը այս տան բակին մէջ կը դնէր իր փայտերը ու խուխները. ուստի տան վարձուիլը գործին չգալով՝

ամբաստանութեան գրուած էր։ Կը յիշեմ որ վարձակալ տիկինը եկաւ տեսաւ զիս գրասենեակիս մէջ․ արդարեւ գեղեցի՛կ կին մը։

— Կը ճանչնա՞ք զայն, եթէ տեսնէք։

— Կարծեմ։

— Քիչ յետոյ դիւանատանը կ'երթանք։

— Դիւանատանը։

— Այո՛, այդ տիկինը անտառակի մը մէջ գտնուեցաւ սրտէ՛ն դանակով զարնուած։

— Շան տը լ'Ալուէթ փողոցին գո՞րծը։

— Այո՛։ Կը տեսնէք որ ձեր տալիք տեղեկութիւնները մեծ կարեւորութիւն ունին։

— Անշուշտ, բայց կարճ են ունեցած տեղեկութիւններս։ Տիկինը սանտիրոջ հետ կնքուած երեքամսեայ վարձակալութեան կանոնաւոր պայմանագրութիւն մը ցոյց տուաւ ինծի․ ես ալ հրամայեցի ածխավաճառին որ իր փայտերը վերցնէ բակին մէջէն, գործը ուրիշ հետեւանք չունեցաւ։

— Ուրեմն, այդ Անգլուհին պարկեշտօրէ՛ն կ'ապրէր։

— Գո՛նէ զանգատի պատճառ մը չէր տար։ Եթէ գայթակղական գործ մը ընէր, կրնայի իմանալ, որովհետեւ աշխարհիկ իշխանուհիները հազուադէպ են Վալ տը Կռաս թաղին մէջ։ Միւս կողմէ, Օվէրնացին թշնամի ըլլալով անոր, չէր վարանէր ամբաստանել զայն։

— Այդ Օվէրնացին հարցաքննելու է։ Ես արդէն խօսեցայ երէկ իրիկուն անոր կնոջը հետ։ Երկուքն ալ պիտի յանձնարարեմ Թոլպիաքի։ Տանտիրոջ անունը չէ՞ք յիշեր։

— Ո՛չ, այսչափը միայն միտքս մնացած է թէ Անգլիա կը բնակի։ Վարձակալութեան պայմանագրութիւնը Լոնտոնէն թուագրուած էր։

— Լա՛ւ, բայց անշուշտ ներկայացուցիչ մը ունենալու է Բարիզի մէջ։ Կալուածատուրք գանձող հաւաքիչէն կ'իմանանք այդ բանը։ Հիմայ եզրակացնենք։ Դիւաստի և գեղեցիկ օտարազգի կին մը առանց պատճառի չի գար բնակիլ Արպալէթ փողոցը։ Ո՞ւր կը բնակէր Պ. Լէօրէօ։

— Բանթէօնի հրապարակը։

— Ասկէ երկու քայլ հեռու։ Կը հասկցուի գործը։ Կնոջ պաշտպանը իր մօտ բնակեցուցած էր զայն, և այնպիսի փողոց մը ընտրած· ուր երևելի վաճառական մը կրնայ, առանց իր պատիւը վտանգելու, յաճախ այցելութիւն տալ գեղեցիկ երևոյթ ունեցող տան մը վարձակալուհիին։

— Շատ հաւանական է որ, արդարև։ Միայն թէ· ինչո՞ւ համար կինը սպաննած ըլլայ զայն։ Ոսկի հաւկիթ ածող հաւը չեն սպաններ։

— Անշուշտ, կողոպտելու համար չէ· ժամայցոյցը ու ոսկի շղթան վրան են։

— Մինչև իսկ թղթապանակը։ Ահա՛ կը տեսնեմ ռուսական կաշիէ պատեանի մը ծայրը՝ զգեստի գրպանէն դուրս ելած։

— Եթէ դրամ պարունակէ, մեր կարծիքը կը հաստատուի։ Մնաց որ, ես արդէն գաղափարս կազմած եմ այս կրկին սպանութեանց պատճառներուն և գործադրութեան եղանակին վրայ։ Բայց հետաքրքիր եմ տեսնելու նախ թէ Թոլպիաք ի՛նչ պիտի ըսէ այս գործին։ Արտակարգ խելք մը և իրեն յատուկ եղանակներ ունի։ Սպասենք։

— Երկար չպիտի սպասէք, ըսաւ ոստիկանապետը, պատուհանին մօտենալով։ Ա՜, կառք մը կանգ կ'առնէ և Բիէտուշ վար կ'իջնէ մէջէն։

— Շատ լա՛ւ, գոչեց ապահովութեան պետն ալ,

պատուհանին մօտենալով և փողոցը նայելով. առանց ատեն կորսնցնելու, յաջողեր է գտնել Թուլիփաքը։ Բարեբախտութիւն մըն է աս, քանի որ այդ սիրելի Թուլիփաքը յաճախ գիւղերը կ'երթայ և շատ անգամ դուրսը կ'օթեւանի։ Բայց ուեկյուց ապահովութեան պետը, կը թուի ինծի թէ չաճապարեր կառքէն իջնել։ Թէև ապսպրած եմ Բրիճաուչի որ բան մը չյայտնէ անոր, սակայն կրնայ կասկածիլ որ գործը ստիպողական է, և թէ իրեն հետ Արեւելեան պատերազմին կամ արժեթուղթերուն ընթացքին վրայ խօսելու համար չէ որ կը կանչեմ զինքը։

Արդէն երկար ատենէ ի վեր լռած էր, և ձմրան գեղեցիկ արեւու մը ճառագայթները կը լուսաւորէին տխրատեսիլ Արպալէթ փողոցը։

Բրիճաուչ, կառքին բաց դռնակին առջև կանգնած, կը խօսակցէր կառքին մէջ կեցած անձի մը հետ։

Կարծես թէ կը ջանար համոզել որ դուրս ելլէ կառքէն, և այդ անձն ալ կը դժկամակէր։

Ածխավաճառը և կինը, իրենց խանութին սեմին վրայ կանգնած, կը նայէին հետաքրքրութեամբ։

— Այս մարդիկը արժանապէս իրենց ծակին մէջ փակելու էր, մրմնջեց ապահովութեան պետը։

Վերջապէս, Գ. Թուլիփաք—արդարեւ ան էր—. դուրս ելաւ կառքէն լայն մուշտակի մը մէջ փաթթուած որուն օձիքը, մինչև ականջները ելած, կը ծածկէին երեսին երեք չորրորդ մասը։

Քանի մը երկվայրկեանի չափ վարանեցաւ տակաւին. յետոյ նշմարելով ապահովութեան պետը և Թաղին ոստիկանապետը, որ հեռուէն բարեկամական ակնարկներ կ'ուղղէին իրեն, վանդակադուռը հրեց, արագօրէն աչք պտտցուց աջ ու ձախ, և բակը մտաւ։

— Օ՛ն ուրեմն. գոչեց ապահովութեան պետը։

պահ մը կարծեցի թէ աս ալ ինքզինքը ծածկել կ'ուզէր հայր Լըքօքի պէս:

Բրէտուշ կառքը քիչ մը հեռուն կեցնել տուաւ, և ինք գնաց կեցաւ Օվէրնացիներուն առջեւ, որոնք խ-կոյն խանութին տակը իջան:

Սակայն Պ. Թօլպիաք պատերուն քովէն անցնելով դէպի տանը ներսի դուռը կ'երթար:

— Աւասիկ մարդ մը, որ արհեստին բնազդն ունի ըսաւ ապահովութեան պետը. ձիւնին մէջ դրոշմուած քայլերուն մէջէն չերթար, որպէս զի ոճրագործին քայլերուն հետքը չաւրուի կամ չշփոթի.

— Ճշմարիտ է, մրմնջեց ոստիկանապետը: Մինչև իսկ հոգ կը տանի որ իր քայլերուն հետքը չթողու: Կարծես թէ հաւկիթներու վրայ կը քալէ:

Զգուշութիւն աւելորդ էր. որովհետեւ ցուրտը կարծրացուցած էր ձիւնը և նոր ծագած տժգոյն արեւը դեռ չէր կակղցուցած զայն:

Պ. Թօլպիաք նշմարեց անշուշտ թէ շփոթութենէ վախնալիք բան չունէր, որովհետեւ սկսաւ այնուհետեւ համարձակ իր կօշիկին կրունկները զետեղել ձիւնին վրայ, որ հետք չէր պահեր:

Սակայն երկար պտոյտ մը ըրաւ, հին հետքերը չաւրելու համար. և երբ պատուհանին տակը հասաւ, ապահովութեան պետը ըսաւ անոր, ժպտելով.

— Կեցցե՛ս, սիրելի՛դ իմ Թօլպիաք: Աւասիկ ասոր կ'ըսեն «վարպետի մուտք:» Համբակ մը ուղղակի կ'անցնէր կուգար:

Գտիչը պատասխան չտուաւ, այլ վեր ելաւ, առանց քիչ մը վարանելու, բակին դրան սանդուխներէն, և ներս մտաւ:

Ապահովութեան պետը և թաղին ոստիկանապետը կ'սպասէին բակին մէջ:

— Հոս մնէ՛ք, ըսաւ անոր ապահովութեան պետը,

սալօնին դուռը բանալով։ Գործի ձեռնարկելէ առաջ պէտք է խօսինք։

Պ. Թոլպիաք սալօնը մտաւ, երկու պաշտօնատարներ ալ հետեւէն։

— Ի՛նչ գործ է, հարցուց, մուշտակին օձիքը վար դարձնելով։

Այն ատեն տեսնուեցաւ դէմքը. զոր խնամով ծածկած էր կառքէն իջնելէն ի վեր։

Քառասունէն քառասունըհինգ տարեկան մարդու մը դէմք էր, կատարելապէս գերծուած, ու կանոնաւոր գիծերը պաղարիւնութիւն և անտարբերութիւն միայն կ'արտայայտէին։

Ճակատը խորշոմ չունէր, բերանը փոթ չունէր, և իր բարակ քիթը որոշիչ հանգամանքէ մը զուրկ էր։

Քառանկիւնի և ցցուած կզակը արդարեւ բաւական անյողդողդ բնաւորութիւն մը ցոյց կուտար, բայց գորշ աչքերը կրակ չունէին և նայուածքը գրեթէ քաղցր էր։

Երեսին գոյնը միօրինակ էր և քիչ մը թխորակ, գիծերը կարծր քարի վրայ փորուած կիսարձանի մը ճշդութիւնը և խստութիւնը ունէին։

Միջահասակ էր, ո՛չ գէր, ո՛չ նիհար. իր շարժումները ու կերպերը մասնաւոր բան մը չունէին։

Կարծես թէ բնութիւնը յատկապէս կերտած էր զայն, որպէսզի շատ մը տարբեր անձերու դեր կատարէ, առանց ճանչցուելու։

Թանկագին առաւելութիւն մըն է ասիկա, ոստիկանութեան լրտեսի մը համար, և անհնարին չէր որ այս Ֆիզիքական հանգամանքը անոր կոչումը որոշելու նպաստած ըլլայ։

Այն օրը սակայն, Պ. Լըքօքի վարչական յաջորդը սովորականէն քիչ մը պակաս անզգած կ'երեւէր։

Իր սուր աչքերը կարծես բան մը կարդալ կ'ուզէին ապահովութեան պետին աչքերուն մէջ, և ձեր ձայնը սովորականէն նուազ յստակ հնչուածք մը ունէր երբ հարցուց թէ ի՛նչ բանի համար կանչուած էր։

— Չէ՞ք կասկածիր քիչ մը հարցուց ապահովութեան պետը, ձեռքերը շփելով։

— Ո՛չ, պատասխանեց Թոլպիաք. թերեւս Օ'Սիւլլիվանի ժառանգութեան համար ըլլայ, որու մասին ոստիկանութեան Պ. վերատեսուչը տեղեկութիւններ խնդրած էր ինծմէ, անցեալ շաբթու։

— Անտարակոյս պիտի պարզէք զանոնք, ժառանգորդները գտնելով, սիրելի՛դ իմ Թոլպիաք, բայց, առայժմ խնդիրը ուրիշ բանի վրայ է, և երբեք լաւագոյն առիթ մը չպիտի ունենաք ձեր տաղանդին դիմելու։

— Տաղանդս պատրաստ է ծառայել ձեզի։

Շատ գոհ եմ, որովհետեւ քիչ մը առաջ վանդակադրան առջեւ ձեր վարանումը տեսնելով վախցեր էի...

Ի՞նչ բանէ։

— Վախցեր էի թէ տրամադիր չէիք մեզի օգնելու։ Դժկամակութեամբ քալող մարդու մը դէմք ունէիք։

— Ես գործի մը ի՛նչ ըլլալը հասկնալէ առաջ մերժելու սովորութիւն չունիմ, և դեռ չեմ գիտեր թէ ի՞նչ գործ է որ յանձնել կ'ուզէք ինծի։

Ճիշդ է ձեր ըսածը և ես պիտի...

— Կառքէն դուրս ելլել չուզելուս պատճառը սա է որ ձեր 29 թիւը տխմար մըն է։ Փոխանակ կառքը փողոցին ծայրը կեցնել տալու, բերաւ կեցուց տան մը դրան առջեւ, ուր հաւանաբար քանի մը անգամ պիտի գամ, կ'ենթադրեմ թէ առանց պատճառի չէք կանչեր հոս։ Դրացիներէն նշմարուելու հոգ չունէի, և մուշ-

տակիս օձիքը վեր դարձնելու համար. քիչ մը ատեն կորսնցուցի:

— Հարիւր անգամ իրաւունք ունիք, սիրելի վարպետս, և ես պիտի լուամ Բիքտուշի գլուխը: Ըստուգիւ, այդ տղան իյնալու վրայ է: Գանք գործին: Անշուշտ իմացած էք արդէն արկղին գործը:

— Այն արկղի՞ն, որուն մէջ կնոջ դիակ մը գտնուեցաւ... Շան տը լ'Ալուէթ փողոցը: Այո՛... երէկ իմացայ ոստիկանութեան պաշտօնատան մէջ. ուր Օ'Սիւլլիվանի ժառանգորդները գտնելու գործին համար գացած էի... բայց մանրամասնութիւնները չեմ գիտեր: Սակայն գիտեմ որ համր մը կամ համր ձեւացող մը կայ, և գործը ուշագրաւ կ'երեւի ինծի:

Թոլպիաք իր խօսքերը զգուշութեամբ անջատելով կը խօսէր, ինչպէս բակին մէջ քալած ատեն ըրեր էր:

— Ձեր կարծածէն շատ աւելի ուշագրաւ, մանաւանդ ձեզի համար: Ձեր մասնագիտութեան շրջանակին մէջ կը մտնէ բոլորովին: Անգլիական գործ մըն է, գո՛նէ մասամբ: Կը հաճի՞ք ստանձնել:

Այս առաջարկին հանդէպ Թոլպիաք անզգած կեցաւ և չփութաց պատասխանել:

— Կը խորհիք, ուրեմն, հարցուց պահ մը լռութենէ յետոյ, թէ օժանդակի մը դիմելու պէ՞տք ունիք:

— Բացարձակապէս: Մեր ոստիկանները՝ արհեստով չարագործներ գտնելու մասին լաւ են. մենք հոս մեծ ընկերութեանց մէջ պիտի աշխատինք, և այս անոնց գործը չէ: Տունէն դուրս մարդ մը պէտք է մեզի:

— Բայց. Պ. Լըքոքն ունիք: Կը թուի ինծի թէ ձեր փնտռած բոլոր պայմանները ունի:

— Լըքօք հարստացած ըլլալուն, հիմայ չուզեր գործել:

Այնպէս կը ձեւացնէ, բայց եթէ զինքը հետապնդեմ...:

— Ան ինծի խօսեցաւ ձեզի համար, և ջերմապէս յանձնարարեց:

— Չէի կարծեր որ այդքան ժարեկամ ըլլար ինծի:

— Կը սխալիք, Լըքօք կը գնահատէ արժանիքը, և ձերը անժխտելի է: Այսպէս սիրելի՛դ, ըսմ Թուլիւք, մերժելու պատճառ մը չունիք: գործը բացառիկ է, պատիւ և շատ պիտի բերէ ձեզի, քանի որ պարգեւը շատ մեծ պիտի ըլլայ: Կ'ընդունիք, այնպէս չէ՞:

— Ձեզ պատասխանելէ առաջ, ներեցէք ինծի հարցնել ձեզի թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էք:

— Երկու խօսքով պատմեմ ձեզի, ինչ որ արժանի է ձեր ծանօթութեան, այսինքն խաղին կարեւոր մասերը: Մնացեալը միասին կը տեսնենք, որովհետեւ չեմ ուզեր ազդեցութիւն գործել ձեր տպաւորութեանց վրայ: Ահա իրողութիւնը: Կինը անծանօթ է: Մարմինին քննութիւնը օգտակար յայտնութիւն մը չըրաւ, և ոճիրը գործուած տեղը գտնելու համար, մտածուեցաւ համրը ազատ ձգելով զինքը լրտեսել: Ան հոս բերաւ մեզ, ու հիմայ տունը պատած տեսնենիդ պիտի գտնէք թէ սխալ տեղ չէ բերած: Այժմ դուք ալ գիթէ ինծի չափ գիտէք: Որոշեցէք:

— Սիրելի՛ վարպետս, պատասխանեց Թուլիւք քիչ մը խորհելէ յետոյ, կ'ընդունիմ... պայմանով մը:

— Ինչ որ ուզէք պիտի տրուի ձեզի:

— Ատ չէ մտահոգութիւնս. բայց եթէ գործը ըստանձնեմ, բացարձակ ազատութիւն կուզե՛մ:

— Լաւ գիտէք թէ մենք երբեք փայտ չենք դներ ձեր անիւներուն առջեւ:

— Գիտեմ, բայց այս անգամ աւելի իրաւա-

թիւն ունենալ կ'ուզեմ: Գործը նկատեցի և մասնաւոր եղանակով մը կը հասկնամ: Ուստի կ'ուզեմ միայնակ և ուզածիս պէս վարել:

— Այդ մասին դժուարութիւն մը չկայ:

— Ձեր մարդիկը պէտք է ընեն բոլոր ըսածներս. ուրիշ բան չեմ ուզեր: Չպիտի հարցուի ինծի երբեք թէ ինչո՞ւ այսպէս կամ այնպէս կ'ընեմ, և չպիտի արգելեն զիս այս կամ այն միջոցը գործածել, որ լաւ չթուի ինծի: Մէկ խօսքով, բացարձակ տէր պիտի ըլլամ հետախուզութեանց անօրինութեան մէջ:

— Ո՞րքան ատեն պէտք է ձեզ, ըստ ձեր դատողութեան, գործը գլուխ հանելու համար:

— Ամիս մը: Եթէ մինչև մէկ ամիս չկրնամ ոճրագործը ձեզի յանձնել, գործը վարչութեան կը թողում:

— Կ'ընդունիմ, սիրելի՛ս: Ես առած եմ մեծերուս կարծիքը և տարակոյս չունիմ որ հաւանութիւն կուտան մեր միջև եղած բերանացի պայմանագրութեան: Այս վայրկեանէն սպարապետ էք դուք: Ինծի ուրիշ ընելիք չի մնար, բայց միայն տեղեկութիւններ հայթայթել ձեզի, ու պիտի սկսիմ բան մը ցուցնելով՝ որ ձեր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ: Հետս եկէք, աւելցուց ապահովութեան պետը, Թոլպիաքի ձեռքէն բռնելով ու ճաշարան տանելով:

Պահարանին դուռը բաց էր, և առաջին բանը զոր Թոլպիաք տեսաւ, դժբախտ վաճառականին դիակն էր, որ արիւնաշաղախ տախտակամածին վրայ փռուած էր, գանկը ջախջախուած:

Գ. Թոլպիաք իր անձին տէր էր: Իր անզգած դէմքը ո՛չ վախ, ո՛չ խանդ, ո՛չ զարմանք, ո՛չ սրտայուզութիւն արտայայտած էր:

Եւ սակայն, երբ յանկարծ այս սոսկալի տեսարանին առջեւ գտնուեցաւ, չկրցաւ ծածկել ջղային ցնցում մը.

և ապահովապետը կարծեց իսկ նշմարել թէ երեսին գոյնը թեթև մը դեղնած էր։

—Արդարև, ըսաւ ժպտելով, մարդ կրնայ երդնուլ թէ այս դիակին տեսքը ազդեցութիւն գործեց ձեր վրայ։ Թող տակաւին ըսեմ թէ արհեստին կիրառութիւնը կը կարծրացնէ սիրտը։ Կը խոստովանիմ սակայն թէ ես այդքան զգայուն չէի կարծեր ձեզ։ Այսպիսի բաներ շատ տեսած ենք, դուք ալ...։ Զէ՞ք յիշեր Սապօ փողոցի տան սենեակին մէջ խողխողուած մայրը և երկու զաւակները։ Ես զարհուրած էի. իսկ դուք բնաւ չայլայլեցաք։ Ցաւանք որ այս անգամ ալ այնպէս շուտով կը գտնէք. թէև քիչ մը սրտայուզութիւն զգացիք սկզբան։

— Այո՛, սրտայուզութիւն զգացի գոհունակութենէս, պատասխանեց Թոլլիաք, որ արդէն իր պազարիւնը գտած էր։ Գործին մէկ մասը միայն գիտնալուս, մթին կը գտնէի զայն։ Ահա յայտնութիւն մը, որ կը լուսաբանէ։ Այս երկրորդ դիակին անձնաւորութիւնը միւսէն աւելի դիւրութեամբ կրնայ ստուգուիլ։

—Արդէն ստուգուած է, սիրելի՛ս։ Այս մարդը Թաղիս մէջ բնակող պատուաւոր վաճառական մըն է, որ այս տունը բնակող տիկնոջ հետ ապօրէն յարաբերութեան մէջ գտնուելու պակասութիւնը ունեցած է։ Աչքի զարնելու չափ յայտնի է ան։

— Անունը գիտէ՞ք։

— Այո՛, և մինչև իսկ այս պաշտօնակիցս կը ճանչնար զայն։ Գ. Լեօրէօ կը կոչուի, կտաւի վաճառական, Բանթէօնի հրապարակը հաստատուած։

Թոլլիաք բան մը չըսաւ։ Կը թուէր թէ կը խորհէր այս նոր ծանօթութեան վրայ։

— Կարևոր նշան մըն է որ բան մը գողցուած չէ վրայէն, յարեց ապահովութեան պետը. իր թանկա-

գին նութերը վրան են։ Այս կէտը կրնաք աւելի կատարելապէս ստուգել, աւելցուց, թղթադրամակը տեսնելով, որ կէս մը դուրս ելած էր սպաննուածին դրպանէն։ Ահա՛, ըսածիս հաստատութի՛ւնը․ երկու պ նըտուն հազարական ֆրանքնոց, մէկ հինգ հարիւրնոց և չորս հատ ալ հարիւրնոց․ դրամին ձեռք դպած չէ։

Տեսնենք ուրիշ ի՛նչ կայ, քանի որ կը նայինք… վճարուած հաշուեցուցակներ․․ Շարլ Լեօրէօ անունով այցետոմսեր…։ Ա՛, նամակ մը ուղղուած առ Պ. Լեօրէօ… գիրը կնոջ մըն է։

— Տեսնեմ, ըսաւ մէկէն Թօլպիաք, ձեռքը երկարելով։

— Միասին պիտի կարդանք, բայց պէտք է որ միւս թուղթերուն հետ գտնուի։ Նայինք․․ թերեւս ասոր մէջ է առեղծուածին լուծումը։ Երկու տող է միայն․ «Այս իրիկուն, իմ տունս, ժամը ճիշդ տասնին։ Վանդակադուռը բաց պիտի ըլլայ։» Այս նամակը մեծ բան մը չիմացներ մեզ։ Բայց տարակոյս չկայ որ սպաննուած կնոջ գրածն է, որովհետև անգլիերէն Mary ստորագրուած է։

— Գիտէ՞ք ուրեմն որ այդ կնոջ անունը Մէրի է։

— Այո՛, և երբ հասկցնեմ ձեզի թէ ի՛նչպէս գիտեմ, պիտի ստիպուիմ բնականաբար ըսել ձեզի, ինչ որ կուզէի պահել, անակնկալ բան մը ընելու համար ձեզի, այսինքն թէ ես տեսայ ոճրագործը։

— Տեսա՞ք, ո՞ւր, ե՞րբ։

— Հոս, այս գիշեր։ Թակարդ մը լարած էի և ներքնասենեակին մէջ պահուըտած։ Կէս գիշերին մարդ մը եկաւ, մեղմօրէն սալօնը մտաւ, ու խօսքը արտասանեց․ Մառի՛, հո՞ս էք… նախ ֆրանսերէն և ապա անգլիերէն։

— Եւ յետոյ, երեւցա՞ւ, երեսը տեսա՞ք։

— Ոչ ճանչնալու չափ։ Գլխարկը մինչեւ աչքերուն վրայ իջեցուցած էր եւ բերանը փողկապով ծածկած։ Ինծի թուեցաւ սակայն թէ մօրուսաւոր էր եւ հաստ յօնքեր ունէր։

— Չկրցի՞ք ձերբակալել տալ։

— Ա՜, խոստովանիմ եղելութիւնը. անմտօրէն խորհեցայ ներքնասենեկին ժամացոյցին արկղին մէջ պահուըտիլ։ Փոնգտացի։ Վրաս վազեց, բանալին դարձուց, եւ զիս հոն փակելէ յետոյ փախաւ։ Եւ ամէնէն ծանրակշիռը սա է որ մարդիկս փողոցին մէջ պահնորդութիւն կ'ընէին եւ թողուցին որ անցնի երթայ, ոստիկանական պաշտօնեայի մը քարթ ցուցնելով իրենց։

— Ոստիկանական պաշտօնեայի քա՛րթ, Ահա նշան մը եւ ատով չյաջողելու համար ապիկար ըլլալու եմ։ Հնար եղածին չափ շուտով ինծի ղրկեցէք այն երկու ոստիկանները որոնք այդ մարդուն հետ խօսեցան։

— Ատկէ աւելի. զանոնք ձեր հրամանին տակ կը դնեմ մինչեւ ամիս մը։ 29 եւ 33 թիւերն են։ Բայց աւելի հեռու չերթալէ առաջ՝ հարցում մը։ Դուք չէ՞ք տարակուսիր թէ երկու սպանութիւններն ալ միեւնոյն մարդը ըրած է։

— Ոչ չեմ տարակուսիր։

— Սակայն միեւնոյն եղանակով չէ գործած երկու սպանութիւնները։ Մարդը գլխէն հարուածելով Թոպամահ եղած է, կինը դաշոյնով զարնուած։

— Ի՜նչ փոյթ։ Կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ես ի՛նչպէս կը հասկնամ երկու տեսարանները։ Կինը ծուղակի մէջ ձգած է վաճառականը։ Ըստ իս, դաւակից էր առաջին ոճրին մէջ։ Այդ միամիտ մարդուն հետ ճաշած միջոցին տարփածուն, որ խորշ մը պահուըտած էր, մէկէն վը-

բան յարձակեր և գաւազանի բուռն հարուած մը իջեցընելով անոր գանկին, սպաններ է։ Ցեսայ դիակը պահարանին մէջ քշեր են, և իրենք սալօն երթալով խորհուրդի նստեր են իրենց ընելիքին վրայ։ Հոն, սիրահարը, որ կանխաւ որոշած էր կինն ալ սպաննել, դանակի հարուած մը տուեր է անոր սրտին և արկղին մէջ թխեր է։ Համրը, որ կանխաւ պատրաստուած էր, որոշեալ ժամուն եկեր և սնտուկը չալկեր տարեր է։

— Ուրեմն, եթէ քաղաքապահ զինուորները զայն չբռնէին, իր տիրոջ հետ հոս պիտի վերադառնար, միւս դիակն ալ տանելու, այնպէս չէ՞։

— Անշուշտ։

— Գոնէ շատ հաւանական է։ Բայց ի՞նչպէս կը մեկնէք ոճրագործին հետեւեալ գիշերը հոս մտնելն «Մարի հո՛ս էք» ըսելը, երբ ձեր կարծիքով՝ ինքը սպաննած էր զայն։

Այս առարկութիւնը քիչ մը շփոթութեան մատնեց Թոլփաքը, բայց շուտով ինքզինքը ուղղեց և ըսաւ պաղարիւնով։

— Սենեկապանուհի մը ըլլալու էր։

— Այո՛, անգլիուհի մը, դրացի կին մը ըսաւ ինծի։

— Ուրեմն այդ սենեկապանուհին էր Մէրին, և համախոհ պէտք էր ըլլար սպանիչին հետ, որովհետև աներևոյթ եղած է, այնպէս չէ՞։

— Ոճրին իրիկունը։

— Ուրեմն մեղսակցութիւնը յայտնի է։

— Իմ ալ կարծիքս այս է։ Եւ սակայն, վաճառականին Թղթապանակէն եկած նամակը սենեկապանուհին գրած չէ։

— Ինչո՞ւ չէ։ Թերևս տիկինը պատճառներ ունէր անձամբ չգրելու։

— Արդարեւ, ատ ալ տեսնուած է։ Բայց, որովհետեւ սպասուհիին վրայ կը խօսինք, անոր սենեակը ելլենք, զոր միայն աչքէ չեմ անցուցած։

— Ելլենք, ըսաւ Թոլպիաք լակոնաբար։

Այս վերջին այցելութիւնը նոր բան մը չյայտնեց։

Հոն ալ կատարեալ բարեկարգութիւն կը տիրէր, ինչպէս միւս սենեակներու մէջ, բացի պահարանէն ու ճաշարանէն։

Հոն ալ դարակները ու պահարանները դատարկ էին։

— Սպասուհին ալ, իր տիկնոջ պէս, պատրաստած էր իր տեղափոխումը, ըսաւ ապահովութեան պետը։ Եթէ բակը կեցած արկղերուն մէջ անոր վերաբերեալ հագուստներ չկան, աս ալ աւելի ապացոյց մըն է թէ իր հագուստներուն սնտուկը տարած է, հետեւաբար ողջ է, և շատ հաւանաբար՝ համախոհ ոճրագործին։ Հիմա ուրիշ ընելիք չունինք այս տան մէջ, բայց միայն բըժշկական և դատական գործողութիւններ, որոնց ձեր ներկայ գտնուիլը անօգուտ կ՚երեւի ինծի, քանի որ ատենագրութեանց օրինակը պիտի ղրկեմ ձեզ։ Նոյնպէս՝ Տանտէրը գտնելու և տունը որո՛ւ վարձած ըլլալը իմանալու համար ընելիք խուզարկութիւններուս արդիւնքը պիտի հաղորդեմ ձեզի։ Մնացեալը ձեզի կը վերաբերի, սիրելի՛դ իմ Թոլպիաք, և այս վայրկեանէս սկսեալ՝ ազատ էք ձեր կամեցածին պէս գործելու։

— Շնորհակալ եմ, և այժմէն կ՚իմացնեմ ձեզի թէ միտք չունիմ այս տունը անգամ մըն ալ գալու՝ մինչեւ որ գտնեմ ոճրագործը։ Պէտք չէ որ դրացիները տեսնեն զիս։

— Շատ լաւ խորհած էք։ Սակայն ձեզի ցուցնել կ՚ուզէի ձիւնին մէջի քայլերու հետքերը։ Այս գիշեր եկող և Մէրի կոչող մարդուն ոտքերու հետքերը դիւրաւ կը

զանազանին միւսներէն։ Եթէ զանոնք բաղդատելով հասկնանք թէ համբին հետ ընկերացող մարդուն քայլերէն բնաւ տարբերութիւն չունին, ապացոյց մը կ'ունենանք թէ երկուքն ալ միեւնոյն մարդունն են։

— Աւելի լաւ է, կարծեմ, որ այդ բաղդատութիւնը առանց ինծի ընէք։ Ես չեմ ուզեր որ զիս տեսնեն։ Միւս կողմէ, կրնաք կաղապարել տալ այդ հետքերը, որ յետոյ միասին կը քննենք։

— Իրաւունք ունիք, և պէտք է որ առանց ատեն կորսնցնելու, ձեր ծրագիրը շինէք, որովհետեւ ամիս մը միայն կը խնդրէք յաջողելու համար։

— Ամիսէ մը առաջ կը յաջողիմ։

— Աւելորդ է ըսել թէ մեր բոլոր պաշտօնեաները ձեր տրամադրութեան տակ են, և թէ իմ սենեակիս մէջ պիտի ընդունիմ ձեզ ամէն անգամ որ ինծի հաղորդելիք կամ ինձմէ խնդրելիք բան մը ունենաք։ Օրինակի համար, երբ համբը տեսնելու պէտք ունենաք...

— Ես չեմ ուզեր տեսնել զայն։ Եթէ տեսնեմ, իմ բոլոր ծրագիրս ի գերեւ կ'ելլէ, որովհետեւ այդ համբը գործածելու համար պէտք է որ երբեք չտեսնէ և զիս չճանչնայ։

— Դուք բացարձակ ազատութիւն ունիք. արդէն որոշուած է ատիկա, ըսաւ ապահովութեան պետը, սեղմելով Թոլպիաքի ձեռքը, որ հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ, ու մուշտակին օձիքը մեծ խնամքով վեր դարձուցած, անցաւ բակէն, և քանի մը խօսք Բիկաշի ըսելէ յետոյ կառքը մտաւ ու հեռացաւ։

Ե

Ամէն բան կը փոխուի այս աշխարհի մէջ, և նորաձեւութեան օրէնքին կ'ենթարկուի ամէն ինչ։

Ատենօք, ոստիկանութիւնը կարգով և վարչաբար կը գործէր անփոփոխ կանոններու համաձայն։

Ծպտումներն ալ նախատեսուած էին, և ազնուական մարդու կերպարանք առնող լրտեսի մը թիթեղը դասական հնութեան կարգ անցած է։

Լաւ յարդարուած կեղծամը, լաւ փակած ծնօտամօրուքները, ձերմակ փողկապը ոսկի կոճակներով կապոյտ զգեստը և օձակին վրայ պատուանշանը՝ ծպտումի վերջին սահմանն էր։

Հիմայ այնպէս չէ․ արդի ոստիկանական լրտեսները չեն նմանիր հին ժամանակի լրտեսներուն, ինչպէս այժմեան վաշխառուները, որոնք ձիեր կառքեր, և Իտալական Թատրոնին մէջ օթեակ ունին, չեն նմանիր շաբաթական պայմանաժամով փոխառուներուն, որոնք հին բարխաններու մէջ կարկըտուն տափատ կը հագնէին և ողորմելի տնակներու մէջ կը բնակէին։

Հասկցուեցաւ որ լրտեսի մը յաջողութեան առաջին պայմանն է իր բուն դէմքը չունենալ․ երկրորդ երկրորդ և մանաւանդ՝ իր ներկայացնելիք անձին ո՛չ միայն կերպարանքը, այլ և ձեւերը առնել։

Պէտք է բացարձակապէս մարդուկին մորթին մէջ մտնել, ինչպէս կ'ըսեն թատերախաղերու մէջ, ու նոյնպէս գիտեն ծպտիլ։

Եւ աչք պատրելու համար, լրտես մը դերասանի չափ դիւրութիւն չունի, քանի որ կը պակսին թատերաբեմի կանթեղաշարը, չուանները, շարժուն դըռնակները և մանաւանդ հասարակութիւն մը, որ պատրանքով միայն գոհ ըլլալ կ'ուզէ։

Ոստիկանութեան լրտեսը չի կրնար հեռուէն գոր-
ծել. հարկադրուած է գիրկ գիրկի գալ իր խաբել ու-
զած մարդոց հետ, որոնց ամենէն ինք կը կասկածին:

Դիւրաւ կը հասկցուի որ այս պայմաններուն մէջ
ճերմակը, կարմիրը, կեղծամը, կեղծ մօրուքները,
կեղծ պաճուճանքները և կեղծ պատուանշանները մեծ
արժէք մը չունին:

Փոխանակ սին երևոյթներու, պէտք է լուրջ ե-
րաշխաւորութիւններ ընծայել, ճշմարիտ բնակատեղի
մը, կոկիկ տուն մը, գոնէ երևութապէս կանոնաւոր
կեանք մը և յարմար անուն մը:

Սէն-Պէրնարները, Սէն-Ռօպէրները, Սէն-Ֆիրմէն-
ները և վաղեմի ոստիկանութեան օրացոյցին ուրիշ
սուրբերը հիմա ա՛յնչափ հինցած են որ այսպիսի ա-
նուններ կրելու ախմարութիւնն ընող լրտես մը չու-
տով կասկածելի կը թուի:

Վարք-Սրբոցէն առնուած այս ազնուականութիւն-
ները չափազանց թափանցիկ են և ուշադրութիւն չգր-
րաւելով գործելու համար, հարիւրապատիկ լաւագոյն
է համեստ քաղաքացիներու անուն առնել, Պ. Մարդէն
կամ Պ. Լըկրան:

Այսպէս ըրած էր առաջիններէն մէկը, հայր Լը-
քոք: Կրնար ճշմարիտ չարժաիթը համարուիլ այն
դրութեան՝ որ է լրտեսութիւն ընել, առանց իր անու-
նը ու սովորոյթները փոխելու, որովհետև քան տա-
րի շարունակ ոստիկանութեան ամէնէն մեծ գործերը
կատարած էր առանց իր ամէնէն մօտաւոր դրացինե-
րուն իսկ կասկած ներշնչելու, որոնք հասութաւ մը
միայն կը կարծէին զայն:

Պ. Լըքոք ալ ժանթիյի եղած
էր. երբ գործէ քաշուած էր բոլորովին:

Այն ատեն միայն Պ. Թոլպիաք, աւելորդ է ըսել, նոր դպրոցէն էր,

և եթէ ինքզինքը Թէնչպրէ կը կոչէր, իր հռչակաւոր նախորդին միջավայրին մէջ գործելու համար չէր:

Աշխարհի մէջ լաւ դիրք ունեցող ոճրագործներ լրտեսելու մասնագիտութիւնը կը հարկադրէր զինք գործ ունենալ կենցաղասէրներու, խաղամոլներու մըրցարշաւներու մէջ գրաւ բռնողներու և կասկածելի կիներու հետ:

Ուստի պարտաւորուած էր այնպիսի անուն մը կրելու, որ յարգ ունենար աւելի կամ նուազ ոսկեզօծ երիտասարդութեան մէջ, միանգամայն սեփական բնակարան և ճոխ ու փայլուն կեանք մը ունենալու:

Գ. տը Թէնչպրէ, որ միայն ոստիկանութեան մարդոց համար Թոլպիաք էր, Կոտօ-տը Մորուա փողոցին մէջ առաջին յարկ մը կը բնակէր և քառասուն հազար ֆրանք եկամուտ ունեցող խելօք մարդու մը կեանք կը վարէր, որ իր եկամուտը կանոնաւորապէս կը ծախսէ բայց դրամագլխին չի դպչիր բնաւ:

Երկու հեծելաձի ունէր, սպասաւոր մը՝ զոր Լոնտոնէն բերած էր, և միանստարան կառքով մը կը գոհանար:

Նախաճաշը իր տան մէջ և իրիկուան ճաշը նորաձեւ ճաշարաններու մէջ կ'ընէր, Պուլոնեի անտառը կ'երթար կանոնաւորապէս, ամէն առաջին ներկայացման ներկայ կը գտնուէր, բովանդակ Բարիզի ծանօթ էր, գրեթէ ամէն ընկերութեանց մէջ մուտք ունէր, և երբ հեշտասէրներու մէջ մտնէր ինչ որ յաճախ կը պատահէր, կնամոլներու ապայակոյտին հետ միայն կը մրցէր:

Մտերիմ բարեկամներ չունէր. իր զուարճութեանց ընկերները իր տանը մէջ չէր ընդունէր երբեք և յաճախ բացակայ կը գտնուէր տունէն, առանց ուր երթալը իմացնելու:

Բայց բախտախաղի պարտքերը մեծ ճշգրտութեամբ կը վճարէր· բարի խորհուրդ կուտար ու մինչեւ իսկ բարեկամութիւն կ'ընէր· մենամարտի առջեւ չէր ընկըրկէր· կիներու հետ պատուաւորապէս կը վարուէր· կռուասէր· սնապարծ, շատախօս չէր եւ մարդ կրնար վստահիլ անոր գաղտնապահութեան:

Այս պատճառներով շատ ազնուաբարոյ մարդ մը համարուած էր, եւ ոչ ոք անոր ծագումը իմանալ ուզած էր:

Տանը դռնապանը շատ կը յարգէր զայն, եւ չէր զարմանար տեսնելով որ մերթ աղքատիկ կերպարանքով մարդիկ կ'ելլէին առաջին յարկի հարուստ եւ պատկառելի վարձակալին քով:

Պ. տը Թէնշպրէ կը սիրէր բարերարել եւ իր ողորմածութեան համբաւը մուրացկաններու այցելութիւնները կը հրաւիրէր իր տունը:

Երբ Բիէտուշ զայն կանչելու գացեր էր, բարեմիտ դռնապանը կարծելով որ գլխարկաւոր եւ ռամկանազգեստ ռամիկանը իր ծննդաբեր կնոջ եւ անօթի մնացած զաւակներուն համար օգնութիւն խնդրելու եկած աղքատ մըն էր, հիացած էր իր փարթամ վարձակալին քաջասրտութեան վրայ, որ առտուան ժամը ութին (կէս օրէն չորս ժամ առաջ) տունէն դուրս կ'ելլէր թշուառ ընտանիքի մը այցելութիւն տալու համար:

Երեք օր անցած էր այն օրէն ի վեր երբ ապահովութեան պետը իր իշխանութեան մէկ մասը Կոտո փողոցին լրտեսին յանձնած էր:

Ծերունի Լըքօքի մրցորդը չէր քնանար: Կը գործէր, գործել կու տար եւ ոստիկանութեան պաշտօնատունը յաճախ երթեւեկելէ զգուշանալու համար, ամէն օր, իբր թէ դիպուածով, Մատլէնի առջեւ կամ Շանզ-Էլիզէի զբօսավայրին վրայ, եւ կամ վրան գոց անցքի մը մէջ, երբ օդը անձրեւոտ էր, համեստօրէն բայց

մաքուր հագուած մարդու մը կը հանդիպէր, որ իր գլանիկէն կրակ խնդրելու պատրուակով քանի մը խօսք կը փոխանակէր իրեն հետ։

Այդ ձեմողը, որ փողոցին մէջ գլանիկ կը վառէր մերթ հոս, մերթ հոն, մինչև ժամը ճիշդ երկուքին (կէս օրէն երկու ժամ յետոյ), Բրէտուշն էր որուն փութաջանութիւնը վար չէր մնար ճշդութենէն, որովհետև երդում ըրած էր անպատճառ գտնելու ոճրագործը որ այնքան լաւ խնդացած էր իր վրայ, ոստիկանութեան պաշտօնեայի մը կեղծ քարթ մը ցոյց տալով իրեն։

Արդ, երրորդ օրը, ամէնօրեայ ժամադրութենէն քանի վայրկեան առաջ. Պ. տը Թէնշպրէ, դուրս ելլելու համար արդէն հագուած, իր սենեակին մէջ թուղթեր կը խառնէր։

Տնարար կնոջ մը հետ խօսակցած էր, զոր յատկապէս Անգլիայէն բերել տուած էր, իր տունը կառավարելու համար, իր տունը անգլիացի բաւական սահակ սպասաւորի մը ձեռքը մնացած ըլլալուն։

Այս անգլիուհի տնարարը դեռ հմտացած չըլլալուն իր պաշտօնին, Պ. Թոլպիաք պարտաւորուեր էր մանրամասն հրամաններ տալ անոր, և Բրէտուշի հետ ընելիք տեսակցութիւնը չփախցնելու համար, իր գրասեղանին վրայ կեցած թուղթերու տրցակ մը կը պրպըտէր արագօրէն։

Այդ թուղթերը սպաննուած կնոջ գործին վերաբերեալ չէին թուեր, որովհետև անոնց ամենէն աւելի աչքի զարնողը տոհմային ճիւղագրութեան ծառ մըն էր՝ մեծ թուղթի մը վր..յ ծրագրուած։

Պ. տը Թէնշպրէ ուշադրութեամբ կը քննէր զայն իբրև բուն իր ազգատոհմին ճիւղագրութիւնը, կը բաղդատէր պաշտօնական կնիքներով նկարէն մագա-

զաթներու հետ, և նօթեր կառնէր փոքրիկ յուշատետրի մը վրայ, զոր գրպանէն հանած էր:

— Ամէն բան կարգին է, ժառանգորդութեան կարգը յատկապէս հաստատուած է, մինչեւ դիւանապետի աշխատանքը աւարտելէ յետոյ:

Ճաք Օ'Սիւլիվան, 1811 ին մեռած Արեւելեան Հնդկաստանի Բունահ քաղաքին մէջ (գաւառ Պոմպայի) չորս քոյր ունէր, զոր տասնըհինգ տարիէ ի վեր տեսած չէր մեռած ատեն:

Ամուսնացած չէր երբեք, հետեւաբար անզաւակ մեռաւ: Կտակ ըրած չէր. ուստի, թողած հարստութիւնը Ցըպլինի պանքան դրուելով, այսօր բաղադրեալ տոկոսներովը չորս հարիւր հազար անգլիական ոսկիի կը հասնի:

Չորս քոյրերէն, երկուքը Ֆրանսայի և երկուքը Անգլիոյ մէջ ամուսնացած էին, այս տարուան յունուար 1ին չորս ժառանգորդ միայն մնացած էին այլ և այլ աստիճաններով, երեք կին և մէկ այր:

Այս ժառանգորդներէն և ոչ մէկը, նմանապէս անոնց նախորդներէն և ոչ մէկը, ձեռնարկ մը ըրած չէր երբեք, այս հարստութիւնը ձեռք անցընելու համար, այն վերազանց պատճառով որ չէին գիտեր անոր գոյութիւնը, որովհետեւ անոնց մեծ հօրեղբայրը, Օ'Սիւլիվան հազարապետ. իր հարստութիւնը հեռաւոր երկիրներու մէջ շահած և երկար ատենէ ի վեր ամէն յարաբերութիւն դադրեցուցած էր իր ընտանիքին հետ:

Կողմնակի գծով ամենէն մերձաւոր ժառանգորդը բաց կը հանէ բոլոր մնացեալները:

Միննոզը, առանց փոխելու. իր իրաւունքը իրեն յետոյ եկողին կը թողու և այսպէս յաջորդաբար մինչև ամենէն հեռաւորը:

Աւասիկ գեղեցիկ գործ մը... գործ մը որուն նմանը հայր Լըքօքի ձեռքը չէ անցած երբեք։

Տեսնենք այժմ փրանսական ճիւղին վրայ հաւաքուած ծանօթութիւնները... հիմայ միմիայն ատով պիտի զբաղիմ։

Թիւ մէկ. Թէրեզ Լըքօնթ, կրտսեր դուստրը Գ. Լըքօնթի, Բարիզի մէջ սեղանաւոր, որ թոռն էր, մօրը կողմէ, Օ'Սիւլիվանի հազարապետին անդրանիկ քրոջ՝ Ճորճինա Օ'Սիլիվանի։

Թիւ երկու. Բօլին Պէրնիէ, կին Բիէր Քամպըրմէրի և դուստր Քաթէրին Պէրնիէի, որուն մայրն էր Էլիզապէթ, կրտսեր դուստր մեռած Օ'Սիւլիվանի։

Թէրեզ Լըքօնթ ողջ է, իր մօր տունը կը բնակի ի Պուլոնե Սիւր Սէնի մէջ, և երբ չափահաս ըլլայ, գեղեցիկ հարստութիւն մը ձեռք պիտի անցընէ։

Բօլին Պէրնիէի վրայ տեղեկութիւնները այնքան բացայայտ չեն. ողջ ըլլալը ստոյգ չէ։ Եթէ մեռած է, աղջիկ զաւակ մը թողած է։ Էրիկը գործաւոր է Օրլէանի երկաթուղիին վրայ։

— Ատեն ունիմ այցելութիւն տալու այդ երկու ժառանգորդներուն, այսօր կէս օրէն յետոյ, Թիրէտուչի հետ խօսակցելէ ետք, ըսաւ Գ. տը Թէնշպրէ՝ իր գրասեղանին մէկ ծածուկ դարակին մէջ դնելով ճիւղագրական ծառը և յարակից վկայականները։

Այն օրուան ծրագիրը այսպէս որոշելէ յետոյ, հըրամայեց կառապանին որ երթայ Կապրիէլ ծառուղիին անկիւնը սպասէ միանստարան կառքովը, զոր ամսականով վարձած էր, արդարեւ շատ գեղեցիկ երեւոյթ մը ունէր ան։

Յետոյ քանի մը պատուէրներ տալով իր նոր տընարար կնոջ, հեռախօսն դուրս ելաւ, և փոխանակ Պուլվարէն Քօնքօրտի հրապարակը երթալու, Սէն

փողոցը մտաւ, որպէս զի Մադլէն եկեղեցիին ետեւէն անցնի:

Չէր մոռցած գլանիկ մը վառել, և Բրիջտուշ, որ ժամադրավայրը անոր կ'սպասէր, ըստ սովորութեան մօտենալով կրակ խնդրեց:

Օդը ու տեղը նպաստաւոր էին խօսակցութեան. ցրտաշունչ հով մը կար որ անցորդները կը հալածէր, և Թրոնշէ փողոցին ծայրի հարթավայրը ամայի էր:

Ուստի Պ. Թոլպիաք ու Թէնշպրէ կրնար, առանց իր բազմաթիւ բարեկամներէն նշմարուելու վախը ունենալու, սովորականէն քիչ մը աւելի երկարաձգել իր խօսակցութիւնը 29 թիւին հետ:

Բրիջտուշ գեղեցկացած էր: Իր երկայն և կուրծքը իրարու վրայ կոճկուած զգեստով, լայնեզր գլխարկով և ոսկեխնձոր գաւազանով՝ կատարեալ վաղեմի զինուորական մը դարձած էր և որովհետեւ զինուորութիւն ըրած էր, ուստի ձեւով շարժումով և արթնամտութեամբ անթերի էր:

— Ի՛նչ կայ նոր, հարցուց Թոլպիաք:

— Ոչինչ: Սնտուկին քննութիւնը կատարուեցաւ, և ճերմակեղէնէ ու շրջազգեստներէ զատ ուրիշ բան չգտնուեցաւ անոնց մէջ: Օրինակի համար, գեղեցիկ ճերմակեղէններ, լայն երիզներ, մետաքսներ, թաւիշներ են: Կ'երեւի որ հարուստ էր կինը, և ես կը կարծեմ որ հարստութիւնը կողոպտելու համար սպաննած են:

— Թուղթ չգտնուեցա՞ւ հագուստներուն մէջ՝ տանը մէջ:

— Մի՛ վախնաք: Հարուածը տուողը սատանայ մարդ է. ամէնն ալ այրեր է: Վառարանին մէջ մոխիրէ զատ բան չկար: Սակայն մեր պետը վառարանին մէջէն նամակի պահարանի կտոր մը գտաւ, որուն վրայ հասցէին մէկ մասը դեռ կը կարդացուի. «Տիկին

Ճառք Ցասիթ...» գիտէք որ կինը այս անուանը ճանչցուած էր թաղին մէջ... Թղթատարութեան դրու-մը վրան է... Նամակը Բարիզէն եկած է Թէաթր-Ֆը-րանսէի հրապարակին գրասենեակէն:

— Անշուշտ պահեցիր զայն:

— Այո՛, պետը պիտի ցուցընէ ձեզի:

— Տանտիրոջ անունը գիտե՞ն:

— Դեռ ոչ. կալուածական տուրքը տարի մը ետ մնացած է: Հաւաքիչը կը կարծէ թէ Լոնտոնի մէջ կեղծ բնակավայր մը ցոյց տրուած է, և մեր պետը ինծի յանձնեց ըսել ձեզի թէ Անգլիայէ ստուգելու համար ձեր վրայ դրած է յոյսը:

— Արդէն գրած եմ:

— Ինծի պատուիրեց նաև իմացնել ձեզի թէ կիրա-կիէն երկուշաբթի գիշեր տունը եկող մարդուն քայլե-րուն հետքը առջի օրուաններուն հետ նոյնը չէ:

— Անկարեւոր մանրամասնութիւն մըն է ատիկա մարդը թերևս կօշիկը փոխած էր: Դիակնարանին մէջ ծանօթ եղա՞ւ:

— Ոչ: Ածխավաճառ դրացիները չկրցին կարեւոր տեղեկութիւն մը տալ: Կը հաստատեն թէ տիկինն շատ քիչ դուրս կ'ելլէր, և գրեթէ մարդ չէր ընդունէր: Սա-կայն երկու երեք անգամ միջին տարիքով պարոն մը տեսեր են, որ օտարականի դէմք ունի եղեր և վեր-ջին օրերս ալ գեղադէմ ամբողջ մօրուք ունեցող երի-տասարդ մը:

— Այդ վերջինն է ոճրագործը, ըսաւ Թոլպիաք հաստատական ձայնով

— Ես ալ այդպէս կը կարծեմ, որովհետեւ նկա-րագրուած դիմանիշը բաւական կը նմանի սատանոր-դիին, որ խօսեցաւ ինծի հետ վանդակատան առջեւ և խաբեց զիս:

— Ահա այդ մարդը պէտք է գտնել: Եթէ կարենաս ձեռք անցընել, ես իմ գրպանէս հազար ֆրանքնոց պանքնոտ մը կուտամ քեզի: Ամէն կողմ վազէ՛, և աչքդ չորս բաց, գիպուածը կրնայ քու դիմացդ հանել զայն:

— Անհոգ եղիր. հազար ֆրանքին համար չէ, թէև ստանալը մեծ հաճոյք կը պատճառէ ինծի... խնայութեան գանձարանը կը դնեմ տղուս համար... բայց առանց ո և է բան ստանալու ալ կը բռնեմ այն թշուառականը, որովհետև քիչ մնաց որ պաշտօնս կորսնցնել պիտի տար ինծի:

— Տեղեկութիւն ստացա՞ր Լէօրէօի վրայ, ինչպէս յանձնարարած էի քեզի:

— Կտաւի վաճառականի՞ն: Այո՛, մանրամասն, և իմացայ որ մարդ չի գիտեր եղեր թէ ծանօթ կին մը ունէր Արպալէթ փողոցին մէջ:

— Ճշմարիտ է: Առած տեղեկութիւններդ համաձայն են իմ քաղած տեղեկութիւններուս...:

— Աւելի հետաքրքրականը սա է որ տանը քով բնակող Օվերնեացիները կը յայտնեն թէ այդ վաճառականին հոն երթալը տեսած չեն երբեք: Դիակը ցոյց տրուեցաւ անոնց բայց չճանչցան զայն:

— Թերևս այդ մարդը գիշերը միայն կ'երթար հոն, ըսաւ Պ. Թոլպիաք անհամբերութեամբ: Եթէ ուրիշ ըսելիք մը չունիս ինծի այսօր, երթամ, որովհետև ստիպողական գործ ունիմ: Փնտռէ՛ երիտասարդը և մնացեալը մի՛ մտածեր: Մնացեալը իմ գործս է:

— Հասկցայ, պարոն Թոլպիաք: Ես մեկնիմ, որպէս զի մէկը չտեսնէ մեզ: Միայն թէ, ի՞նչ ըսեմ մեր պետին երբ ինծի հարցնէ թէ գործը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Կ՚ըսես իրեն թէ հետք մը գտած եմ... աւելի երկու քան թէ մէկ և թէ պիտի երթամ տեսնեմ շաբթուս վերջը։

— Այդ չափը կը բաւէ։ Մնաք բարով Պ. Թուպիաք։

Բրէտուշ որ արդէն կէս շրջան մը ըրած էր, ետ դարձաւ։

— Մոռցայ ձեզի իմացնելու թէ մեր պետը մտադիր է խօսիլ սորվեցնել համրին։

— Ի՞նչ, խօսի՞լ։

— Այո՛, խուլ-համրերու վարժապետ մը կայ, որ ամեն օր կուգայ երկու ժամ կը կենայ բանտարկեալին խցիկին մէջ։

— Ի՞նչ գաղափար, տարիներ պէտք են որպէսզի այդ համրը խօսակցելու կարող վիճակի մէջ դրուի։

Կ՚երեւի որ այնչափ երկար չպիտի տեւէ։ Համրը ուշիմ է, թէև այնպէս չերեւար, զարմանալի յառաջդիմութիւն կ՚ընէ։

— Աւելի լաւ, ըսաւ պաղութեամբ Պ. տը Թէնչբըրէ։ Բայց ես չեմ վստահիր անոր և կը յուսամ որ անոր կրթութիւնը աւարտելէն առաջ ես կը կատարեմ իմ գործս։

Ու կռնակը դարձնելով 29 թիւին, սկսաւ արագօրէն երթալ դէպի Պուասի-տ՚Անկլա փողոցը, ուր իր կառքը կ՚սպասէր Սէրքլ-Էմբէրիալի պարտէզին անկիւնը։

Մէջը ցատկեց՝ ըսելով կառապանին.

— Պուլօնեը, գետափի Քաթր-Սէբթանպրի, թիւ 95։

Կառաձիգ երիվարը, որ շատ ուժեղ էր, սկսաւ նետի պէս երթալ և Շանզ-Էլիզէի ծառուղիէն սրարշաւ վեր ելլելով Յաղթական Կամարը անցաւ և Պուլօնեի անտառը մտաւ։

Պ. տը Թէնչպրէ ծախքի չէր նայէր, և առատապէս վճարելուն համար, իր գործը կը կատարուէր միշտ։

Երեք քառորդ չանցած, կառքը կեցաւ ամարանոցի մը առջեւ, որ չէր նմաներ Արպալէթ փողոցի տան։

Գեղեցիկ և մեծ տուն մըն էր բակի մը և պարտէզի մը միջեւ կառուցուած, Սէնի աջ եզրը երկնցած գետափին վրայ, Սէն Քլուտ զուարթ գիւղակին հանդէպ։

Այս նոր բնակարանը մեծահարուստ քաղաքացիի մը սեփականութիւնը ըլլալու էր։

Շինող ճարտարապետը, իր անձնական հաճոյքին համար Լուի ԺԳ.ի ոճին հետեւած էր, բայց ժամանակի պահանջին կատարելապէս յարմար բնակարան մը շինած էր, գետնայարկէն քիչ բարձր, ընդունելութեան սրահով, ստորերկրեայ խոհարանով իսկ, ախոռները, կառքերը եւայլն ներքնաբակի մը մէջ կը գտնուէին։

Այդ արուարձանային ապարանքին ետին ընդարձակ ծառաստան մը կար մեծամեծ ծառերով, մարգագետիններով, ծաղիկներով եւ հոսուն ջուրով։

— Այս մարդիկը առ նուազն հարիւր հազար ֆրանքի հասոյթ ունին, ըսաւ ինքնիրեն Պ. տը Թէնչպրէ երկու չոր գլուխ կիներու համար պէտք եղածէն շատ աւելի է։ Կը մնայ գիտնալ թէ Օ'Սիւլիվանի ժառանգութեան խայծէն պիտի բռնուի՞ն։

— Բա՛, այդ խայծէն միշտ կը բռնուին մարդիկ, թէեւ հարուստ ըլլան։ Միայն թէ գործը ուժով բռնելու է։

Եւ առանց երկար խորհելու, քաշեց զանգակը։

Կապոյտ զգեստով դռնապան մը բացաւ դուռը և այ-

ցեղուն տարաւ առաջին յարկի դրան սանդուղին առջեւ, ուր սենեկապան մը անոր այցետոմսը խնդրեց։

— Տիկին Լըքոնթէն ճանչցուելու պատիւը չունիմ, պատասխանեց լրտեսը, զոր անշուշտ կարելի չէր ճանչնալ։ Հաճեցէք իրեն ըսել թէ ամենակարեւոր գործի մը վրայ խօսելու եկած եմ... այնպիսի գործի մը՝ որ մասնաւորապէս օրիորդ Լըքոնթի համար կարեւորութիւն ունի։

Սպասաւորը վայելչազարդ փոքրիկ սալօն մը մտցուց զայն եւ գնաց իր տիկնոջ իմաց տալ։

Վայրկեան մը յետոյ դուռ մը բացուեցաւ եւ երիտասարդ մը ներս մտաւ, որուն դէմքը իսկոյն Պ. Թոլպիաքի ուշադրութիւնը գրաւեց, եւ որ բաւական պաղ կերպով ըսաւ.

— Դո՞ւք էք, պարոն, որ տիկին Լըքոնթը տեսնել կ'ուզէք։

— Այո՛, պարոն։

— Տիկինը ինծի յանձնեց ընդունիլ ձեզ։

— Ո՞րու հետ խօսելու պատիւը ունիմ։

— Իմ անունս չի կրնար բան մը յայտնել ձեզի. միւս կողմէ, դուք ալ յարմար չդատեցիք ձեր անունը ըսել ինծի... Հաճեցէք ուրեմն գոհանալ գիտնալով թէ ամիս մը չանցած՝ փեսայ պիտի ըլլամ տիկին Լըքոնթի։

Պ. տը Թէնշպըրի գլխովը խոնարհութիւն ըրաւ, առանց պատասխանելու այս նախաբանին, որ, պէտք է ըսել, հրապուրիչ չէր։

— Ա՛, փեսայ մը կայ եղեր, ըսաւ Պ. Թոլպիաք ինքնիրեն, պէտք է աճապարել, ապա թէ ոչ...

— Հաճեցէք յայտնել ձեր այցելութեան նպատակը, պարո՛ն, յարեց երիտասարդը։ Կը կրկնեմ ձեզ թէ տիկին Լըքոնթի ներկայացուցիչն եմ ես, որովհետեւ անոր աղջիկը պիտի առնեմ։ Ուստի կրնամ անմիջա-

պէս բանակցիլ այն կարեւոր գործին վրայ, որ ձեզ հոս բերած է... մանաւանդ որ այդ գործը, ինչպէս ըսիք... մասնաւորապէս օրիորդ Լըքօնթի կը վերաբերի, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց ինծի։

Մինչդեռ ապագայ փեսան այսպէս ցամաք կերպով կը խօսէր, լրտեսը անոր երեսը կը նայէր ա՛յնպիսի ուշադրութեամբ մը որ անքաղաքավարութեան կը հասնէր. այսպիսի անպատշաճութիւն մը գործելու համար, Գ. Թոլպիաք ծանր պատճառներ ունենալու էր որովհետեւ իբրեւ բարեկիրթ մարդ կը վարուէր սովորաբար։

— Պարո՛ն ըսաւ երիտասարդը բարկութեամբ, չեմ կարծեր որ իմ վրաս ծիծաղելու եկած ըլլաք հոս... եւ սակայն ձեր վարմունքը այնպէս կը կարծեցնէ... արդ կը յայտարարեմ ձեզի թէ ոչ մէկուն կը ներեմ անպատշաճօրէն վարուիլ, եւ ...

— Ներեցէք, պարո՛ն, ընդմիջեց Գ. տը Թէնչըրէ շատ քաղաքավարօրէն։ Արդարեւ, արժանացայ ինծի ուղղած ձեր քիչ մը խիստ խօսքերուն. կ՚աղաչեմ որ հաճիք ընդունիլ իմ չքմեղանքս։ Եթէ պատշաճութեան ներածէն աւելի ուշադրութեամբ ձեր երեսը նայելու համարձակեցայ, պատճառը սա է որ ինծի թուեցաւ թէ ձեզ տեղ մը տեսած ըլլալու պատիւը ունեցած եմ, իմ յիշողութիւնս քրքրելու զբաղելով կը մոռնայի պատասխանել ձեզի։ Ուստի կրնաք յիշողութիւնս ճշդել, եթէ պատիւ ընէք յայտնել թէ ասկէ քանի մը տարի առաջ Անգլիա բնակա՞ծ էք։

— Ուսմանս մէկ մասը հոն առած եմ պարո՛ն. եւ որովհետեւ շատ հետաքրքիր էք իմ անձիս վերաբերեալ բաները իմանալու։ անունս է Լուի Լըքօք տը Ժանթիյէի։ Ես պատրաստ եմ ձեր հրամանին, Երբ եւ ինչպէս հաճոյ թուի ձեզի աւելցուց երիտասարդը ա՛յն-

պիտի շեշտով մը որ բնաւ տարակոյս չէր թողուր նշանակութեանը վրայ։

Այցելուն չպատասխանեց այս խօսքին, ինչպէս չկրնար սպասուիլ և ինչ որ աւելի անհեթեթ է, տիկին Լըքոնթը տեսնելու համար ալ չպնդեց։

Գ. տը Թէնշպրէ ինքզինք կառավարելու մասին շատ վարպետ էր, բայց և այնպէս չէր կրցած ծածկել ո՛չ զարմանքը, ո՛չ ալ յուսախաբութիւնը, երբ Լըքոնթի անունը լսած էր։

Բայց շուտով գտաւ ինքզինքը և պաղ կերպով պատասխանեց.

— Պարո՛ն, կը տեսնեմ որ կը սխալէի։ Նմանութիւն մը անշուշտ մոլորեցուցեր էր զիս, որովհետեւ ձեր անունը... ձեր անունները, կ՚ուզեմ ըսել, բոլորովին անծանօթ են ինծի։ Կ՚ուզէի տեսնել տիկին Լըքոնթը, բայց ան չուզեր ընդունիլ զիս։ Թերեւս յետոյ զղջայ. բայց, ի՛նչ որ ալ ըլլայ, մեկնելէ զատ ուրիշ գործ չի մնար ինծի։

Ու թեթեւօրէն ողջունելով երիտասարդը որ չպատասխանեց անոր ողջոյնին, դուրս ելաւ։

Գ Լըքոք չջանաց եա դարձընել զայն, ու Թոլպիաք բակին դրան մէջէն իր կառքը ցատկեց՝ գոչելով կառապանին.

— Օրլէանի երկաթուղիին կայարա՛նը։

Լաւ կը տեսնուէր որ կառքը քաշող երիվարը իրենը չէր, քանի որ չէր խնայեր անոր։

Հազիւ կառքը ճամբայ ելաւ Պուլօնեի գետափը Օքիթալի պողոտայէն բաժնող բազմաթիւ քիլօմեթրները անցնելու համար. Գ. Թոլպիաք մենախօսութիւն մը սկսաւ, որուն իմաստը գուշակել բաւական դժուարին էր, թէև մաքուր ֆրանսերէն կը խօսէր։

— Ի՛նչ պիծակներու բոյնի մը մէջ պիտի մտնէի,

կ՚ըսէր ակռաներուն մէջէն։ Այդ տղան ծերունի Հըքոքի որդին միայն կրնայ ըլլալ և պիտի ամուսնանայ ժառանգներէն մէկո՛ն կամ մանաւանդ միակ ժառանգին հետ... քանի որ միւսը անոր մեռնելէն յետոյ միայն կրնայ ժառանգել։ Ստուգիւ, կարծես թէ սատանան կը մտնէ այս գործին մէջ։ Միւս կողմէ, վըստահ եմ որ այս Հըքոքին երեսը տեսած եմ տեղ մը... նոյնպէս վստահ եմ որ հօրը հետ տեսած չեմ երբեք... կեանքիս մէջ երեք անգամ խօսած չեմ անոր հետ...։

Կը թուի ինծի նաև թէ տեսած ժամանակս աւելի երիտասարդ էր։ Ո՞ւր տեսայ արդեօք։ Գուցէ Լոնտոնի մէջ... ինքը ինծի ըսաւ թէ իր ուսման մէկ մասը Անգլիոյ մէջ առած է։

Պէտք է որ ստուգեմ այս բանը ... վերջապէս, եթէ հոն հանդիպած ըլլար ինծի...։ Բայց ոչ... ինքն ալ զիս պիտի ճանչնար և իր նայուածքէն կը հասկըցուէր թէ իմ դէմքս անծանօթ էր իրեն... ճշմարիտ է որ այն ատեն մօրուսաւոր էի.. ։ Ան ալ մօրուսաւոր է հիմայ և գուցէ Անգլիա եղած ատեն դեռ բուսած չէր։ Վերջապէս քանի մը օրէն կը տեղեկանամ։

Հոս Պ. Թոլպիաքի դէմքը զգալապէս տխրեցաւ, և սկսաւ մրմնջել։

— Այո՛, պիտի իմանամ, բայց ժառանգորդին հետ ընելիք գործս չյաջողեցաւ։ Հըքոք ընտանիքին հետ խնամութիւն կնքելու վրայ եղող կիներու հետ բանակցելու միջո՛ց գտնելու է։ Եթէ իրաւախոհութիւն մը առաջարկեմ, իրենց փեսացուին հետ կը խորհըրդակցին, ան ալ հօրը կը հարցնէ և այն հին խորամանկն ալ շուտով կը հասկնայ իմ խաղս։ Ուրիշ միջոց մը պէտք է մտածել. բայց ան ալ վտանգաւոր է, մանաւանդ այս միջոցիս։ Բայց հոգ չէ. իրիկուն մը

կուգամ տանը շրջականները աչքէ կ՚անցրնեմ, ո՛րքան շուտով ընեմ՝ ա՛յնքան լաւ կ՚ըլլայ, որովհետեւ կորսնցնելու ատեն չունիմ։ Աս այժմ պէտք է զգուշութեան միջոցներ ձեռք առնեմ փեսին դէմ, ուղեպահի մը աղջկան դէմ, որ աւելի դիւրին կը թուի ինծի։ Միայն թէ, ատոր հետ կարգադրութիւն մը ընել կարելի չէ, որովհետեւ վեց տարու է։ Նախ երթամ հասկնամ թէ ո՛վ է հայրը, և յետոյ կ՚որոշեմ գործել կերպս։

Այս երկար մենախօսութենէն յետոյ, Պ. Թուլպիաք կառքին մէկ անկիւնին կրթնեցաւ և այնուհետեւ ըզգուշացաւ բարձրաձայն խորհրդածելէ։

Արդարեւ, եթէ ապահովութեան պետը կարենար տեսնել և մանաւանդ լսել զայն, յորմէ հետէ բաժնուած էր Բրէտուչէն, Մատլէնի հրապարակին վրայ բաւական պիտի զարմանար։

Թուլպիաք, որ կը պարծենար թէ ամիս մը չանցած պիտի գտնէր Արպալէթ փողոցի կրկին ոճիրներուն հեղինակը, բոլորովին ուրիշ գործով մը զբաղած էր։

Սակայն ապահովութեան պետը իր օժանդակին վրայ բացարձակ վստահութիւն մը ունէր, և թերեւս կը կարծէր թէ այս հնարամիտ լրտեսին ձեռնարկները ու մտահոգութիւնները անուղղակի կապ ունէին իրեն յանձնուած հետախուզութեան գործին հետ։ Ինչ և իցէ Պ. տը Թէնշպրէ իր հանդարտութիւնը կատարելապէս գտած էր երբ իր կառքը կեցաւ այն շէնքին առջեւ, ուր զետեղուած են Օրլէանի երկաթուղիին ընկերութեան գործօն պաշտօնեաները։

Ան կը ճանչնար երկաթուղիին վարչութիւնը և քաջ գիտէր թէ որո՛ւ պէտք էր դիմել իր փնտռած մարդուն վրայ տեղեկութիւն առնալու համար, որովհետեւ քիչ ատեն առաջ առիթ ունեցած էր զբաղիլ

կարեւոր գողութեան գործով մը, որ երկաթուղիին կայարանի գրասենեակներուն մէկուն մէջ կատարուած էր։

Ուստի գնաց ուղղակի գտաւ պետը որուն հրամանին ներքեւ էր Բիէր Թամպրըմէր, և պատմեց անոր թէ եկած էր քննութիւն կատարել ինչ ինչ բաներու վրայ որոնց մասնակցած էր այդ պաշտօնեան, և զոր ոստիկանութիւնը կ'ո զէր պարզել։

Ներում խնդրեց, աւելի բացայայտ չխօսելուն համար, որովհետեւ գործը վերջին ծայր գաղտնապահութեամբ պիտի կատարուէր. և աղաչեց որ իրեն թոյլ տայ անձամբ հարցաքննել Բիէր Թամպրըմէրը։

— Անկէ դիւրին բան չկայ, ըսաւ պետը ես յօժարութեամբ գաղտնի կը պահեմ ձեր այցելութիւնը, որովհետեւ կրնայ վնասել այդ բարի մարդուն, որ մեր լաւագոյն պաշտօեաններէն մէկն է։Չեմ գիտեր անոր մասին եղած ամբաստանութիւնը, բայց գրեթէ վստահ եմ որ անիրաւ է։ Տասը տարիէ ի վեր ամենափոքր յանդիմանութիւն մը ուղղած չեմ անոր և իր ուղղութիւնը ամէն կասկածներէ բարձր է։

— Կը հաւատամ ձեր խօսքին և կը ջանամ որ վտանգի մէջ չիյնայ ըսաւ Պ. տը Թէնչպրէ։ Պարզ ձեւակերպութիւն մըն է ըրածս... քանի մը տեղեկութիւններ քաղել, որոնց պէտք ունինք, և զոր ան միայն կրնայ տալ մեզի։ Ամուսնացած է կարծեմ։

— Ո՛չ, քանի մը տարիէ ի վեր մեռած է կինը, զոր շատ կը սիրէր և որ բաւական լաւ ընտանիքէ մըն էր։ Անկէ աղջիկ մը ունի զոր կը պաշտէ և ինք կը մեծցընէ։Իր միակ պակասութիւնը աս է, բայց պակասութիւն է, քանի որ վայրկեան մը չի բաժնուիր անկէ։ Պաշտօնի ատեն իսկ իր հետ կը պտըտցնէ, և մենք ալ աչք կը գոցենք այս կանոնազանցութեան։ Այսօր

երկաթուղիի ճամբուն վրայ է, և տարակոյս չունիմ որ իր փոքրիկ աղջկան ալ հոն է:

— Կրնա՞մ երթալ հետը խօսիլ հիմայ, առանց արգելք ըլլալու անոր աշխատութեան:

— Կատարելապէս: Մէկը կը գտնեմ ձեզի հետ որ մինչև աքծանը տանի ձեզ, ուր կ'աշխատի Թամպըր-մէր. Միայն կ'աղաչեմ որ աղջիկը չվախցնէք. մեր չփա-ցած տղան է ան:

Մի՛ վախնաք այդ մասին, ըսաւ փութով Պ. տը Թէնչպրէ: Շատ փոքր է, այնպէս չէ՞:

— Նոր վեց տարու եղաւ:

— Օ՜, ուրեմն խօսք կուտամ ձեզի թէ և ոչ իսկ պիտի նշմարէ թէ կը հարցաքննեմ իր հայրը: Կրնա՞մ հարցնել ձեզի թէ ի՞նչ է այդ Թամպըրմէրի կատարած պաշտօնը:

— Աքծանող է. դժուարին արհեստ մը, և վարձքն ալ շատ քիչ, կը խոստովանիմ: Քսան չորս ժամուն տասներկուքը անձրևի, հովու, ձիւնի կամ արև-ու տակ կ'անցընէ, եղանակներուն համեմատ, խուղ մը միայն ապաստան ունենալով, ուրկէ ամէն վայր-կեան դուրս ելլելու հարկադրուած է, աքծանը դար-ձնելու համար: Ըրած աշխատութիւնը մեծ ուժի կա-րօտ չէ, բայց դարձեալ դժուարին է, ուշիմութիւն և անդուլ ուշադրութիւն հարկ է: Այս պատճառաւ՝ մեր աքծանողները մեր լաւագոյն մարդոց մէջէն կ'ընտրուի: Շատ պարզ է սակայն: Կառախումբի մը տրուած ս-խալ ուղղութիւն մը հարիւրներով ուղևոր կը մահա-ցնէ, և այդ ուղղութիւնը բացարձակապէս աքծանողէն կախում ունի:

— Կը հասկնամ, պարո՛ն թէ շատ կը յարգէք Թամ-պըրմէրը, և առաւելև մեծ պիտի ըլլայ ցաւս, եթէ խառնուած գտնուի անհաճոյ գործի մը մէջ. բայց կը

յուսամ որ բան մը չըլլար իրեն, որովհետեւ ամէն կարելի ջանք պիտի ընեմ որ պատուաւորապէս դուրս ելլէ գործին մէջէն: Նոյնպէս կը յուսամ որ աղջկանն ալ դժբախտութիւն մը չի պատահիր: Սակայն մեծ անխոհեմութիւն է երկաթուղիին վրայ տանիլ զայն:

— Օ՜, իր հասակի տղոցմէ շատ վեր խելք ունի, Ասկէ զատ, կառախումբերուն ընթացքը գծին ամէնէն հին պաշտօնեաներուն չափ գիտէ: Պետը խօսակցելով հանդերձ՝ զանգակը քաշած էր:

Մարդ մը ներս մտաւ՝ ձեռքը բռնած այն կլոր ու տափակ գլխարկը, զոր երկաթուղիներու պաշտօնեաները crçuiG pipbq կը կոչեն ընտանեբար:

Պետը ցած ձայնով քանի մը խօսք ըրաւ անոր, և ջեռոյ ողջունեց՝ հասկցնելու համար թէ ունկնդրութիւնը վերջացած է:

Պ. տը Թէնչպրէ ալ ողջունելով՝ դուրս ելաւ իրեն տրուած առաջնորդին ետեւէն:

Շատ չանցած՝ qsիչը նշմարեց որ այն մարդը գիտէր իր ոստիկանութեան մարդ ըլլալը:

Ոչ ոք կը համակրի գաղտնի ոստիկաններուն, որքան ալ լաւ հագուած ըլլան անոնք, մանաւանդ որ Քամպըրմէր շատ սիրելի էր իր ընկերներուն:

Ուստի շատ բնական էր որ պաշտօնեան դժկամակութեամբ առաջնորդէր գաղտնի ոստիկան մը, որ անշուշտ իրենց ընկերին հաճելի ըլլալու չէր գար:

Պէտք չէ երդնուլ թէ պաշտօնեան շատ պիտի ցաւէր, եթէ երկաթուղագծին վրայ պըտըտող վայրաշարժներէն մէկ ջախջախէր Պ. տը Թէնչպրէն:

Եւ սակայն առաջնորդեց այն երկաթուղագծին բաւղին մէջ, որ մեծ կայարանի մը շուրջը, քան տեղ իրար կը կարեն, և խղճմտաբար ազդարարեց որ երթեւեկող կամ շարժող վայրաշարժներէն պզգուշանայ.

Բայց չոր «այո կամ ոչ»ով պատասխանեց այն

հարցումներուն զոր Պ. Թուպլաք կ'ուղղեր իրեն, և հանգրուանէն երկու հարիւր մեթր անդին կանգ առաւ:

— Կը տեսնէ՞ք, ըսաւ անոր առանց պարոն ախ-ղոսի, սա խղիկը առաջին սկաւառակին մօտ: Ահա հոն կը կենայ Թամպըրմէր: Շատ չանցած, դուրս պիտի ելլէ. որովհետև 16 թիւ կառախումբը տասը վայրկեանէն հոս պիտի հասնի: Ուստի փութացէք, եթէ կ'ուզէք հետը խօսիլ:

Երբ սատիկան լրտեսը աւելի տեղեկութիւն խնդրել ու համար բերանը կը բանար, պաշտօնեան կէս շրջան մը ընելով սկսաւ դէպի կայարանը դառնալ:

— Զարմանալի՜, մրմնջեց Պ. Թէնշպրէ, կեցիր, քեզի դէմ տեղեկագիր մը չինեմ որ տեսնես:

Բայց շուտով մեղմացաւ, խորհելով որ աւելի լաւ էր առանց վկայի տեսակցիլ ակծանողին հետ:

Միւս կողմէ, քանի քայլ առաջ, փոքրիկ աղջիկ մը տեսեր էր, որ դէպի խղիկը կ'երթար, ձեռքը զամբիւղիկ մը բռնած, որուն մէջէն շիշի մը վիզը դուրս ելած էր:

— Աս է, ըսաւ ինքնիրեն: Ուտելիք կը տանի իր հօր: Եւ ըսել թէ այս լակոտը տասը միլիոն պիտի ժառանգէ, եթէ Պուլօնեը Սի'ր Սէն բնակող օրիորդը ակէ առաջ մեռնի. առանց զաւակ մը տալու Պ. Լըքոքի որդիին: Այո՛, բայց նախ օրիորդ Լըքոնթ քաջառողջ է, և յետոյ Թամպըրմէր հաւանաբար չի գիտեր թէ այդպիսի ժառանգութիւն մը կայ, որուն վրայ իր զաւակը կրնայ օր մը իրաւունք ունենալ: Նախ պէտք է հասկնամ թէ տեղեկութիւն ունի՞ այս ամէնէն:

Ուզեց աղջկան ետեւէն հասնիլ, բայց ան արագ կը քալէր և իրմէ առաջ խղիկը հասաւ:

Ակծանողը դուրս ելաւ, աղջիկը գրկեց, և իր ու-

սերուն վրայ նստեցնելու վրայ էր, երբ ան տեսաւ որ մարդ մը դէպի իրեն կուգար:

Զարմանքով վար դրաւ աղջիկը խղիկին սեմին վրայ, և օտարականը դիմաւորեց, որուն ներկայութիւնը չէր կրնար մեկնել:

— Ողջո՛յն, պարո՛ն Բամպըրմէր, ըսաւ անոր գօփչը, սիրալիր քաղցրութեամբ. այս փոքրիկ սիրուն աղջիկը ձե՞րն է:

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց աքծանողը վարանումով, բայց կ'ուզեմ նախ գիտնալ թէ որո՞ւ հետ խօսելու պատիւը ունիմ...:

— Գրաւ կը դնեմ թէ դժբախտ մօրը կենդանի պատկերն է:

Բամպըրմէրի դէմքը իսկոյն տխրեցաւ, և վրդովուն ձայնիւ մը ըսաւ.

—. Կը ճանչնա՛ք ուրեմն կինս: Զարմանալի՜ բան, ես երբէք տեսած չեմ ձեզ:

— Ո՛չ, բարեկամ, չէի ճանչնար ձեր կինը, բայց առենօք անոր մայրը տեսնելու առիթ ունեցած եմ: Տիկին Պէրնիէ կը կոչուէր, այնպէս չէ՞:

— Այո՛: Ատիկա ըսելու համա՞ր եկած էք հոս:

— Ատիկա և ուրիշ բաներ:

— Մարթա՛, գնա քիչ մը հեռուն խաղա՛, զաւա՛կս, ըսաւ Բամպըրմէր աղջկանը, որ զամբիւղը թողուց և վազելով հեռացաւ:

Յետոյ գոչեց եռուէն.

— Զգուշացի՛ր աջ կողմի ճամբէն գիտես որ ճամբայ ելլող կառախումբը պիտի անցնի հիմայ:

Տղեկը նախ դարձաւ խնդալով, համբոյր մը ղրկեց հօրը և ճամբուն եզերքի զառիվայրին խոտերուն մէջ մանիշակներ փնտռել սկսաւ:

Պարոն, ըսաւ Բամպըրմէր. հիմայ ինծի ըսէ՛ք ձեր

հոս գալուն նպատակը, բայց շուտով ըսէք, աքծանիս քով պիտի երթամ:

— Ըսելիքս երկայն չէ, պատասխանեց Լրտեսը. տեղեկութիւն մը միայն պիտի խնդրեմ ձեզմէ։ Կրնա՞ք ըսել ինծի, և ձեր այս ալ ձեր և աղջկան շահուն համար, թէ ձեր զոքանչը, տիկին Պէրնիէ, ամուսնանալէն առաջ ի՞նչ կը կոչուէր։

— Չեմ կարծեր որ լսած ըլլամ երբեք։ Իմ ամուսնացած ատենս մեռած էր։

— Գոնէ գիտէ՞ք ո՛ր տեղացի էր։

— Բիքարտիայէն էր, կարծեմ, բայց լաւ չեմ գիտեր։ Կինս Ապվիլ ծնած էր։ Բայց ինչո՞ւ համար այս հարցումները։

— Որովհետև կը կարծէի թէ ձեր աղջիկը կրնար իրաւունք ունենալ ժառանգութեան մը վրայ... բայց հիմայ կը վախնամ թէ սխալած եմ։

— Ես վստա՛հ եմ որ ժառանգութիւնները մեզի պէս մարդոց համար չեն։ Զոքանչս իր աշխատութեամբ կ'ապրէր և սու մը չթողուց իր աղջկան։ Ուստի, պարոն...

Հեռուէն երկար սուլ մը կտրեց խօսքը։

— Ահա 16 թիւ կառախումբը, գոչեց. պէտք է երթամ աքծանիս քով, հազիւ ատեն ունիմ. ներեցէք։

Եւ հոն թողլով հարցախնդիրը, Բիէր Քամպըրմէր վազեց, իր խցիկէն քանի մը քայլ անդին կեցած լըծակը առաւ և կոխելով դարձուց սկաւառակը, որ պիտի ծանուցանէր կառախումբը վարող մեքենավարին թէ ճամբան բաց էր։

Վայրաշարժին գալը տեսնելուն համար բռնած դիրքով՝ Քամպըրմէր կռնակը Գ. Թոլպիաքի դարձուցած էր։ Հօրը հարցնելիք բան մը չունենալուն, գաղտնի ոստիկանը դիմեց այն կողմը, ուր աղջիկը կը խաղար։

կայարանը վերադառնալու ճամբան ան էր, ուստի հոն գացած միջոցին կը խորհէր.

— Այս մարդը անկեղծ է, տարակոյս չկայ. բնաւ չի գիտէր թէ իր կինը Օ'Սիւլիվան հազարապետին քրոջ թոռն էր։ Այո՛, չի գիտեր... բայց դիպուած մը կրնայ իրեն իմացնել վաղը... և այն ատեն. այն ատեն ժառանգները նկատի պիտի ունենան զինքը... կամ մանաւանդ աղջիկը։

Նոյն միջոցին տղան ետին դարձաւ։ Մանուշակ չէր գացած, և կ'ուզէր մօտէն անցնող պարոնը տեսնել։

Սկսաւ անոր նայիլ իր խոշոր կապոյտ աչքերով. հրեշտակի աչքերով։

Խարտեաշ մազերը ուսերուն վրայ ինկած էին երկայն գանգուրներով, այտերը վարդագոյն էին, բերանը կը ժպտէր։

Երկինքէն ինկած քերովբէի մը կը նմանէր։

Հայրը չէր տեսներ զայն։

16 թիւ կառախումբին վրայ կը հսկէր, որ աք-բորշաւ կը հասնէր։

Բայց Պ. տը Թէնշպրէ կը տեսնէր զայն, ու անշուշտ սքանչանալով անոր շնորհին և սրտաշարժ գեղեցկութեան վրայ, ուզեց նուէր մը տալ անոր։

Ոսկելից քսակը հանեց, որպէս զի մէջէն փոքրիկ ոսկի մը անոր տայ։

Տղան գլուխը ցնցեց ու չշարժեցաւ տեղէն։

Պարգեւ չընդունելու վարժեցուցած էին զայն։

Պ. տը Թէնշպրէ ուսերը ցնցելով քսակը ծոցը դրաւ, բայց այնքան յախուռնօրէն որ երկոտասանեակի չափ ոսկեդրամներ գլորեցան ճամբուն վրայ, ճիշդ այն երկու գիծերուն միջեւ, որոնց վրայէն պիտի անցնէր կառախումբը։

Հաւանաբար Գ. Թուլլիաք չնշմարեց այդ դէպքը, քանի որ շարունակեց իր ճամբան։

— Պարո՛ն, պարո՛ն, գոչեց աղջիկը, որ ոսկիներուն անկումը տեսած էր։

Պարոնը ետին չդարձաւ։

Այն ատեն աղջիկը ճամբուն վրայ վազելով սկսաւ ոսկիները ժողվել. որպէս զի տիրոջը տայ։

Զմրան տժգոյն արեւ մը կը լուսաւորէր այս տեսարանը, որ Ամպիւկի Թատրոնի հինգերորդ արարուածէ մը աւելի եղերական էր։

Բայց այս եղերերգութի նը հանդիսատես չունէր, որովհետեւ հոն գտնուողներուն ամէնն ալ դեր մը կը խաղային։

Թուլլիաք դէպի կայարանը կ՚երթար մեծաքայլ. երկու ձեռքը կրկնոցին գրպաններուն մէջ, և երեւոյթը չունէր գիտնալու թէ իր քսակէն ոսկի թափած էին ճամբուն վրայ, ուրկէ վայրաշարժ մը և տասը վակոն պիտի անցնէին։

Աղջիկը մոռցած էր կառախումբին գալը։

Չէր տեսնէր, որովհետեւ կռնակը դարձուցած էր, և երկու երկաթագիծերուն միջեւ վազվզելով խղճամտութեամբ կը ժողվէր ոսկիները և շունչը կ՚սպառէր, բարձրաձայն կանչելով պարոնը որ չէր լսէր, և կամ, Քամպըրմէրին այլ եւս ըսելիք մը չունենալուն, չէր ուզեր ականջ կախել տղեկի մը կանչին։

Իր մեքենային վրայ կանգուն, ինչպէս նաւապետ մը իր նաւարանին վրայ, մեքենավարը չէր կրցած տեսնել տղեկը։

Տեսեր էր որ ուղեցոյց սկաւառակը կը ծանուցանէր թէ ճամբան բաց էր։

Աւելի զգուշութեան համար նայեր էր թէ աքծանոցը իր տե՞ղն էր և տեսած էր որ կանոնական դիրքով

կեցած էր, կէս ծռած, ձեռքը լծակին վրայ, գլուխը վեր տնկած և աչքերը ի խոյզ։

Այսպէս կեցած, Բիէր Գամպրըմէր բաւական կը նմանէր Թէմուլէօրի արձանին, որ Թիւիլրիի պարտէզին մէջ կը տեսնուի։

Վաղեմի քանդակագործը, կ'ըսեն, գերի մը ներկայացուցած է, որ դանակ մը սրած միջոցին՝ դաւադիրները կը լրտեսէր։

Իր ղեկին վրայ ծռած, ցամաքի նաւուղիղն ալ թաւալուն նաւուն ընթացքը կը դիտէր, զոր նաւահանգիստը մտցնելու պաշտօն ունէր։

Մեծահարուստ ընկերութեան մը այս համեստ պաշտօնեան, ճարտարագործութեան մեծ բանակին այս աննշան մարտիկը հոն կեցած էր՝ իբրեւ թշնամին դիտող յառաջապահ։

Թշնամիին յարձակումը արգիլող զօրավարը շարժման պետն է։ Իսկ զօրականը աքծանողն է։

Եւ այս անդուլ ճակատամարտին մէջ զոր երկուքն ալ կը մղեն անակնկալին դէմ, ամենափոքր սխալ մը սարսափելի աղէտ մը առաջ կը բերէ։

Կայարաններ կան արուարձաններու գիծերով բեռնաւորուած ո՛ւր այս ծանր խնդիրը անդադար կը ներկայանայ։

Արեւմտեան երկաթուղիին վրայ, մէկ օրուան մէջ 528 կառախումբերու շրջագերութիւնը տեսնուած է և ատոնց իւրաքանչիւրը իր տեղը հասած է որոշեալ ժամուն, առանց վնաս կրելու, իբր թէ բոլոր անցած ճամբաներուն վրայ յատուկ գիծ մը պահուած ըլլար իրեն համար։

Եւ այդ գիծը ունէր, վասն զի իր մեկնելուն, անցնելուն և հասնելուն ժամերը երաշխաւորուած էին, ազատ ճամբայ թողուած էր իրեն։

Խաղաղ ռազմագէտ, շարժման պետը ամէն ինչ կանոնաւորած է կանխաւ։ Ուղեգիր մը գծած է, զոր ամէն կառախումբ իր հետ կը տանի և որ արուեստին լեզուով Ցուցագիր կ'անուանուի։

Մեծ ռազմավարներուն պէս, ուրիշ վախնալու բան մը չունի, բայց այն զօրութենէն, որ ամէն նախատեսութենէ վեր է, այն է դիպուածը, չարաբախտութիւնը լիսեռնի մը մէջ ծածկուած յարդի շիւղը, կամ երկաթուղագծի մը վրայ ինկած քարը։

Եւ մեծ ռազմավարներու նման չի կրնար բան մը ընել, եթէ իր հրամանները ուշիմութեամբ և ճշդիւ չըկատարուին։

Կայարանապետի մը անհոգութիւնը, մեքենավարի մը անուշադրութիւնը բաւական է խանգարելու ամէնէն հանճարեղ կարգադրութիւնները և ամէնէն ճարտար յատակագիծները։

Աւելի ծանր է, երբ աքծանող մը սխալի։

Ամենքս ալ տեսած ենք այն մարդը որուն ձեռքին մէջ է ուղեւորներու կեանքը։

Հասարակ գործաւորէ մը աւելի լաւ հագուած չէ, ոչ ալ անկէ աւելի վարձատրուած, և իր ահեղ պաշտօնը դիւցազնական պարզութեամբ կը կատարէ։

Անոնք, որ առաջին սահմանի կառքի մը անկիւնը յուլօրէն կրթնած, վայրաշարժին զօրութեամբ արշաւասոյր կ'անցնին այդ մարդուն առջեւէն, չեն խորհիր բնաւ թէ իրենց փրկութիւնը անկէ կախում ունի և մինչեւ իսկ չեն հասկնար անոր կատարած գործողութեան կարեւորութիւնը։

Եթէ կ'ուզէք հասկնալ, Արեւմտեան կայարանին Բլաս տը լ'Էօրօբ հրապարակին կամուրջին վրայէն նայեցէք։

Անհուն կիթառի մը կը նմանի, որուն թելերն են

երկաթագիծերը և բոյթերն են իւրաքանչիւր ճիւղակցութեանց նշանաձողերը։

Կառախումբերը կ'երթեւեկեն ամէն կողմ։ Կարծես թէ տառայնանկի գործիքին վրայ երթեւեկող կկոցներ են։ Այդ կառախումբերուն իւրաքանչիւրը թէ՛ մեկնումի և թէ ժամանումի ատեն կանխաւ որոշուած ուղիի մը պիտի հետեւի և յաճախ այդ ուղիէն զատ ուրիշ ազատ ճամբայ չկայ։

Եթէ շոգիին կոյր ուժէն քաշուելով դէպի ուղիղ երթայ, ուրիշ կառախումբի մը ընդհարելով կը ջախջախուի, որովհետեւ մեքենավարը կարող չէ ընդհարման առաջքը առնել։

Առատուելն՝ անոր թափը կը մեղմացնէ, կառախումբին ընթացքը յամրացնելով։

Կառապան մըն է որ կրնայ կեցնել իր ձին, բայց չի կրնար ընթացքը փոխել։

Բարեբախտաբար աքծանոցը հոն է, գիտէ կառուղիին երթալիք ճամբան ու անվրէպ ձեռքով մը այն ճամբուն մէջ կը մղէ՝ լծակ մը ճնշելով, որ երկու երկաթագիծերու շարժուն ճիւղերը կը մօտեցնէ կամ կը հեռացնէ։

Եթէ սխալի, վայրկենական, երկվայրկենական մոռացում ունենայ, կառախումբը և մէջը գտնուողները անդառնալիօրէն կորսուած են։

Բիէր Բամպրըմէր չէր սխալեր, չէր մոռնար երբեք։

Լռաւէր մարդ մըն էր, ինք իր մէջ ամփոփուած, մանաւանդ իր կնոջ մեռնելէն ի վեր և անմատոյց այն անպարկեշտ հրապոյրներուն, որոնց երբեմն կ'ենթարկուէին իր ընկերները։

Գինետունն ալ հրապոյր չունէր անոր համար, ինչպէս ուրիշ զուարճութիւններ։

Այս պատճառով երբեք մտադրութիւն չունէր իր պաշտօնը կատարած ատեն։

Իր աղջիկը միայն կրնար մտադրաղ դարձնել զինքը որովհետեւ անդադար անոր վրայ կը խորհէր. բայց աղջիկը քաջառողջ էր և իր քովէն չէր զատուեր։

Աս ալ բարեբախտութիւն մըն էր. երբ օր մը տըղան հարբուխ ըլլալով տունը մնար, հայրը սրտատանջութենէն գրեթէ կը կորսնցնէր խելքը, և երբեմն շնորհ կը խնդրէր որ ուրիշ մէկը դնեն իր տեղ։

Եթէ խնդրած հրամանը չհասնէր, թերեւս ձգէր իր պաշտօնը։

Փառք Աստուծոյ, այն օրը ուր Պ. Թոլպիաք զինքը տեսնելու եկաւ, Բամպըրմէր մտահոգութեան պատճառ մը չունէր, քանի որ աղջիկը շատ քաջառողջ և զուարթ էր։

Դպրոցէն արձակուած, իր ճաշը կը բերէր իրեն. ինքն ալ ուրախ կ'ըլլար, խորհելով որ ժամը վեցին իր գործէն ազատելով՝ իր փոքրիկ բնակարանը պիտի տանէր զայն։

Այս ամէնօրեայ վերադարձը յաղթական ընթացքի մը կը նմանէր։ Օբիթալի պողոտային վրայ, խանութպանները դուրս կ'ելլէին դանդրահեր մանուկին վրայ սքանչանալու համար և Բամպըրմէր ալ մեծ դժուարութիւն կը կրէր, թոյլ չտալու համար որ քաքարներով ու շաքարներով խճողէին զայն։

Բայց այդ միջոցին անոր վրայ չէր խորհեր։

16 թիւ կառախումբը կը մտածէր, որ արարշու կուգար և աքցանէն հարիւր մէթր միայն հեռու էր։

Սկաւառակը իր տեղն էր, մեքենավարը տեսած էր զայն և անոր վստահելով համարձակ կուգար։

Բիէր, լծակը առնելու գացած ըլլալով ձգած էր իր աղջիկը և այն օտարականը որ այնպիսի անպատեհ ա-

տեն մը եկած էր տեղեկութիւններ առնելու համար։

Տղուն համար վախնալու պատճառ մը չունէր, որովհետեւ ան վարժուած էր զգուշանալու, և կառախումբերու երթեւեկի ժամերուն քաջածանօթ էր։

Սակէ զատ, ինքն ալ արդէն իմացուցած էր թէ կառախումբ մը կը մօտենար և լիովին վստահ էր անոր ուշիմութեան ու ճարպիկութեան վրայ։ Բայց քիչ մտահոգ այն մարդուն համար, զոր խատիւ ճամբած էր։

Այդ մարդը առաջին տեսութեամբ անհաճոյ եղած էր իրեն և ըրած հարցումներն ալ ոչ միայն զինքը զարմացուցած էին, այլ և վիրաւորած։

Բիէր չէր ախորժեր որ իր կնոջ վրայ խօսին իրեն, զոր կաթոգին կը սիրէր և ամէն անգամ որ Բօլին Պէրնիէի անունը արտասանուէր իր առջեւ, յոնքը կը պատէր իր թուած երջանկութեան յիշատակը ճախողաբար արթնցնելնուն համար։

Արդ, այցելուն որ եկեր զինքը մինչեւ իր խուղին մէջ թախանձեր էր, իր դժբախտ կնոջ ազգատոհմին վրայ հարցումներ ընելով, թէ՛ իր սիրտը վիրաւորած և թէ իր դիւրազգածութեանը դպած էր։

Բամպըրմէր դիւրագրգիռ էր, հպարտ ըլլալուն համար և այս պարկեշտ ու արի աշխատաւորին հպարտութիւնը աւելի օրինաւոր էր՝ քան կարգ մը դատարկասուն և մոլի հարուստներու գոռոզութիւնը։

Չէր ախորժէր որ այդ մարդը իր գործերուն խառնուէր, և կը հարցնէր մտքէն թէ ի՛նչ իրաւամբ կը համարձակէր հարցումներ ընել իրեն։

Միւս կողմէ, բնաւ չէր հաւատար անոր յիշած ժառանգութեան, և անշուշտ զայն կոչելու համար չէր որ եկեր դարձաւ։

Բնաւ փափաք չունէր տեղեկութիւններ խնդրելու այդ կեղակարծ ժառանգութեան վրայ, բայց կ'ուզէր գիտնալ թէ այդ մարդը կը յառաջանար թէ կա-

ռախումբին անցնելուն կ'սպասէր նորէն իրեն հետ խօսելու համար:

Տեսաւ որ հեռացած էր, բայց միանգամայն տեսաւ որ իր աղջիկը Թոլպիաքի ետեւէն կը վազէր, առանց չոգեկառքին ճամբէն դուրս ելլելու:

Աղջնակը քանի երկվայրկեան եւս ու պիտի ջախջախուէր:

Քանի քայլ հեռու էր Քամպրըմէրէն եւ չոգեկառքին ալ երեսուն մեթր միայն մնացած էր աքծանին քով հասնելու:

Երկաթէ ճիւաղը կը վազէր կուգար մոլեգին, ծուխ ժայթքելով, գետինը դղրդելով, եւ փոքրիկ աղջիկը չէր լսեր անոր գալը, որովհետեւ հիւսիսային բուռն հով մը կը փչէր դիմացի կողմէն:

Այդ տարիքին մէջ տղայք անխորհուրդ ըլլալնուն խեղճ աղջնակը մոռցած էր հօրը պատուէրը:

Ասկէ զատ, ոսկիները Թափող օտարականին ետեւէն հասնելու միայն մտադիր էր:

Անոր ետեւէն վազած պահուն անդադար կը ծռէր, ճամբուն վրայ ցրուած ոսկիները ժողուելու համար, եւ ետին չէր դառնար բնաւ:

Ազատում չունէր: Եթէ նշմարէր իսկ խարտիշագեղ հրեշտակը, զոր իր մեքենան պիտի ջախջախէր, մեքենավարը ատեն չունէր զսպակները սեղմելու եւ վայրաշարժը կեցնելու:

Մէկ մարդ կրնար տակաւին փրկել Մարթայի կեանքը, եւ այդ մարդն էր Բիէր Քամպրըմէր:

Եթէ աքծանը այն կերպով շարժէր որ կառախումբը բաց ճամբուն վրայ գար իր աղջիկը կորսուած էր:

Բայց իր ձեռքն էր կառախումբը ուրիշ երկաթուղագիծերու վրայ քշել, այն ատեն կ'ազատէր Մարթա:

Միայն թէ, ոճիր պիտի գործէր, քանի որ կառա-

խումբը ճամբէն ելլելով արգելքներու պիտի հանդի-պէր և անոնց զարնուելով պիտի խորտակուէր։

Իր զաւակը ազատելու համար Քամպրըմէր հարիւր հոգի անխուսափելի մահուան պիտի մատնէր։

Գիտէր այս բանը և չէր կրնար լռեցնել իր խիղճը որ կը գոչէր իրեն. Եթէ ընես այդ բանը, ոճրագործ մը պիտի ըլլաս։

Բայց նոյնպէս թողուլ որ ջախջախուէր տղեկը, ս-պաննութիւն մըն էր, և ի՛նչ սպանութիւն։

Իր սիրելի աղջկան փոքրիկ մարմինը արդէն Քամ-պըրմէր կը տեսնէր ջարդուփշուր եղած, արիւնոտ խա-չած մսի պէս. մազերը կը ցցուէին գլխուն վրայ և ձեռքը լծակին վրայ կը ծանրանար ակամայ։

Եթէ քիչ մը աւելի կոխէր, կառախումբը երկա-թագիծերը փոխելով կ'անցնէր, առանց իր զաւկին դպչելու։

Հազիւ տասը երկվայրկեան կը մնար իր զաւկին և ուղևորներու կեանքին մինչև ընտրութիւն ընելու։

Եւ իր հայրական սիրոյն զոհելիք կառախումբին մէջ ո՛չ միայն անծանօթներ կային, այլ և ընկերներ։

Հնոցպանը իր բարեկամներէն մէկն էր, և ան-տարակոյս պիտի սպաննուէր, որովհետև արկած մը պատահած ատեն առաջին բախումը կը կրէ վայրա-շարժը։

Խեղճ Քամպըրմէրի գլխուն մէջ նոյն պահուն ունեցած վիճակը ստուգիւ բանաստեղծի մը կոչածն էր. «Գանկի մը տակ փոթորիկ։»

Իրեն կը թուէր թէ խելքին պիտի գար։ Տժգոյն, դողահար, շլմորած, մատները գալարուած լծակին եր-կաթէ ձողին վրայ, ուրկէ միայն կախուած էր Մար-թայի կեանքը, կը նայէր ահաւոր մեքենային, որ կը յառաջանար սպառնալից, և կը կարծէր թէ ամեհի գա-զան մը իր որսին վրայ կը յարձակէր։

Յանկարծ գաղափար մը փայլակի պէս անցաւ զառանցող ուղեղին մէջէն:

Ու ինքնիրեն ըսաւ.

— Ժամը երեքն է... 69 թիւ կառախումբը ժամը չորսին կը մեկնի... ու մինչեւ այն ատեն բան չկայ. հոսկէ մինչեւ կայարանը հազար մեթրէն աւելի է... պաշտօնեաները պիտի տեսնեն թէ աքծանը սխալած է, կենալու նշան պիտի տան... մեքենավարը գիտէ իր արհեստը... կը ճանչնամ զայն... մեքենայ կառավարելու մասին աննման է, ատենին կը կեցնէ...: Զիս պիտի վռնտեն, բայց Մարթաս ալ չի ջախջախուիր, և մէկու մը վնաս չըլլար:

Այս մտածումը երկվայրկեանի մէջ յղացաւ ու խեղճ Թամպըրմէր վերջապէս պիտի կոխէր լծակին վրայ, երբ յանկարծ երկար սուլում մը թրթռաց ականջին:

Այս սուլումը կայարանին կողմէն կու գար, և Թամպըրմէրի փորձառութիւնը չէր կրնար խաբուիլ:

Կառախումբ մը ճամբայ կ'ելլէր և արդէն վար իջնող ճամբուն մէջ մտած էր:

Անպատճառ պիտի հանդիպէր վեր ելլող կառախումբին, եթէ աքծանողին յանցանքովը իր ճամբէն ելլէր և դիւրաւ կրնայ երեւակայուիլ թէ ի՛նչ սարսափելի բան է դէմ առ դէմ եկող երկու կառախումբերու ընդհարումը:

— Ա՜, մրմնջեց Թամպըրմէր խեղդուկ ձայնով մը, մոռցեր էի... այսօր մասնաւոր կառախումբ մը կ'ելլէ Էթամբ երթալու համար ժամը երկուքը յիսուն-հինգ անցած... որսորդութեան գացող հարիւր երիտասարդներ տանելով...: Այդ պարոնները զուարճանալու համար պէտք է որ աղջիկս մեռնի, գոչեց խօլ քրքիջով մը: Ո՛չ, ո՛չ... կարելի չէ... անոնց կեանքը չարժէր Մարթայիս կեանքը... կ'առնեմ անոնց

կեանքը··· մարդիկ պիտի դատապարտեն զիս··· Աստուած ալ պիտի դատէ։

Այս անգամ ալ երկու ձեռքը երկաթէ ձողին վրայ դրաւ։

Ուրիշ երկվայրկեան մըն ալ անցած էր։ Հազիւ չորս երկվայրկեան կը մնար իր որոշումը տալու համար։

Բայց արդէն որոշած էր ընելիքը։

Աչքերը փակեց, որպէս զի չտեսնէ զարհուրելի մահուան մը դատապարտուած անձերուն անցնիլը և լծակին վրայ սկսաւ կոխել, շարժուն երկաթագիծերը տեղափոխելու համար։

Վայրաշարժը տասը մէթր միայն հեռու էր աքծանէն։

Իջնող կառախումբը արագօրէն կը մօտենար։ Թաւալումը կը լսուէր։ Ճերմակ ծուխի փունջը կ'երկարէր։

Քիչ մը աւելի ուժով ճնշում մը անխուսափելի պիտի դարձնէր քստմնելի աղէտ մը։

Նոյն պահուն մասնաւոր կառախումբը վարող մեքենավարը, աքծանողին ազդարարելու համար, սկսաւ կարճ և ստէպ սուլել։

Թերևս զգացած էր վտանգը։

Այդ սուլումները լեզու մը ունէին. մերթ յամր և տխուր՝ իբրև հեծութիւն, մերթ չոր և խրոխտ՝ իբրև հրաման, վարչական լեզու մը, զոր պաշտօնեաները շատ լաւ կը հասկնան։

Ջերմ կամ բորբոքուած երևակայութեանց ալ կը խօսին, և Քամպրըմէրի երևակայութիւնն ալ չափազանց գրգռուած էր։

Աքծանողին այնպէս թուեցաւ որ վայրաշարժը սուլելով կ'ըսէր իրեն.

— Ի՞նչ ըրին քեզի այս պատանիները, զոր պի-

տի սպաննես։ Եւ այն մայրերը ու հայրերը, որոնք իրենց զաւակներուն վրայ պիտի լան այս իրիկուն, չե՞ս գթար անոնց վրայ։

Եւ, մինչ Թամպըրմէր կը վարանէր տակաւին, սուլումը երկու հրաւէր եւս արձակեց առաջիններէն աւելի սուր, և Թամպըրմէր կարծեց թէ կը գոչէր իրեն.

— Աճրապո՛րծ, աճրապո՛րծ։

Այն ատեն ձեռքը թող տուաւ լծակը և բերանը մրմնջեց.

— Ո՛չ... ո՛չ... չեմ կրնար... Մարթա՛, ներէ ինծի։

Լմնցած էր։ Ելլող կառախումբը ուղիղ ճամբուն վրայ մնալով՝ անցած էր իր առջեւէն։

Այն սպանդներուն արեան պէս, զոր հին հեթանոսները աստուածներու ցասումը ողոքելու համար կը զոհէին, խեղճ փոքրիկ աղջկան արիւնն ալ՝ պարտականութեան նահատակ աքծանողին դառն դիւցազնութեամբ խնայուած կեանքերը պիտի գնէր։

Թամպըրմէր քաջութիւնը ժողվելով՝ նայեցաւ։

Կ'ուզէր անգամ մըն ալ տեսնել իր աղջիկը՝ դեռ չջախջախուած։

Ու մտովի կ'ըսէր.

— Երբ զաւակս լմննայ. ես ալ մասնաւոր կառախումբին անիւներուն տակ կը նետեմ ինքզինքս։

Աղջիկը չոգեկառքին ճամբուն վրայ էր։

Ոտքի վրայ կեցած, գլուխը ծռեր, բան մը կը զններ զոր գետնէն վերցուցած էր, վտանգը կասկածելու երեւոյթ չունէր։

Սեւ ու անհեթեթ կոյտը արագօրէն կը դիմէր փոքրիկ սիրուն աղջկան վրայ, որուն խարտեաշ վարսերը կը ծածանէին հովէն։

Կարծես թէ աղաւնեակ մը փիղէն ոտնակոխ պիտի ըլլար։

Քամպըռմէր, որուն կակիծէն խելայեղ, մէկ ոստումով ցատկեց անցաւ իջնող ուղին. վազեց տղուն քով, ա՛լ չէր յուսար կորզել մահուան ճիրաններէն որովհետեւ մեքենան գրեթէ վրան հասած էր։

Աստուած տուաւ որ Մարթա ետին դարձաւ։

Մէկէն տեսաւ հայրը որ թեւերը կ՚երկարէր իրեն եւ կառախումբը որ զինքը պիտի փշրէր. փոքրիկ ձեռքերը իրարու կցեց, ծունկի վրայ եկաւ եւ մահուան սպասեց աղօթելով։

Այն ատեն Քամպըռմէր երկնային ներշնչում մը ունեցաւ։

— Պառկէ՛, գոչեց որոտագին ձայնով։

Նոյն վայրկեանին, վայրաշարժը իր աչքերէն ծածկեց աղջիկը։

Ողջ պիտի գտնէ՞ր։ Կը յուսար գրեթէ, որովհետեւ հաշուած էր որ Մարթա բաւական նիհար ըլլալով կըրնար ճամբուն վրայ պառկելով ազատիլ։

Եթէ ուղիղ պառկէր եւ անշարժ կենար գետնին փակած, կառախումբը առանց դպչելու կ՚անցնէր վըրայէն։

Երբ հայրը վերստին տեսաւ զայն, երեսի վրայ պառկած էր երկու երկաթագիծերու միջեւ, երկու թեւերը տարածած, զամբիւղիկը քովը, ու չէր շարժեր։

— Մեռա՞ծ է, մրմնջեց դժբախտ աքծանողը. սեպ մը, երկաթագիծերը կապող հեծան մը, կառքերը իրարու լծող շղթայ մը դպած է անոր։ Աստուա՜ծ իմ, վիրաւորուած չըլլայ։

Քովը վազեց, եւ մինչ կը ծռէր որ գրկէ վերցնէ, աղջիկը վեր առաւ գլուխը։

Կապոյտ աչքերը եւ բոսորագոյն շուրթերը կը ժպտէին. այտերը տժգունած իսկ չէին։

Վայրկեանի մէջ ոտքի վրայ ելաւ եւ Քամպըռմէրի վիզը ցատկելով.

— Ա՜հ, հա՛յր իմ, գոչեց համբուրելով զայն, ո՜րքան վախցուցիր զիս։

Թամպըրմէր չպատասխանեց։ Ուրախութենէն կը խեղդուէր։

— Ես գիտէի որ գետինը պառկելու էր, յարեց զուարթագին։ Հնոցպան բարեկամդ յաճախ ըսած է ինծի։ Անգամ մը ինք այսպէս ընելով ազատած էր... և ես անկէ շատ բարակ եմ։ Մի՛ լար ուրեմն, հայրի՛կ, քանի որ մէկ կողմս չի ցաւիր... այսինքն այո՛, ականջս կը ցաւի... կառախումբին վրայէս անցած ատեն հանած ժխորէն։

Մինչ հայրը սրտին վրայ կը սեղմէր զայն, առանց բառ մը արտասանելու, Մարթա շարունակեց քիչ մը յոխորտալով.

— Բնաւ չշփոթեցայ, նայէ՛, չաղտոտեցի այս գեղեցիկ գեղին դրամները որոնք այն պարոնին վրայէն թափեցան... ոչ ալ անոր այցետոմսը՝ զոր նոյնպէս ճամբուն վրայէն գտայ... իր անունը գրուած է բարակ գիրերով... և ես խոշոր գիրեր միայն գիտեմ կարդալ և սակայն արդէն կէսը հեգեցի... այս դրամները անոր պիտի տանիս տաս, այնպէս չէ՞, հայրի՛կ։

— Այո՛, պիտի տանիմ, մրմնջեց Թամպըրմէր, և հարկ պիտի ըլլայ որ ինծի ըսէ...։

Խօսքին կէսը աղմուկին մէջ կորսուեցաւ։

Մանաւոր կառախումբը կ՚անցնէր, տանելով ուրախ ուղևորները, որոնք բնաւ մտքերնուն չէին անցըներ իրենց անցուցած սոսկալի վտանգը։

Զ.

Վաղայաջորդ օրը, ուր Գ. Թուլիաք երկու ապար-
դին այցելութիւն տուած էր, մէկը Գուլիները, իսկ
միւսը Օրլէանի երկաթուղին, մեծ բազմութիւն շար-
ուած էր դիակնարանին դրան առջեւ:

Մաշայի աղջիկով կինը — այս անունը կուտային
լրագիրները և հասարակութիւնը սպաննուած տարա-
բախտ կնոջ, կամ պորմի տիկինը, ինչպէս կ'ըսէին ոս-
տիկանութեան պաշտօնատան մէջ — առջի օրէն ի վեր
ցուցադրուած էր դիակնարանի սալաքարերէն մէկուն
վրայ:

Ապահովութեան պետը կանխահոգութեամբ զմռսել
տուած էր զայն, երբ երեւան ելաւ այդ անլուր ոճի-
րը, որ ամբողջ Բարիզի ուշադրութիւնը գրաւեց, և
քիչ մը ուշ հրաման տուած էր հասարակութեան ցու-
ցադրելու:

Այս տխուր միջոցին անմիջապէս դիմելու արգելք
եղող պատճառներ չկային այլեւս:

Ոճրին լուրը արդէն Եւրոպայի ամէն կողմը տա-
րածուած և մինչեւ իսկ Ատլանտեան ովկէանոսը ան-
ցած ըլլալուն այլեւս չէր յուսացուեր որ ոճրագործը,
տիրող լռութենէն քաջալերուած, գար ծուղակը իյնար:

Արդարեւ, եկած ինկած էր, բայց պրծած. հե-
տեւաբար կարելի էր եզրակացնել թէ այլ եւս յաւիտեան
երեւնալիք չունէր Արպալէթ փողոցին մէջ:

Նոյն իսկ շատ կը վախցուէր թէ սահմանագլուխն
իսկ անցած էր արդէն:

Եւ սակայն չէր ուզուեր միակ հաւանականութիւնն
իսկ զանց ընել:

Արդ, ապացուցուած է թէ, նապաստակներու պէս

որոնք անտառին ամէն կողմը պտըտելէ յետոյ կը դառնան նոյն ոտնահետքին մօտ, իրենք զիրենք սպաննել կուտան, մարդասպաններն ալ հակում մը ունին իրենց ոճրագործութեան վայրին և զոհին մարմնին շուրջը թափառելու:

Դիակնարանը իրեն կը քաշէ զանոնք, ինչպէս լոյսը իրեն կը քաշէ գիշերային տխուր թիթեռնիկները, որոնք իրենց կռնակին վրայ մեռելի գլխու պատկեր կը կրեն: Այդ մարդիկը երբեմն բռնուած են են հոն:

Մնաց որ, ներկայ պարագային մէջ, ամէն բանէ առաջ պէտք էր որ կինը ճանչցուէր, քանի որ առանց այդ ծանօթութեան՝ այս տարօրինակ գործը քննելու պաշտօն ունեցող դատաւորները հետախուզութեանց ըսկիզբէն անգործութեան կը դատապարտուէին:

Դիակին զմռսումը թոյլ կուտար ցուցադրութեան գործը երկարել կանոնական ժամանակէն աւելի՝ որ եօթանասուն երկու ժամ չանցնիր և որովհետև ըսպանութիւնը մեծ աղմուկ հանած էր, կրնար յուսացուիլ թէ Բարիզի ժողովուրդեան կէսէն աւելի պիտի գար վայելել տեսարան մը, զոր ամէն ժամանակ կը սիրէր:

Աւելորդ է ըսել թէ անհրաժեշտ նախազգուշութիւններ ձեռք առնուած էին:

Դատական քարտուղարը հոն էր, ինքնայօժար յայտարարութիւնները ու. տրուած տեղեկութիւնները արձանագրելու համար:

Եւ հանրութեան առջև բացուած սրահին մէջ քանի մը պարոններ կը պտըտէին սուր աչքերով և նուրբ ականջներով զինուած, մաքուր հագուած պաշտօնեաներ, որոնք հոն դրուած էին, հանրութեան մէջ ըրուած խօսքերը լսելու և դէմքերը դիտելու համար:

Գտիչը կը պնդէր թէ այս հինցած միջոցը չէր կըր-

նար բնաւ յաջողիլ, և վստահօրէն կը խոստանար իր գիւտած միջոցներով գտնել ոճրագործը, մինչդեռ ապահովութեան պաշտօնեաները դիակնարանին մէջ հսկելով ժամանակ կը կորսնցնէին:

Ոստիկանութիւնը ականջ չէր կախած այս դիտողութեան, և պատճառ մը չունէր իր այս որոշման վըրայ զղջալու, քանի որ դիակնարանը խստապէս պաշարուած էր ամբոխէն։

Այսպիսի բազմութիւն տեսնուած չէր Վիլէրի մանկան դէպքէն ի վեր, որ ամենէն աւելի ցուցադրուած մնաց 1840 ին, և վերջապէս ճանչցուեցաւ:

Ուստի ներելի էր յուսալ որ, այս անգամ ալ, հազարաւոր դիտողներու մէջ, մէկ կամ միւս օրը մէկը պիտի գտնուէր և ըսէր թէ այս կնոջ անունը սա է, կամ ըսէր միայն թէ այս ինչ տեղ տեսած էր, այս ինչ անձին տունը կը յաճախէր:

Սպասելով այս բաղձացեալ դիպուածին, ոստիկանութեան պաշտօնեաները լաւ հսկողութիւն կ'ընէին:

Ապահովութեան պետը անոնց հետ դրած էր Բիէտուշը և Բիկաշը, որոնք արուեստին մէջ ունեցած ճարտարութենէն զատ՝ գործին ալ քաջածանօթ էին:

Գլխաւորաբար, Բիէտուշի վրայ յոյս դրած էր, որ արտակարգ եռանդով կ'աշխատէր ոճրագործին հետքը գտնելու, որպէս զի իր գործած սխալը դարմանէ:

Խեղճը տակաւին չէր կրցած մխիթարուիլ մարդասպանը փախցնելուն վրայ: Իր միակ մտածումը այդ մարդն էր, զայն կ'երազէր գիշերը:

Ու վախնալով որ ականջին հասած ծանօթութիւնները կը մոռնայ, փութացած էր իր յուշատետրին մէջ նշանակել:

Փողոցներուն մէջ տեսած ամէն երկարատեւ կրկնոցները և ճերմակ փողկապները անոր ուշադրութիւնը կը գրաւէին, և եթէ զանոնք կրողը սեւ մօրուք, հաստ

յօնք և քիչ մը վառվռուն աչք ունենար, անխոնջ հետախոյզը անոր ետեւէն կ'երթար:

Այս հետախուզութիւնները չէին յաջողած, բայց Բրէտաւ չէր վհատեր բնաւ:

Միայն թէ կը կատղէր որ Պ. Թոլպիաք շատ քիչ կը գործածէր զինքը:

Մինչև այն ատեն գտիչին հետ յարաբերութիւն ունեցած էր ամէն օր փողոցին մէջ ամենակարճ տեսակցութեամբ:

Եւ այս հակիրճ ու արագ խօսակցութեան միջոցին, Պ. Թոլպիաք տեղեկութիւն կը հարցնէր, և իր կողմէ տեղեկութիւն չէր տար բնաւ:

Ստոյգ է որ հազար ֆրանք պարգև խոստացած էր իր օժանդակին եթէ բռնէր այն մարդը, որ կիրակիէն երկուշաբթի լուացած կիշերը եկած ու պորտին մէջ պտըտած էր:

Բրէտաւ հարուստ չէր, բայց պատիւը դրամէ, և իր համբաւին վերահաստատումը ամէն վարձատրութենէ նախամեծար կը համարէր:

Միւս կողմէ, Պ. Լըքօք բնաւ զայն վարժեցուցած չէր այս բրիտանական ձևերուն. Պ. Լըքօք ֆրանսական ձևով կը վարուէր երբ գործածէր Բրէտաւը. շատ բան կը յանձնէր անոր:

Սակայն, Բրէտաւ կը ճանչնար Պ. Թոլպիաքի արժանիքը, և կ'ուզէր կրցածին չափ լաւ ծառայել անոր:

Բայց, այն օրը, պետը արձակուրդ տուած էր իր ստորադասին մինչև հետևեալ օրը. ան ալ խելոյն ապահովութեան պետէն հրաման խնդրեր էր, որ իր պարապ ժամերը օգտակար դարձնելու համար մինչև իրիկուն հսկողութիւն ընէ դիտակնարանի այցելուներուն վրայ:

Հրամանը դիւրութեամբ ստանալով իր Բրկաշ ընկերին հետ առտուն կանուխ գացեր տեսակցեր էր դա-

տական քարտուղարին հետ, որ շատ գոհ ըլլալուն, գրակնարանի սրահին կից խուց մը տուած էր անոր: Խուցին պատը ճարտարօրէն ծածկուած ծակեր ունէր, որոնց մէջէն շատ դիւրին էր զննել հանդիսութիւնը:

Բիժաուշ նստած էր այդ դիտարանին մէջ, և դըռներուն բացուելէն ի վեր չէր շարժած այն տեղէն:

Բիկաշ ալ հոն էր, բայց երկրորդական դերով, այսինքն հարկ եղած ատեն բանի գործ մը կատարելու պաշտօնով:

Ուրիշ չորս դէտեր ալ ամբոխին մէջ խառնուած էին:

Այցելուներու շարքին կը հետեւէին ուրիշ ամէն մարդոց պէս, բայց նոյն միջոցը կը գործածէին ինչ որ երբեմն կը գործածուէր Սիրք-Օլիմբիք թատրոնին մէջ, ուր վաթսուն մարդիկ մէկ ժամ շարունակաբար ետեւէ ետեւ անցնելով՝ առաջին Նափոլէոնի մեծ զօրաբանակը կը ներկայացնէին:

Դռնէ մը դուրս ելլելնուն պէս՝ նորէն կ՚երթային շարքին մէջ կը մտնէին ու միւս դռնէն ներս կը մըտնէին, այնպէս որ իրենցմէ մէկը ապակափեղկին առջեւ գտնուէր միշտ:

Մնաց որ, գիտէին թէ իրենց Բիժաուշ և Բիկաշ ընկերները պատին ետին ընտիր դիրք մը բռնած էին:

Երբ որսորդները զգան թէ որսը հեռու չէ, դարանավայրէն չեն մեկնիր երթալ ճաշելու համար· այսպէս՝ մեր վեց դէտերն ալ այն օրը ոտքի վրայ կտոր մը չոր հաց ուտելով գոհացան:

Ժամը երեքը անցած էր, և Յունվարի մէջ շուտ իրիկուն կ՚ըլլայ: Սակայն ամբոխը չէր նուազեր հին գրակնարանին շուրջը, որ առաջին կայսրութեան օրով շինուած էր Սէն-Միշէլի կամուրջին հիւսիսային-արեւելեան անկիւնը:

Այդ գրեթէ վայելչաձեւ տնակը, ինչպէս գիտեն շատեր, Սիթէի կղզիին արեւելեան ծայրը դրուած է. դուրսէն նայելով, յուսահատեալներու այդ վերջին ապաստանը պանդոկանոցի կամ թաղապետութեան գրասենեակի երեւոյթ ունի:

Մնաց որ, այնպիսի ժամանակի մը մէջ կ՚ապրինք, ուր բանտի մը արտաքին տեսքը զգալապէս չի տարբերիր ապաքինարանի մը տեսքէն, և ուր դահիճը նախարարական պաշտօնեայի մը կերպարանքն ունի:

Նոր դիակնարանը ոսին ծառերով զարդարուած ձեմելիքի մը դիմացը շինուած է, և Նօթր-Տամի եկեղեցիին դաւին հանդիպորմերը իրենց ստուերը կը ձգեն այն տխուր հարթավայրին վրայ, ուր թաղին աղաքը կ՚երթան կը դադան աւելի քիչ աղմուկով քան Մօպէրի հրապարակին վրայ:

Կարծես թէ կը վախնան արթնցնելէ այդ կրածեփ սպիտակ շէնքին մէջ ննջող մեռեալները:

Դիակնարանը քառակուսի սրահ մըն է, բարձր ձեղունով և շքեղօրէն լուսաւորուած:

Երկու մասերու բաժնուած է ապակեպատ տախտակորմով մը, որուն ետեւը շարուած են վեց առ վեց, երկու զուգահեռական գծի վրայ, տասներկու սալաքար·աոոնց վրայ կը դրուին այն դիակները զոր սարսափելի կավրօշները, յաճախորդները այս տխուր թատրոնին, դերասան կը կոչեն:

Երբոր սալաքարերը դատարկ են, կ՚ըսեն թէ թատրոնը հանգիստ կ՚ընէ:

Այն օրը դերասանները բազմաթիւ էին, մինչեւ իսկ արտակարգ ներկայացում կար:

Բարիզի մէջ բնաւ չէր տեսնուած այսպիսի սրտայոյզ և մանաւանդ այսպիսի նոր տեսարան, որովհետեւ Արպալէթ փողոցի սպաննուած կինը ցուցադրուած էր

այնպէս հագուած, ինչպէս որ պատուած էր սնտուկին մէջ:

Եւ կուրծքին վրայ, սիրտին տեղը, Մաշային աղ-ջիկը կեցած էր սպանիչին ձեռքովը դամուած:

Զմրուխտի շնորհիւ, մետաղ կնոջ հրաշալի գեղեցկու-թիւնը բնաւ չէր աղօտած, ու տարակոյս չկար որ զայն ողջ տեսնողները պիտի ճանչնային, եթէ մէկ ան-գամ տեսած ըլլային:

Խարտեաշ կին մըն էր, սեւ աչքերով, խարտեաշ մը ոսկեհեր, խարտեաշ մը, որուն նմանն յաճախ չի տեսնուիր Անգլիոյ մէջ:

Իր կիսափակ կոպերը և կիսախուփ շրթունքը տեսնողը կ'երդնուր թէ քնացած էր, պիտի արթննար, եթէ անունը արտասանուէր:

Իր սպիտակ, և նուրբ ու երկայն ձեռքերը բռնած էին այն քամելիան, զոր ոճրագործը թողած էր իրեն:

Ծաղիկը դէմքէն աւելի թարշամած էր:

Իր ժանեկազարդ սենեկազգեստին մէջ փաթթուած, մարգարտագոյն մետաքսէ գուլպաները և վարդագոյն կօշիկներ հագած, կարծես թէ պարահանդէս երթալէ առաջ բազկաթոռի մը վրայ հանգչող կնոջ մը երե-ւոյթը ունէր:

Բազկաթոռը մարմարէ սալայի մահիճ մըն էր, այն գորշ կապոյտ մարմարէն, որով վառարաններու ծնօտներ կամ զարդարուն սեղաններ կը շինեն:

Քիչ մը անդին, երկրորդ դասակարգին մէջ, երկու ջրամոյններ կային, կախուած տղայ մը և ինքզինք պատուհանէն վար նետած կին մը:

Մերկ էին այս աննշան մեռեալները, մորթէ ա-տոտ գոգնոց մը ունէին. իրենց աղքատիկ զգեստները կախուած էին իրենց գլխուն վերեւ, ուրիշ դիակ-ներու քով գձուձ բեկորներ թշուառութեան, որոնց

Բարիզի բոլոր սինեմաներուն մէջ Թաւալիտէ յետոյ եկած հոն խրած էին։

Անոնք սրահին ետեւի կողմը փակցուած էին, որպէս զի սպաննուածը գրաւէ ամէնուն նայուածքը. այդպէս եղած էր, որովհետեւ հանրութիւնը անով մի-այն կ'զբաղէր։

Մանուշեանց խմբի թուղթը անսպառ մեկնութեանց առիթ կուտար։

Մարդկային խելքը այսպէս է, մանաւանդ Բարի-զի մէջ։ Հետաքրքիրները ուրիշ զբաղած էին գուշա-կելու թէ ինչո՞ւ համար Մաչային ազդիկը հոն դրուած էր քան թէ խանդավառած այն սրտաճմլիկ տեսարա-նէն, ուր գեղեցիկ ու փայլփլչացող արարած մը իր վերջին քունը կը քաշէր դիակնարանին նողկալի սա-լաքարերէն մէկուն վրայ։

Մէկի պէս, որ յուզուած ձայնով կը մրմնջէր. խե՛ղճ կին. այդպէս թարմ հասակի մէջ մեռնի՜լ, քան հոգի կար որ ծանրութեամբ կ'ըսէին. «Այդ խաղի թուղթին վրայ է առեղծուածին լուծումը.» կամ թէ «Ես կը կարծէի թէ այդ խաղի թուղթը «Զանազան դէպքեր» խմբագրողներուն հնարածն էր։ Ստուգիւ, իմ լրագիրս ամէնէն լաւ տեղեկութիւն կ'ստանայ։

Եւ ուրիշ խորամանկները կ'աւելցնէին. «Յայտնի կը տեսնուի որ թղթախաղն մեծ մաս ունի այս գործին մէջ։ Ոստիկանութիւնը շատ տխմար պէտք է ըլլայ որ այս ոճրին հետքերը չգտնէ։ Բաւական է որ խա-ղամոլներուն մէջ փնտռէ։»

Մինչեւ իսկ մեծանուն Պ. Բրիւտոնի սկզբունք-ներով տոգորուած միջակորեար քաղաքացիներ կային, որ անկէ հետեւցնելով լրջօրէն կը ճառէին Մոնա-քոյի մէջ այնքան արդիւնաւորապէս շահագործուած մոլութեան վտանգներուն վրայ։

Ոստիկանութեան պաշտօնատունն ալ վերոյիշեալ

խորամանկներուն կարծիքէն էր քիչ մը, և կնոջ դիա-կին ցուցադրութիւնը սարքած ատեն չէր մոռցած ամբաստանիչ խաղի թուղթն ալ ցուցադրել դիտական հաշուով:

Աչքի զարնող ձևով զետեղուած էր ներկուած խաւաքարտի կտորը, երկու տող մեռեալին արիւնովը արտատպուած և ազդեցութիւնը կատարեալ ընելու համար, վէրքին մէջ թողուած կամ նորէն խօթուած դաշոյնը իր նրբաքանդակ փղոսկրէ երախակալը ցոյց կուտար:

Այս երկրորդական պարագաները կամ մանրամասները, ինչպէս կ՚ըսեն թատրոնի մէջ, ստուգիւ այնպէս կը թուէին թէ դատի մը մէջ ի հանդէս բերուած էին, և հանրութիւնն ալ շատ գոհ էր, որովհետև բնաւ ներկայ գտնուած չէր նմանօրինակ ցուցադրութեան մը:

Դպրոցէ փախչող տղաք, գործարանէ խոյս տուող աշկերտները պահ մը ատեն անցընելու համար հոն եկող խանութպանները, տղոց դայեակները և վաճառանոցի տիկինները աւելի քաղցր արտասուք կը թափէին հոն քան «Երկու Որբուհիներ» թատերգին մէջ:

Բայց հոն կային մարդիկ ալ, որոնք զարմացած էին այդպիսի միջավայրի մը մէջ գտնուելնուն վրայ, ուր շատ չեն յաճախեր Իտալական թատրոնին բաժանորդները:

Կային կենցաղասէրներ, գեղարուեստասէրներ, մատենագիրներ ու պերճազգիներ նոյն իսկ ազնուական տիկիններ, իրենց սենեկապանուհիին կերպարանքով:

Բիէտաւշ իր թաքստոցէն կը դիտէր այս զարմանալի հանդիսականներուն շարքը և ուրախ կ՚ըլլար տեսնելով շատ մը անձեր ընկերային այն դասակարգերէն, ուր հազիւ երբեք կը գտնուէին այնպիսի որսեր, զոր իր արհեստը որսալու կը հարկադրէր զինք:

Բրէտուշ ալ իր կարծիքն ունէր Արպալէթ փողոցի գործին վրայ: Հաստատապէս համոզուած էր թէ ոճրագործը պարոն մըն էր, ոչ արհեստով չարագործ:

Այս համոզումը հիմնուած մասամբ այն իրողութեան վրայ, որ մտքէն չէր ելլեր: Արհեստով ոճրագործները ո՛չ թանկագին կրկնոց կը կրեն, ո՛չ նոր գլխարկ կը գնեն, ո՛չ բարձրակրունկ կօշիկներ կը հագնին, ո՛չ ալ սպիտակ մետաքսէ թաշկինակ կը փաթթեն իրենց վիզը:

Արդ, այն մարդը որ պորմին վանդակադրան առջեւ ոստիկանութեան պաշտօնեայի կեղծ քարթ մը ցոյց տուած էր իրեն, իշխանազունի մը պէս հագուած էր:

Այս էր Բրէտուշի կարծիքը, որ իշխանազունները հեռուէն միայն տեսած էր և իր թաքստոցէն կորովաբիբ կը զննէր լաւ հագուած հեռաքրքիրները, երբ ապակեփեղկերուն առջեւէն կ՚անցնէին անոնք:

Անոր ետին, Բիկաշ բարեկամը փիլիսոփայօրէն կըտոր մը Գրիւյէրի պանիր կ՚ուտէր հացով:

Բիկաշ միմիայն օգնութեան համար կեցած ըլլալով հոն, մնացեալին համար իր ընկերոջ բերանը կը նայէր:

Երկու պահակներուն թաքստոցը քարտուղարի գրասենեակէն բաժնող դուռը բաց ըլլալուն, գրագրի մը ձայնը կը լսուէր, որ մերձակայ սրահին մէջ դիակի մը զգեստաւորումը ճշդելու զբաղած երկու սպասաւորներու կողմէ տրուած ծանօթութիւնները կը կրկնէր:

— Կապոյտ կտաւէ տափատ, ծունկը պատռած, կը գոչէր գրագիրը... մաշած կրունկով կօշիկներ... վայրահակ պահպանակով տափակ գլխարկ... ճերմակ գործազգեստ՝ ձախ արմուկը սեւ դերձանով կարկտած... օձիքին օղակը բրդած.. ուսին վրայ նոր կտոր մը...

— Նոր մեռա՞ւ մը բերած են ձեզի, հարցուց Բիկաշ:

— Այո՛, գունդիկ տղայ մը, զոր Թուրնէլի կամուրջին մօտ ջուրէն հանած են:

— Եթէ այսպէս շարունակէ, տասերկու սալաքարները պիտի զարդարուին, մրմնջեց Բիէտուշ: Գէշ բան, հասարակութեան ուշադրութիւնը կը խատարեցնէ:

— Վտանգ չկայ, ընկե՛ր, պատասխանեց Բիկաշ: Ջրամոյններ շատ կը պատահին... բայց մէթրը յիսուն ֆրանքի ժանեակներով հագուած տիկիններ յաճախ չեն տեսնուիր հոս: Այնպէս չէ՞, հա՛յր Միւլար:

— Քսան տարիէ ի վեր այս պաշտօնը կը վարեմ, բայց նմանը տեսած չեմ տակաւին, ըսաւ պաշտօնեան:

Ու սրահի սպասաւորին ձայնը նորէն շարունակեց:

— Տափատին ձախ գրպանին մէջ սեւցած ծխափող եւ ծխախոտի ծրար մը: Աջ գրպանին մէջ երգերու տետրակ մը եւ շանչան մը:

— Լա՛ւ: Գանք մարմնին յատկանիշներուն:

— Վզին վրայ սպի մը... կուրծքին վրայ սադնանկար սիրտ մը նետով ծակած... ծայրը վեր դարձած քիթ... հարթ մազեր... բերան...

— Է՛յ, ոչ այդքան բարձրաձայն, ըսաւ Բիէտուշ, լսելու արգելք կ'ըլլաք ինծի:

— Ի՞նչ լսելու, հարցուց Բիկաշ:

— Ածխավաճառուհին որ կը խօսակցի իր ամուսնին հետ: Ահա երկու քայլ հեռու կեցած է ապակեփեղկին առջեւ: Թող տուր որ մտիկ ընեմ: Ես կը կարծեմ որ այս Օվէրնեացիները աւելի բաներ գիտեն, զոր չյայտնեցին մեզի:

Ճիշդ էր Բիէտուշի ըսածը: Հակառակ որ դիակին առջեւ բերուած էին, Օվէրնեացին եւ կինը ուզած էին նորէն տեսնել զայն:

Դիակին աջեւ բերուած տան հարցաքննուած ըլլալնուն, տան չէին ունեցած երկարօրէն զննելու իրենց դրացուհին, ուստի ուզած էին լրացնել այդ թերին, և այս անգամ զուարճութեան համար եկած էին։

Մնաց որ, երկարօրէն կը ճառէին ու հոն գտնուողներուն կը հասկցնէին թէ սպաննուած կինը իրենց խնամութին քով կը բնակէր։

Ածխավաճառուհին մինչեւ իսկ կ'ըսէր թէ տանը իրեն կարելի չպիտի ըլլար երբեք դիակը գտնել։ Ածխավաճառն ալ կը յայտարարէր թէ ոճրագործը կը ճանչնար, և կը յուսար որ մը անշուշտ պիտի հանդիպէր անոր։

Անոնք չէին մոռնար նաև իրենց խնամութին հասցէն տալ։

Մինչ երկու ամուսինները այսպէս իրենց խնամութը կը ճանչցնէին հոն գտնուողներուն, Բրէտաուշ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր։

Բարեկարգութիւնը պահելու պաշտօն ունեցող պահակներուն ըրած կարգադրութեանց հետեւելով, երկու Օվէրնեացիները, կնոջ մարմինն աջեւէն անցնելէ յետոյ, ապակեփեղկին ծայրը հասած էին այն որմին մօտ, որուն ետեւը նստած էր Բրէտաուշ, այս վերջինը անոնց խօսքերուն ոչ մէկ բառը կը կորսնցնէր։

— Ո՞ւր է որ դուք տեսած էք այս կինը սպաննող թշուառականը, կը հարցնէր վէր մանկիկ մը գըրկող դայեակ մը։

— Տեսած եմ ինչպէս որ ձեզ կը տեսնեմ, պատասխանեց ածխավաճառը ծանր դէմքով։

— Ի՞նչպիսի մարդ է։ Անշուշտ գործաւոր չէ։

— Ո՛չ, աւելի լաւ հագուած է քան մեր տանտէրը, որ Կոպլէնի թաղին ամենէն հարուստ խորդն է։ Կապոյտ մորթէ օձիքով կրկնոց, փայլուն կօշիկներ և ...

Ոճրագործին հագուստներուն նկարագրութիւնը ընդմիջուեցաւ մանկիկէն, որ սկսաւ սաստիկ ճչալ։

Դայեակը զայն լռեցնելու համար սպաննուած կը-նոջ դիակը ցոյց տուաւ, անոր ըսելով.

— Աս տիկինը նայէ, ձագո՛ւկս, ինչ աղուոր է։

Տղան լռեց և Օվէրնեացին շարունակեց.

— Փողպատ մը կը կրէ միշտ. . ու ձեր խաւէն եղող քաղաքացիին պէս։

Ոճրագործին հետ ունեցած գիշերային խօսակցու-թենէն ի վեր, Բիքէտուշ փողպատի խօսք չէր կրնար ըսել, առանց ուշադրութիւնը արթննալու։

Իսկոյն սկսաւ զննել այն մարդը զոր ամբաստանո-ղը կը ցուցնէր դայեակին։

Մարդը, որ իր հագուստին մէկ մանրամասնու-թեամբը Արպալէթ փողոցին մարդասպանը կը յիշեցնէր Օվէրնեացիին, ի սկզբան գրաւած չէր Բիքէտուշի ու-շադրութիւնը։

Պէտք է ըսել թէ, բացի փողպատէն, անոր կեր-պարանքը բնաւ չէր նմանէր այն մարդուն կերպա-րանքին, զոր Բիքէտուշ հաւատարմաբար միտքը պա-հած էր։

Նախ՝ գինետանի այցելուն կրկնոց չէր հագած, հանդիպած գիշերին չափ ցուրտ կար այն օր։

Ասուիէ քառակուսի գծուածքով թիկնոց մը հա-գած էր, և գլուխը կակուղ գլխարկ մը դրած։ Մէկ խօսքով՝ ընկերութեան մէջ մտնող ելլող մարդու կեր-պարանք չունէր։

Սակայն գորշ կզբենի ձեռնոցներ դրած էր։

Այս ձեռնոցները որոնք շատ նոր էին և դաստա-կին վրայ լաւ կոճկուած, բնաւ չէին յարմարեր իր անխնամ կերպարանքին։

Բիքէտուշ շփոթ կերպով կը յիշէր անոր նման

ձեռնոցներ տեսած ըլլալը այն մարդուն ձեռքը, որ ոս-տիկանութեան պաշտօնեայի մը քարթը ցոյց տուած էր իրեն:

Շիտակը ըսելով, վստահ չէր տեսածին ճշդութեան. որովհետեւ կէս գիշերին շատ լոյս չէր Արպալէթ փողոցին մէջ, եւ շատ կը ցաւէր որ ճշդած չէր այդ դիտողութիւնը:

Պ. Լըքօք, ոստիկանութեան գործերուն աշխատած ատեն այդ դժուութիւնը չէր գործեր:

Կը յիշէր ձեռնոցներուն եւ կակուղ գլխարկին անյարմարութիւնը:

Նշան մըն էր որ իր արժէքը ունէր:

Ատկէ զատ, Օվէրնեացիին ցոյց տուած մարդը արդարեւ հաստափողպատ մը ունէր վզին շուրջը, որ մինչեւ ականջները կ'ելլէր:

Միայն թէ, այդ փողպատը սխանակ ձերմակ մետաքսէ ըլլալու, սեւաթեան բուրդէ էր:

Բրէշաւ մէկ նայուածքով ըմբռնեց այս մանրամասնութիւնները, որոնք ուրիշներու համար բնաւ կարեւորութիւն չունէին, եւ անցաւ դէմքին քննութեան:

Հոն բոլորովին անյաջող եղաւ:

Մարդը, որ այնքան զգուշութիւն կ'ընէր փողացուէ չտեսնուելու, սաստիկ հարբուխ եղած էր, անդադար կը հազար եւ իր թուքը գրպանին թաշկինակովը կը սրբէր, այնպէս որ քթին ծայրն իսկ չէր տեսնուեր:

— Հարկաւ, երբ հազը դադրի, քիթը պիտի խընչէ, կ'ըսէր ինքնիրեն Բրէշաւ, որ զայն չէր վրիպեցըներ իր տեսութենէն:

— Քալեցէք, պարոննե՛ր, քալեցէք, կը գոչէին պահակները ամբոխին շարժումը փութացնելու համար:

Հետաքրքիրները շուրջին կը հեռանէին վիրար քիչ մը հրելով, որովհետեւ յամառներ կային որ եռե-

նին գտնալով կը կենային, որպէսզի աւելի երկար վայելէին տեսարանը:

Ածխավաճառուհին և էրիկը արդէն անցած էին թաքստոցին առջեւէն, ինչպէս նաև դայեակը ու կաթընկեր մանկիկը, խելօքցած էր, մեռեալ կինը տեսնելով:

Փողպատաւոր մարդը կը մօտենար, և Բիէտուշի սրատես աչքին առջեւէն պիտի անցնէր:

Դժբախտաբար կը հազար միշտ, այնչափ ուժգնութեամբ, որ տախտակորմին ապակիները կը թնդացընէր:

Միայն Բիէտուշ կը հասկնար թէ գէշ կը հազար:

— Թաշկինակը բերնին վրայ դնելէն ի վեր, այս չարաճճին տասն անգամ թքնելու ատեն կրնար ունենալ, կ'ըսէր ինքնիրեն: Օ՛, օ՛. աւելցուց կամացուկ մը, Թաշկինակը բարակ կերպասէ է: Ահա կակուղ գըլխարկ մը ընտիր ճերմակեղենէ: Շապիկն ալ կտաւէ կ'երեւի ինծի: Զարմանալի բաներ են ասոնք: Օրականիս կէսը կու տայի սա մարդուն կօշիկները տեսնելու համար, բայց այս ամբոխին մէջ կարելի չէ:

Մարդը կը յառաջանար միշտ, սեղմուելով ամբոխին մէջ, ինչպէս որ սեղմուէր էր ապահովութեան պետը ժամացոյցին մէջ, սաստկապէս հազալով և չարունակաբար գլուխը խոնարհեցնելով:

— Սա մարդը պիտի անցնի երթայ, և ես չպիտի կրնամ մօրուքին գոյնը տեսնել, եթէ ունի, կը մըրմնջէր Բիէտուշ: Ստուգիւ, այս հարբուխոտ մարդը չէր ուզեր որ զինքը զննեն:

Կը մտաբերեմ դուրս ելլել անկէ և երթալ դրանը դուրսը սպասել, տեսնելու համար թէ բաց օդը պիտի բժիշկէ՞ զայն:

Հազացողը հիմայ կը մօտենար պատին գլուխը վեց մատ հե՛ռի չէր պահակին աչքերէն:

Բայց Թաշկինակը չէր բաժնուէր երեսէն. ակէ

դառ, իրիկուան մութը կոխելու վրայ էր, այնպէս որ Բրիջառուչ չկրցաւ ամենափոքր զննութիւն մը ընել։

Ամրոցին կոշակը քշեց տարաւ կասկածելի այցելուն, որ շատ չանցած, զննողին տեսութեան շրջանակէն դուրս ելաւ։

Բրիջառուչ գիտէ թէ մտադիր էր իր խորհած ամենապարզ հնարքը ի գործ դնելու, այսինքն կողմնակի դռնէ մը դուրս ելլելով՝ երթալ դիակնարանին մեծ դրան առջեւ սպասել։

Հոն անվրէպ պիտի գտնէր հարբուխոտ մարդը, եւ դիւրութեամբ լրտեսել զայն, մինչեւ իսկ ձերբակալել եթէ հարկ դատէր։

Բայց, ատոր համար, հարկ կ՚ըլլար իր հսկողութիւնը Բրիկաշի թողուլ, որ իրեն չափ ճարպիկ չէր, եւ որ՝ միւս կողմէ իրեն պէս մօտէն տեսած չէր ոճրագործը Արպալէթ փողոցին մէջ։

Պարագան դժուարին էր, եւ Բրիջառուչ շատ ատեն չունէր խորհելու։

Միջին եղանակ մը որոշեց։

— Ծերո՛ւկս, ըսաւ Բրիկաշի, ինծի կը թուի թէ կասկածելի մարդ մը տեսայ։ Գնա՛, ուրեմն սպասէ դրանը դուրսը. դիւրաւ կրնաս ճանչնալ զայն. կակուղ գլխարկ մը ունի եւ կանանչ ու կարմիր քառակուսեայ գծաւոր փողկապ մը։ Երբ դուրս ելլէ տեսնես, ընկերի մը ցոյց տո՛ւր, որպէսզի լրտեսէ, եւ եկուր ինծի իմացուր թէ միշտ կը ծածկէ՞ երեսը։

— Մեծ բան մը չէ աս, պատասխանեց պարզապէս Բրիկաշ, որ շատախօս չէր։

Բրիջառուչ խօսած ատեն սրահին մէջ կը նայէր եւ ուշադրութեան արժանի բան մը չէր տեսներ։

Հետաքրքիրներուն անցքը կը շարունակէր, բայց մօտ էր դադարումը որովհետեւ դիակնարանին փակման ժամը կը մօտենար։

Շատ անմիտ եմ որ այդ կենդանիին համար անհանգիստ կ'ըլլամ ըսաւ Բրիջաուչ, երբ ընկերը դուրս ելաւ: Եթէ սատկի ոճրագործին նմանէք, ածխավաճառը բարձրաձայն կը գոչէր: Գործին մէջ մտնելու մեծ փափաք ունի այդ Օվէրնեացին: Գիտեմ որ ունապարծութիւն է ըսելը թէ յաճախ տեսած է սպանութիւն ընող մարդը․ բայց անշուշտ կրնայ տեսած ըլլալ զայն մէկ կամ երկու անգամ, տանը բակէն անցած պահուն: Ուրեմն կը ճանչնայ զայն, և որովհետև կանանչ փողկապին խօսքը չըրաւ պահակներուն կը հետևի թէ կանանչ փողկապը նշանակութիւն մը չունի գործին մէջ: Սատկի չափազանց շատ իրար կ'անցնիմ հիմայ: Ահա այս է անգամ մը խաբուելու պատուցը, բնաւ նշանակութիւն չունեցող անմտութեանց մէջ կը նետուիմ: Մարդ մը չի կրնար ձերբակալուիլ կղբենիէ ձեռնոց և հագ ունենալուն պատճառով:

Բրիջաուչ այս քաջալերական բանախօսութիւնը կ'ընէր ինքնիրեն, երբ պահապաններն սկսան «Օ՜ն, պիտի գոցուի» գոչել:

Արդէն մուտքը արգիլուած էր, և բազմութիւնը չնորգուելուն, արագօրէն կ'անցնէր:

Նոյն միջոցին դուրսը, քարաուզարի գրասենեակին պատուհաններուն տակ, մեծ ժխոր մը առաջ եկաւ:

Վէճ մը ծագած էր, և ձայներ կը լսուէին որոնք «Բռնեցէ՛ք» կը գոչէին:

— Ո՞վ բռնել կ'ուզեն, կը հարցնէր Բրիջաուչ ինքնիրեն: Արդեօք Բիկաչ ձերբակալե՞լ ուզեց կակուղ գլխարկով մարդը: Զգմ գարմանար․ այդ սատանայ Բիկաչը միշտ առաջ կ'երթայ: Սակայն, եթէ սխալեցանք ազատ կը ձգենք մարդը և գործը կը լմնայ: Երթամ նայիմ ի՛նչ կը դառնայ:

Եւ դէպի դուռը դիմեց ուրկէ իր ընկերը դուրս ելած էր։

Յանկարծ դուռը բացուեցաւ և խումբ մը ներս մը-տաւ, զոր կը կազմէին Բիկաշ, և երկու պահակներ և կատաղօրէն դիմադրող մարդ մը։

Բիկաշ վիզէն բռնած էր զայն, պահակներն ալ թեւերէն, բայց չէին կրնար արգիլել զայն ուժգնօրէն աքացելէ ու պոռչտելէ օտար լեզուով մը, որուն մէջ կօտտէմ բառը յաճախ կը յեղյեղուէր։

— Անգլիացի մըն է մրմնջեց Բիէտաուշ, որ միակ գաղափար մը ունէր մտքին մէջ։ Արդեօք այն...

— Սպասէ՛ քիչ մը որ քեզ չուանով կապեմ, տղա՛ս, կ'ըսէր Բիկաշ, չուան մը անցընելով բռնուած մարդուն սրունքներուն շուրջը, ուր անկարող եղաւ այլ ևս շարժելու։ Անգլիացի գող մըն է աս, զոր ձեռքը կնոջ մը գրպանին մէջ խօթած միջոցին բռնեցի, աւելցուց Բիկաշ, իր ընկերոջ հարցական նայուածքին պատասխանելով։ Սրիկան նեհար կատուի մը պէս դի-մադրեց մեզի, բայց զսպեցինք զայն։

Իսկ մի՞ւսը, հարցուց Բիէտաուշ լակոնաբար։

— Իրաւ որ ատեն չունեցայ զայն մտածելու։ Այս կատաղիին հետ զբաղեցայ։

— Անգլիացին ա՛յնքան մոլեգնաբար կը դիմա-դրէր և աղմուկ կը հանէր, որ չուզեցինք պահականոց տանիլ. ըսաւ պահակներէն մէկը։ Բազմութիւնը կը խառնուէր, և կ'ուզէր չարաչար հարուածել։ Ուստի...

— Կառքի մը մէջ կը փակենք, ըսաւ Բիէտաուշ, պահակին խօսքը ընդմիջելով։ Բայց նախ պէտք է ծոցը ու գրպանները խուզարկել։ Այդ Լոնտոնցի գըր-պանախոյզները երբեք կապիկներու չափ ճարպիկ են. եթէ ետին դառնալու չափ ատեն թողուի իրեն, իսկոյն գողցած բաները կը նետէ վրայէն։

— Ուրեմն խուզարկեցէք, ըսաւ պահակը:

Բրէտուշ գործողութեան սկսաւ կարգաւ ու մեթոտով:

Լաւ պարուանդած եւ կորովի ձեռքերէ բռնուած, գրպանահատը չէր կրնար այլեւս խլրտիլ. բայց բրիտանական հայհոյութեանց հեղեղ մը կը ժայթքէր:

Բրէտուշ նախ երեք ոսկի շղթայ, երկու ժամացոյց և կէս երկոտասանեակի չափ դրամապանակ հանեց այդ մարդուն զգեստին գրպաններէն:

Բայց այս կողոպուտը բան մը չէր բաղդատմամբ այն կարեւոր գիւտին՝ զոր ըրաւ տափատին մէկ ծածուկ գըրպանէն:

Գեղեցիկ թղթապանակ մը հանեց, և զայն բանալով, լուսանկար այցետոմս մը ձգեց մէջէն. զոր բռնեց գետինը դեռ չինկած, և տեսաւ որ սպաննուած կնոջ պատկերն էր:

Բրէտուշ արագաշարժութեան հետ արագ նայուածք ունէր:

Իսկոյն նշմարեց նմանութիւնը և յուզումնալից ուշադրութեամբ քննեց պատկերը և ուրախութենէն աժգունելով գոչեց.

— Նո՛յն ինքն է:

Արդարեւ նոյն ինքն էր, և ո՛վ որ անգամ մը տեսած էր սպաննուած կնոջ գլուխը՝ կարելի չէր տարակուսիլ:

Լուսանկարը, եթէ ուրիշ արժանիք չունենայ, գոնէ սա արժանիքը ունի որ իր ներկայացուցած իրերը ճշդիւ և մանրամասնաբար կ՚օրինակէ:

Ամէն անգամ դէմքին պատկերը գծերուն չափ լաւ չարտադրեր, բայց այս անգամ սքանչելապէս յաջողած էր:

Չքնաղագեղ հակը որ քանի մը քայլ անդին պառկած էր մարմարէ անկողնի մը վրայ, արեւուն ճառագայթով դրոշմուած պատկերին վրայ կատարելապէս կենդանի էր։

Անոր կլոր և վայելչաձեւ ճակատն էր, անոր գանգուր մազերը, անոր ժպտուն շրթունքը, անոր խոշոր աչքերը աղեղնաձեւ յօնքերով, նոյն փոքրիկ նշանը ձախ այտին տակ, և այն ամէնէն աւելի՛ այն անճառ քաղցրութեան արտայայտութիւնը, որ այդ դէմքին յատկանիշն էր։

Եւ երբ դժբախտ գեղուհին, խորհրդաւոր նախազգացութեան մը հնազանդելով, իր մահուան վրէժն առնելու միջոցներ ընծայել ուզած ըլլար ու դատական արդարութեան, իր լուսանկարը հանել տուած էր՝ սեղանի մը առջեւ նստած, որուն վրայ խաղի թուղթեր շարուած էին, մէկ ձեռքով ծաղիկ մը բռնած, միւսով Մաչայի աղջիկ մը՝ Օրիայի ապաստուրի մը վրայ դնելու համար, մէկ խօսքով յաջողութիւն մը փնտռելով, ինչպէս այն չարաշուք իրիկունը ուր դաւաճանը յանկարծ զարկած էր զայն երբ տարփուհիներուն այդ սիրելի խաղովը զբաղած էր։

Քրիստափոր Քոլոմպոս երբ Ամերիկան գտաւ, նոյն զգացումը ունեցած էր, որով յուզուեցաւ Բրէտաշ այն վայրկեանին, ուր կարծեց թէ նախախնամական գիւտուած մը ձեռքը կը յանձնէր ոճրագործը։

Ան չէր տարակուսեր որ այդ հասարակ գողն էր ոճրագործը, կամ գոնէ մեղսակից ոճրագործին։

Լուսանկարին անոր վրայէն ելլելը վճռական ապացոյց մըն էր։

Միւս կողմէ, Արպալէթ փողոցի տիկինը անգլիացի էր, և գրպանահատն ալ անշուշտ Անգլիայէն եկած էր։

Պահակը ուրախութենէն խելայեղ մոռցած էր կակուզ գլխարկով մարդը, և իր այս ձեռք ձգած որսէն օգուտ քաղել միայն կը խորհէր:

Մինչև իսկ, ճիշդը ըսելով, այս ձերբակալման պատիւը ուրիշներու հետ բաժնել չէր ուզեր:

Շատ շատ, կը հաճէր մինչև մէկ աստիճան մասնակից ընել իր Բիկաշ ընկերը:

Իսկ իր այս գիւտը աւետելու համար, ոստիկանութեան պաշտօնատունը կամ Գ. Թոփլիաքի տունը վազելու փութկոտութիւն ցոյց չէր տար, այլ միտքը դրած էր որ կատարեալ խոստովանութիւններ ձեռք բերելէ յետոյ իմացնէր իր պետերուն:

Բիէտաշ իր համբաւը պիտի վերահաստատէր և հազար ֆրանքնոց պանքատոմս մը պիտի ստանար, գեղեցիկ հազարնոց պանքատոմս մը՝ զոր Թոփլիաք խոստացած էր:

Իր պետին աչքը մտնելու և իր լաճերուն փոքրիկ ժառանգութիւն մը թողլու առիթը չէր ուզեր փախցնել:

Բայց այս բարեբախտ գիւտին շահը ապահովելու համար, բացարձակապէս հարկ էր որ Բիէտաշ հրապարակաւ գործէր, առանց նոյն տեղէն հեռանալու, և հնար եղածին չափ առանց վկաներու, որովհետև ապահովութեան պարզ պաշտօնեայ մը իրաւունք չունի ձերբակալուած մարդ մը պահելու:

Բիկաշի բռնած գողը հարկաւ Բուսսիի ճամբուն հանգրուանները պիտի անցնէր, նախ պահականոց պիտի տարուէր, յետոյ կեդրոնական արգելատունը և ապա Մազասի բանտը:

Բիէտաշ՝ չարագործին գրպանները խուզարկելով՝ իր պաշտօնին սահմանէն քիչ մը դուրս ելած էր ու-

դէն։ Ուստի նորէն իր սահմանին մէջ մտնելու համար կը պարտէր թղթապանակը վերստին դնել այն դրա-նին մէջ, ուր գտած էր. և անոր պարունակութիւնը ստուգելու հոգը Կեդրոնական բանտին պահնորդապետին թողուլ։

Բայց Բրէտուշ այսպէս չէր խորհեր. և իրօք պա-րագան ծանր ըլլալուն, թեթև կանոնազանցութիւն մը կրնար արդարանալ։

— Գան գողցընողներէն մէկուն ամբաստանու-թեան վրա՞յ ձերբակալեցիք այս որիկան, հարցուց Բրէտուշ պահակ զինուորներուն։

— Ո՛չ, ձեր ընկերը բանեց զայն, երբ վաճառա-նոցի խանութպանուհիի մը գրպանը կը խուզարկէր պատասխանեցին երկու պահակները միաբերան։

— Եւ կինը իր քսակը կը պաշտպանէր արիաբար յարեց Բրիկաշ։ Անգլիացին ձախորդ անկ ինկած էր։ Կինը] ազատեց իր քսակը ու մեկնեցաւ, առանց այս որիկային ձերբակալումը խնդրելու։

— Հա՛, բայց ուրիշներ ալ կան որ այդ կնոջ չափ արթունկամ ճարպիկ չէին եղեր, որովհետև բազմա-թիւ դրամապակներ ելան վրայէն, առանց հաշուելու ոսկի շղթաները ու ժամացոյցները, ըսաւ Բրէտուշ։ Հաճեցէք ուրեմն դուրս ելլել և իմանալ թէ գանգա-տողներ կա՞ն։ Ըսէք անոնց թէ կրնան վաղը ոստիկա-նութեան պաշտօնատունը երթալ և իրենց գողցուած բաները ճանչնալով առնել։ Ես ալ սա կօսսկմը խօ-սեցնել տամ։

Պահակ զինուորները դուրս ելան, գողը երկու գէ-տերուն պահպանութեան յանձնելով։

Քարտուղարը դուրս ելած էր իր դրասենեակէն և նոր բերուած դիակներուն սրահը գացած, որպէս զի ստուգէ խեղդուած տղուն ինքնութիւնը։

Ուստի Բիլէտուշ մինակ կը մնար Բիկաշի և գըր-պանախոյզին հետ, և ոչ ոք կրնար լսել բացուելիք խօսակցութիւնը:

Վճռական զարկ մը տալու ատենն էր:

Բիլէտուշ սկսաւ նախ լուսանկարը իր ընկերոջ ցուցնելով:

— Օ՜, օ՜, զուշկս Բիկա՛շ:

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ս զայն:

— Բա՛, ի՞նչպէս չեմ ճանչնար:

— Եւ ինչ կ'ըսես ասոր:

— Կ'ըսեմ թէ պատուական պարգեւ մը պիտի ստանանք, և Անգլիացիին հասակը պիտի կարճնայ Թոքէթի հրապարակին վրայ։ Ա՜, կերեւի թէ չարաճճին միմիայն դրամապանակներ չի շորթեր:

Իր կերպարանքէն բնաւ չի յուսացուիր:

Մինչ երկու ընկերները այս խօսքերը կը փոխանակէին անփութօրէն, Անգլիացին ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր և իր արդէն սառոյն դէմքը ակներեւ կ'այլայլէր:

Բիլէտուշի խորհած փորձը իր յուսացածէն աւելի յաջողած էր:

Գնաց ձեռբակալեալին առջեւ կայնեցաւ և ամուր ձայնով ըսաւ.

— Դուն, մարդո՛ւկս, ինծի չափ լաւ կը հասկընաս Ֆրանսերէնը, ուստի պարտիս գիտնալ գործին վիճակը: Եթէ պարզ գրպանախոյզ մը ըլլայիր, երեք ամիս բանտարկութեամբ կ'ազատէիր. բայց քու գործդ յայտնի է, և ես կը վստահացնեմ քեզ թէ մեղմացուցիչ պարագաներն իսկ չպիտի ստանաս երդուեալ դատաւորներէն, ուղղակի Մօնթ-ա-Րըկրէի աբբայարանը պիտի երթաս: Գրաւ կը դնեմ որ լսած ես այս Աբբայարանը: Այո՛, տղաս, ես եմ քեզ ըսողը թէ գլուխըդ պիտի կտրեն...

Անգլիացին ձայն չէր հաներ, բայց երեսին գոյնը կը կանաչնար:

— Մտիկ ըրէ, յարգոյ Բրիճաուշ. ես չար մարդ չեմ. կ՚ուզեմ լաւ խորհուրդ մը տալ քեզի: Ազատութեան... միակ միջոց մը կայ քեզի համար... այն է խոստովանիլ: Շատ հաւանական է որ դուն միայն գործած չես այս սպանութիւնը: Յայտնէ ինծի և եթէ գործին մէջ ուրիշներ կան, ցոյց տուր ինծի, պատւոյս վրայ կ՚երդնում որ անկեղծութիւնդ նկատի կ՚առնուի, երդուեալ դատաւորները փայտէ չեն... և ճարտար փաստաբան մըն ալ ունենալով՝ քանի տարի բանտարկութեամբ կ՚ազատիս:

Մարդը մտիկ կ՚ընէր աղջահար դ՚մքով: Լուռ կը կենար, բայց յայտնի էր որ լաւ կը հասկնար:

— Օ՛ն, հարգոյ Բրիճաուշ չոր չէչոտ, պէտք յանձն առնե՞ս խոստովանիլ: Կ՚իմացնեմ քեզի թէ կորսնցնելու տեղն չունիս, և քեզ այնպիսի պարոններու պէտք դրկեմ, որոնք քեզ խօսեցնելու միջոցը դիւրաւ կը գտնեն: Միայն թէ միեւնոյն արդիւնքը չունենար. ուստի հիմակուընէ քու օգտիդ համար լաւ կ՚ըլլայ խոստովանիլ:

— Խոստովանիլ, ի՞նչ, ըսաւ գրպանախոյզը բաւական յստակ արտասանութեամբ:

— Հա՛, կը խօսիս վերջապէս, ես լաւ գիտէի որ դուն Ֆրանսերէն կրնաս խօսիլ: Հիմայ պատմէ գործը:

— Դուք ալ ինծի չափ գիտէք, որովհետև գործի վրայ բռնեցիք զիս: Գողութիւն ըրի... արհեստ է բայց ուրիշ բան մը չկայ...: Ֆրանսայի մէջ գողերը չեն գլխատուիր:

— Ապուշ մի՛ ձեւանար: Խնդիրը դրամապանակ կամ Թաշկինակ գողնալու վրայ չէ... տար վրայ է:

Բրիջաուչ, որ խնամով կը գործածէր ձերբակալեա-
լին վրայ ընելիք ազդեցութիւնը այս խօսքն ըրած
պահուն յանկարծ լուսանկար այցետոմսը ներկայացուց
Անգլիացիին, որ զայն տեսնելուն պէս բրիտանական
«Աօ՜հ» բացագանչութիւնը արձակեց:

Բայց դէմքը զարմանք միայն յայտնեց և ոչ թէ
սարսափ:

— Կը ճանչնա՞ս այս լուսանկարը, գոչեց Բրիջաուչ
յաղթական ձայնով:

— Այո, մինչեւ մարդը, ապակորմին ետին քա-
րի մը վրայ պառկած կնոջն է:

— Զոր դուն սպաննեցիր: Օ՛ն, շուտ ըսէ. որպէս-
զի խղճիդ բեռը թեթեւնայ:

— Ես, հիմայ զայն մեռած տեսայ նոր, բայց կեն-
դանութեան ատեն տեսած չեմ երբեք:

— Ա՛, այդ չես կրնար կլլեցնել ինծի, տղա՛ս:
Եթէ տեսած չէիր երբեք, անոր լուսանկարը չէր գտ-
նուեր թղթապանակիդ մէջ:

— Գրպանէս ելած թղթապանակին մէջ: Բայց
իմս չէ ան:

— Բա՛, որո՞ւնն է ուրեմն:

— Այն մարդուն՝ որուն դիակին գրպանէն գող-
ցայ:

— Գէշ հնարք չէ ատ, մարդո՛ւկս, բայց ապա-
ցոյց պէտք է: Ո՞ւր գողցար զայն, ե՞րբ գողցար, և
ինչպէս մարդ էր գողնալը:

— Թ՛ատկուսի դժուար դիտել հագած, սկսնական
և գորշ կերենի ձեռ-
փողպատով, կոկուղ գլխարկով և
նացներով մարդ մըն էր, պատասխանեց քակաշատը:

Այս անակնկալ պատասխանին վրայ, Բրիջաուչ
ցնցուեցաւ և երեսին գոյնը նետեց:

Մէկ խօսքով Անգլիացին հիմէն քանդեց կանխապէս գծագրուած յոյսերուն բոլոր շէնքը, և խեղճ Բիէտուշ սկսաւ վախնալ թէ նոր անմտութիւն մը ըրած էր, անգամ մըն ալ խաբուելով:

Ի սկզբան փորձեց ուսերուն փաթթուիլ՝ ջանալով համոզել ինքզինքը թէ Անգլիացին կը ստէր:

Բայց պատասխանը այնքան բնական էր, կակուղ գլխարկով մարդուն նկարագրութիւնը ճիշդ էր որ գրպանախոյզին խօսքերուն ճշմարտութեան վրայ կարելի չէր տարակուսիլ:

Ուրիշ աւելի զօրաւոր նշան մըն ալ սա էր որ քսակահատը իր վրայ եղած ամբաստանութիւնը լսելուն պէս քաջալերուեր էր, մինչդեռ քիչ մը առաջ այնքան շփոթած կ'երեւէր երբ չէր գիտեր իրեն վերագրուած ոճիրը: Բիէտուշի ըրած բացորոշ յայտարարութենէն յետոյ սիրտը հանդարտած կը թուէր:

Անշուշտ, թշուառականը ծանր չարագործութիւններ ունէր խղճին վրայ, և սրտատրոփ կը մտածէր թէ ո՛ր յանցանքին վրայ կը դառնար խնդիրը· բայց հիմայ որ գործը ճշդուած էր, ամբաստանութիւնը ալ չէր վախցնէր զինքը այն գերազանց պատճառով որ կրնար ապացուցանել իր անմեղութիւնը:

Ասկէ զատ, մարդ մը, թէև գող, չի կրնար այնքան դիւրութեամբ յերիւրել ատանկ սուտ մը:

Սակայն Բիէտուշ չվհատեցաւ, և հարցաքննութիւնը վերսկսելով·

— Տղա՛ս, ըսաւ անվրդով, դուն խաբել կ'ուզես զիս, բայց չես կրնար: Կ'ըսես թէ կղբենի ձեռնոցներ ունեցող մարդու մը գրպանէն առիր: Ո՞ւր հանդիպեցար այդ մարդուն, որուն կերպարանքը այդպէս լաւ նկարած ես:

— Դիակնարանին առջեւ բազմութեան շարքին մէջ,
պատասխանեց Անգլիացին, առանց ամենափոքր վա-
րանումի։
— Ուրեմն պահ մը առաջ ըրած ես այդ գողու-
թիւնը։
— Ձեր ոստիկանները զիս ձերբակալելէն հինգ
վայրկեան առաջ։
— Օ՛ն, շարունակէ պատմութիւնդ, ըսաւ պար-
զամօրէն Բիշառուշ, որ զայրոյթէն կը խեղդուէր։
Քանի՛ ձերբակալեալը կը շարունակէր իր բացատ-
րութիւնները, Բիշառուշ կ'զգար իր սխալը, և ինք-
զինքը կ'անիծէր։
Այս անգամ Անգլիացին վարանեցաւ քիչ մը,
հաւանաբար, չէր ուզեր խոստովանիլ իր ըրած գողու-
թիւնները· բայց պատասխանեց գովելի անկեղծու-
թեամբ·
— Կը խոստովանիմ որ Բարիզ եկայ հարուստ պա-
րոններու գրպանները խուզարկելու համար։ Լոնտոնի
մէջ այս միջոցիս մեր գործը յաջող չերթար։ Այս առ-
տու Բարիզ հասայ Պուլոնէի կառախումբով։ Պանդոկ մը
չիջայ... որովհետեւ այս իրիկուն մեկնելու մտադիր
էի։
— Կը հասկնամ, ընդմիջեց Բիշառուշ անհամբերու-
թեամբ։ Անգլիացի քսակահատներուն ամենն ալ այդ-
պէս կ'ըսեն։ Շարունակէ պատմութիւնդ։
— Պուլվարներուն վրայ գացի և Շանզ-Էլիզէի
հրապարակը պտտեցայ, բայց մեծ բան մը չկրցի ընել,
որովհետեւ ցուրտին պատճառաւ գրեթէ մարդ չկար
դուրսը։
Այն ատեն կարդացի լրագրի մը մէջ թէ դիակնա-
րան ցուցադրութիւն մը կար... և թէ բարձր դասէն
բազմաթիւ անձեր կ'երթային հոն...։
— Ու[illegible]մաքուրդ ըսիր թէ գործելու յարմար տեղն էր։

— Այո՛... և ուղղակի հոս եկայ... բայց յուսացածիս պէս չելաւ... կ'ուզէի բազմութեան մէջ տեղ ընտրել.. տիկիններու կամ ճոխ հագուած պարոններու ետին... բայց ոստիկաններ հարկադրեցին զիս շարքին մէջ մնալ... հասարակ մարդոց մէջ... առջևս... ածխավաճառ մը և ածխավաճառուհի մը կային... որոնց գրպանները խառնելու պէտք չկար...։

— Ածխավաճառ մը և ածխավաճառուհի մը, կը մտածէր Բիչաուչ պանոնութեամբ: Այս մարդը սուտ չի խօսիր:

Ու բարձրաձայն յարեց.

— Անշուշտ, խոշոր սա երու համար չես աշխատիր: Ուրիշն ունեւոր մարդու մը գրպանը խուզարկեցիր:

— Այո՛, ձեզ նկարագրած մարդուս, որ ածխավաճառներուն և իմ միջևս կեցած էր:

— Այս ալ ճշմարիտ է, ըսաւ Բիչաուչ, այս մանրամասնութեանց ճշդութենէն ընկճուած:

— Բոլորովին ձեռքիս տակն էր շարունակեց գըրպանախոյզը:

— Հարուստի երևո՞յթ ունէր ուրիշն:

— Ոչ այնքան: Ի սկզբան չուզեցի խուզարկել, մտածելով որ ժամանակս պարապ պիտի անցընէի անոր հետ, սակայն տեսայ որ ընտիր ձեռնոցներ ունէր, միտքս փոխեցի:

— Այո՛, գորշ կըրենի ձեռնոցներ, ըսաւ Բիչաուչ, ժպիտ մը կեղծելով:

— Անկէ զատ, նշմարեցի որ ձեռքը յաճախ իր գրպանին մէկ կողմը կը տանէր, կուրծքին մօտ: Մենք չենք խաբուիր երբեք, այդ շարժումը տեսնելով, որ ծոցը թղթապանակ ունենալու նշան է:

— Ինչպէս կրցիր ուրիշն փերցնել, երբ այդպէս ատ կը պահպանէր:

— Սպասեցի որ ապակափեղկին ետեւ հասնինք· այն ատեն սկսաւ սպաննուած կնոջ նայիլ ու գրպանը չմտածեց այլեւս: Սպաննուած կինը անգլիացի տիկին մըն է կարծեմ, եւ պարոնը շատ փղձկած էր... կու-լար... Թաշկինակը աչքերուն վրայ բռնած էր:

— Այլեւս կարելի չէ տարակուսիլ, կը խորհէր Բիշառուչ:

— Այն ատեն օգուտ քաղեցի առիթէն... հանե-ցի դանակս, որ ածելիի պէս կը կտրէ... ինչպէս որ կրնաք տեսնել եթէ փորձէք... դիակը ճեղքեցի ... եւ թղթապանակը առի...

— Եւ մարդը չկրցա՞ւ նշմարել:

— Ոչ, ըսաւ գրպանահատը պաղ ժպիտով: Արհես-տըս գիտեմ: Ես չէի բռնուեր ձեռքս այն գէր կնոջ գրպանին մէջ, եթէ ամբոխը զիս չհրէր... որով կը-նոջը զարնուեցայ... ու ան զգաց...:

— Այդ պահուն թղթապանակին տէրը տակաւին քո՞վդ էր, հարցուց Բիշառուչ անհամբեր:

— Օ՛, ոչ: Դուրս ելած ատեննիս ան ձախակողմ դարձաւ, ես ալ փութացի աջակողմ երթալ: Կը հաս-կընաք որ անոր քով կենալ չէի ուզեր: Այնքան կ՚ա-ճապարէի որ չկրցի թղթապանակին մէջ նայիլ թէ ինչ կար:

— Ձախակողմ գացեր է, մրմնջեց Բիշառուչ:

Այդ պահուն երկու քաղաքապահ զինուորները ներս մտան:

Կուգային ըսել թէ բնաւ վտանգ չէին լսած, եւ բազմութիւնը ցրուած էր:

Անոնց երեւումը արտակարգ ազդեցութիւն մը ըրաւ Բիշառուչի վրայ:

Գլուխը վեր առաւ եւ կտրուկ ձայնով մը ըսաւ անոնց·

— Սաէք ուղղակի կեդրոնական բանտը տարէք

այս մարդը և իմ կողմէս խնդրեցէք պահնորդապետէն որ գաղտնի պահէ մինչև առտու բան մը չըսէ 29 թիւ սենեկապանին․ ․ որ իմ թիւս է ապահովութեան պաշտօնատան մէջ:

— Անհոգ եղէք կը յանձնարարենք:

— Ու կառք մը նստեցէք, որպէսզի շուտ երթաք: Կառքին վարձքը կը վճարուի հոն:

Երկու պահակ զինուորները դէպի դուռը հրեցին Անգլիացին, Սրունքներուն կապը քակեր էին որպէսզի կարենար քալել: Գրպանախոյզը առանց ընդդիմութեան գնաց պահակներուն հետ, միայն բարով ըսելով, որմէ կը հասկցուէր թէ իր պաղարիւնը կատարելապէս պահած էր:

— Պարո՛ն. ձեր խնդրած բոլոր տեղեկութիւնները տուի: Ձեզի կը վստահիմ ինքզինքս:

Հազիւ Անգլիացին դուրս ելած էր, Բիքսուշ իր ընկերոջ ձեռքէն բռնելով գոչեց.

— Գիտե՞ս, ի՛նչ ըրինք:

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց Բիկաշ զարմանքով:

— Ոճրագործը փախցուցինք: Այո՛, ոճրագործը: Այն մարդն էր, որուն դուրս ելած ատեն սպասելու ղրկած էի քեզ... որովհետեւ թշուառական Անգլիացին ճշմարիտ խօսեցաւ... այս երկրորդ անգամ է որ կը պատահի ինծի... և ես աւանակի պէս չկասկածեցայ երբ տեսայ անոր կըբենի ձեռնոցները և երեսին վրայ փակած թաշկինակը...: Տես հիմա, մեր պետը զի-պատին պիտի փակցնէ և պաշտօնատան ետեւի բակին մէջ հրացանի բռնել պիտի տայ... և իրաւունք ունի. բայց այդ աշխատութեան պէտք չպիտի մնայ, որովհետեւ ես զիս ջուրը պիտի ձգեմ:

— Յիմարութիւն պէտք չէ, ընկեր ես չեմ թողուր...: Մնաց որ վնաս մը եղած չէ․,․ մարդը փա-

խաւ, բայց թղթապանակը և լուսանկարը ձեռքն են, լուսանկարչին հասցէն անշուշտ գրուած է հոն։

— Այո՛, տեսայ և Բարիզի մէջ բաւական ծանօթ է լուսանկարիչը․ քառորդէ մը կ'երթամ անոր տունը... բայց վստահ եմ որ չպիտի կրնայ, տեղեկութիւն մը տալ ինծի։ Կին մը որ իր լուսանկարը հանել կու տայ, իր սիրահարին նուիրելու համար, չի յանձներ իր անունը... և եթէ այս կինը յայտնած իսկ ըլլայ և տանը փողոցին անունները, մենք նոր բան մը իմացած չպիտի ըլլանք։

— Սակայն եթէ լուսանկարիչը տեսած է սիրահարը։

— Այո՛, բան մըն է ատ, բայց բաւական չէ, և ինչպէս իմ Բրիէտուս կոչուելուս կը հաւատաս, այնպէս հաւատա՛ նաև որ եթէ թղթապանակին մէջ ուրիշ բան չգտնեմ, անցագիրս առնելէ զատ ուրիշ գործ չի մնար ինծի։

— Տակաւին աւարտուած չէ, փա՛ռք Աստուծոյ։ Նայինք, երեք գրպան ունի այս թղթապանակը։ Լուսանկարը մէջտեղի գրպանին մէջ էր։ Վհատելէ առաջ, միւս երկու գրպաններն ալ քննէ։

Բրիէտուս բացաւ առաջինը և ըսաւ անմիջապէս։

— Պանքանոտ․ աս միայն կը պակսէր։ Այս անգամ յուսախաբութիւնս կատարեալ է։

— Ինչո՞ւ։

— Կը հարկադրուիմ ուղղակի ոստիկանութեան պաշտօնատունը տանիլ զանոնք և գլխուս եկածը պատմել մեր պետին։ Նայէ՛ հինգ հատ են, ամէնն ալ հազարնոց։ Այս ալ ապացոյց մըն է թէ Անգլիացին սուտ չխօսեցաւ։ Գրպանահատները օրուան մէջ գողցած դրամնին միայն կ'ունենան իրենց գրպանին մէջ... ուստի կարելի չէ այս թուղթերը մինչև վաղը տատու

խել պահել... բաւական է որ ապուշ է ըսեն ինծի համար... գող է ըսելու փափաք չունիմ:

— Ուրեմն գնա՛ յանձնէ և ալ խօսքը չընենք:

— Ուրեմն դուն չես հասկնար որ եթէ ես երկու օր միայն ատեն ունենայի, առանց հաշիւ տալու հարկադրուած ըլլալու, տակաւին կրնայի յուսալ որ մարդը նորէն ձեռք կը ձգեմ... երդում ըրած էի որ պիտի գտնէի, և պարգեւ... պատիւ... ու ամէն բան ստանալու... մինչեւ հիմա...:

Այս բուռն խօսքերով իր յուսահատութիւնը յայտնած պահուն Բրիէտուշ թղթապանակին երրորդ գրպանն ալ կը բանար:

Թուղթ մը հանեց մէջէն, և հազիւ աչք նետած վրան, գոչեց.

— Հասցէ՛ մը, երկու անուն. ո՛հ, այս գիշեր չի պիտի պառկիմ Սէնի մէջ, ու լաճերս պիտի հարստանան: Եկո՛ւր, մարդս, եկո՛ւր, ապահով միջոց մը ունիմ հիմայ: Վաղը մեր պետը շնորհակալ պիտի ըլլայ ինծի դամը չտանելուս համար:

Եւ ընկերը թեւէն քաշելով Բրիէտուշ փողոց նետուեցաւ, առանց հրաժեշտի ողջոյն տալու գինետնարանի քարտուղարին:

— Ստուգիւ, խելքին եկած է մրմնջեց Բիկաշ:

ՎԵՐՋ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻՆ

Կիրակի օր լոյս կը տեսնէ

ՀԱՅՐ ԼԸ ՔՕՔԻ Բ. ՀԱՏՈՐԻՆ Ա. ՊՐԱԿԸ

ՀԱՅՐ ԼԸ ՔՕՔԻՆ պիտի յաջորդէ

ԽԱՒԱՐԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Պոլսական կեանքէ խիստ հետաքրքրական վէպին Բ. և վերջին հատորը, որ պիտի հրատարակուի նոյնպէս պրակ առ պրակ

«Հայր Լըքօք»ի բոլոր ընթերցողները իրաւունք պիտի ունենան միմիայն 25 ղրուշ վճարումով ստանալ «Խաւարած ընտանիքին Ա. հատորը որուն գինն է 100 ղրուշ:

ՀԱՅՐ ԼԸ ՔՕՔԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Միմիայն մեր պրակի ընթերցողներուն 100ին 75 զեղչ պիտի ըլլայ հետեւեալ գիրքերուն վրայ, որոնց գիները են.—

	ՂՐՈՒՇ
ԺԻՒՏԷՔՍ ԵՒ ԺԱՔԼԻՆ	500
ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ	300
ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ	200
ՀԱՅՐ ՍԵՂԲՈՍ	200
ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ԿԻՆԸ	160
ՖԱՈՒՍՏ	100

Սոյն զեղչերուն պայմանաժամը 15 օր է

ՄԱՐՏ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 5

Ծնթ.— Պէտք է անձամբ ներկայանալ Ղալաթիա, Թիւնէլի կից, Պիւլուր փողոց թիւ 10, Մ. Յովակիմեան տպարան և ցոյց տալ սոյն զեղչի ցանկը:

İBB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi
ERM0551/1
255.07.02.01.06.00/